D. Isidori Hispa-
lensis Episcopi De Summo Bono LIB. III, omni hominum generi quàm vtilissimi. Quibus vir ille diuinus per locos quosdam cōmunes res omnes cum humanas tum diuinas à philosophis ac theologis multis voluminibus ad summū illum finem assequendum conquisitas & traditas compendio compl[illegible]us est.

Iam primum fœdissimis atq; ter[illegible]endis fidelissime repurgati, studio ac labori Ioannis Aleaume Parisien. de[illegible] [illegible]logi.

P[illegible]
Apud Ioannem R[illegible]
sub Basilisco &[illegible]
M. D. X[illegible]

Candido lectori S.

Qualis quãtusq; vir fuerit Isidorus, summa integritatis laude quondam Hispalensis Episcopus, quantaq; in rebus diuinis & humanis pertractãdis cognitione & sciẽtia, cum alia multa opera, tũ maximè hi tres de Sũmo Bono libri apertissimè indicãt. Nihil enim mihi quidẽ ab eo videtur prętermissum, quod ad rerũ illustriũ cognitionẽ pertineret. Sic ille à deo, summo illo opifice exorsus, per cętera omnia discurrit, vt nihil, quod ad vllam rem vel vtilẽ cognitu, vel memoria dignã faceret, omisisse cẽs[illegible] & omniũ hominũ ordines recensens, [illegible] quasi certũ officiũ præscribit. Omitto incredibilem rerum omniũ varietatẽ, quibus no tandi[illegible] us cuiusq; summa quadam voluptate affic[illegible] am siue vitæ morumq; institutionem, siue diu[illegible] humanarumq; rerũ mirificam cõgerien[illegible] omnia hi libri cumulatissime [illegible] t si te his diligent[illegible]r dedideris, [illegible] q; de re proposita copiose & nonnul[illegible] imũatione dis[illegible] Quos tamẽ ipsos ita[illegible] tos, & iã prope ab omnibus propter[illegible] orum derelictos, ad lucẽ reuocat[illegible] s Aleaume Theologiæ doctor sar[illegible] imus: qui eos pristinæ integritati & [illegible] eadem diligentia, qua nuper Petri [illegible] ntentiarum opus bonis omnibus i[illegible] uo quidem, cum tam eximia volun[illegible] d[illegible] ingenuis & studiosis semper fue[illegible] it quædam, magisque exquisita expectanda cense[illegible] Vale.

RVBRICAE LIBRI I. de Summo bono S. Isidori Hispalensis episcopi.

Rubricæ Secundi Libri.

Rubricæ Tertii Libri.

ERRATA.

Folio 17, pag.1. vers.7. prophetia.10, More enim suo. Fol.18.pag.2.vers.1.sunt morbi. Fol.19. pag.1.vers.7.non qui ex.21,cursuq;.29, & ipsa. Fol.20,pag.2.vers.21, agendum, nonnunq̃ fecisse sufficiet.Qui. Fol.21.pag.1,vers.1.emundationẽ. 11,atq; in vna persona.16,nominata, & caput.24, deleui vt nubem.26, non ad vnum hoc congruit. Hæc in tanta erratorum infinitate candide lector boni consule.

D. ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI DE SVMMO BONO

LIBER I.

Quod deus summus & incommutabilis sit. Cap. I.

SVMMVM bonum Deus est, quia incommutabilis est & corrumpi omnino non potest. Creatura vero bonum, sed nō summum est, quia mutabilis est. Et dum sit quidem bonum, nō tamen esse potest summū. Quid est dei immortalitas, nisi eius incommutabilitas? Nam & angeli & animę immortales sunt, sed immutabiles non sunt. Ideo solus deus dicitur immortalis, quia solus incommutabilis est. Nam anima moritur, dum deserente deo de bono in malum mutatur: sic & angelus est mutatus, dū deserto deo est lapsus. Quod materiam habet vnde existat, mutabile est: quia de informi ad formā transit. Quod vero non habet materiā, immutabile est, sicut deus vtiq; est. Bene ac substantialiter sunt ista in deo, id est, incorruptio, immortalitas, incōmutabilitas: inde & merito cūctæ præponitur creaturæ. Opus nō

consilium apud deum credimus mutari, nec variari eum, quia per varia tẽpora diuersa præcipit, sed manẽs idem incommutabilis & æternus quid cuiq; congruũ esset tẽpori ab ipsa ęternitate in eius mãsit dispositione consilii. Non vsu nostro aliud deũ putari, aliud pulchritudinẽ eius, atq; aliud magnitudinem ipsius, sicut aliud est homo, aliud pulchritudo eius: quia desistente pulchritudine, homo manet. Ac per hoc qui ita intelligit de incorporeũ esse credit, dum pulchritudo & magnitudo dei ipse deus sit. Ideo deus dicitur simplex, siue non amittẽdo quod habet, seu quia non aliud est ipse, & aliud quod in ipso est. Inordinate dici seu cõferri vitiis ea quæ ordinate in deo sunt, vtpote simplicitas, quæ aliquãdo dicitur pro stultitia, & nõ est in deo, apud deum vero summa simplicitas est. Iuxta hanc regulam & cætera existimanda sunt.

¶Quòd immensus & omnipotens sit deus. Cap. 2.

NOn ideo cœlum & terrã implet deus vt contineant eum, sed vt ipsa potius cõtineantur ab eo. Nec particulatim deus implet om̃ia, sed cum sit idem vnus, vbiq; tamen est totus. Nec ita putãdus est esse in omnibus deus, vt vnaquæq; res pro magnitudine portionis suæ capiat eum, id est, maxima maius & minima minus: dũ sit potius ipse totus in omnibus siue omnia in ipso. Omnipotentiæ diuinæ maiestas cuncta potestatis suę immẽsitate cõcludit, nec euadendi potẽtiã eius quis aditũ inuenire poterit, quia ille omnia circumquaq; constringit. Cuncta enim intra diuini iudicii potẽtiam coartantur, siue quę cõtinẽda sunt, vt salua sint: siue

quæ amputanda sunt, vt pereant. Nullatenus ergo dicimus posse effugere deũ quempiã. Qui enim eũ nõ habet placatũ, nequaq̃ euadet iratũ. Immensitas diuinæ magnitudinis ista est, vt intelligamus eũ intra omnia sed nõ inclusum, extra omnia sed nõ exclusum. Et ideo interiorem, vt om̃ia cõtineat: ideo exteriorem, vt incircunscriptæ magnitudinis suæ immẽsitate omnia concludat. per id ergo quod exterior est, ostenditur esse creator: per id vero ꝙ interior, gubernare omnia demõstratur. Ac ne ea quę creata sunt sine deo essent, deus intra om̃ia est. Verum ne extra deũ essent, deus exterior est, vt omnia concludantur ab eo. De cõsummatione alicuius facti dicitur perfectio. Deus autẽ qui non est factus, quomodo est perfectus? Sed hunc sermonẽ de vsu nostro sumit humana inopia, sicut & reliqua verba, quatenus id quod ineffabile est vtcũq; dici possit, quoniã de deo nihil digne humanus sermo dicit. Dũ localis nõ sit deus, localiter tamẽ in suis ambulat sanctis, dũ de loco in loco prędicaꝉ ab eis. Nã deus qui nec loco mouetur nec tẽpore, in seruis tñ suis & tẽpore & loco mouetur, quoties ab eisdẽ localiter prędicatur. Dũ de deo nec secundũ quantitatẽ, nec secũdũ qualitatẽ, nec secundũ sitũ, nec secundũ habitũ, aut motũ aliquid digne dicatur: inest tñ ei quodãmodo latitudo charitatis qua nos & ab errore colligit, & continet in veritate. Inest ei & longitudo qua nos longanimiter malos portat, donec emendatos patriæ futuræ restituat. Inest ei & altitudo per quam omnem sensum suæ scientię immẽsitate exuperat. Inest ei & profundũ quo damnãdos inferius iusta æquitate disponens pręordinat.

¶ Quòd inuisibilis sit deus. Cap. 3.

C Vm de deo loquens scriptura plerunque dicit, ecce deus, non quasi visibilem osten dit, sed vbique esse præsentem significat. Per id quod dicit, ecce dominus, magnitudinem diuinitatis eius nullus posſit ſenſus attingere, etiam nec angelicus, quanuis vſque ad parilitatem angelicam humana poſt reſurrectionē natura proficiat, & ad contemplandum deum indefeſsa conſurgat. Videre tamē eius eſſentiam plene non valet, quam nec ipſa perfectio angelica in totum attingit ſcire, ſecūdum apoſtolum qui ait, Pax dei quæ exuperat oēm ſenſum, vt ſubaudias, etiā angelorū. Sola enim trinitas ſibi integre nota eſt, & humanitas à Chriſto ſuſcepta quæ tertia eſt in trinitate perſona. Intel ligibiliter quodam miro modo dei eſſentia ſciri po teſt dum eſse creditur. Opus vero eius quod vtique æquari ei non poteſt, & iudicia à nullo penitus ſciū tur. Dei ſecreta iudicia nō poſſe ſenſu penetrari vel angelico vel humano, & ideo quia occulta ſed iuſta ſunt, tātūdem venerari ea opus eſt, & temere nō diſ cutere aut inquirere quis audeat, ſecundum apoſtolum qui ait, Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit?

Quòd ex creaturæ pulchritudine cognoſcitur creator. Cap. 4.

S AEpe ad incorpoream creatoris magnitudinem creaturarum corporea magnitu do comparatur, vt magna conſiderentur ex paruis, & ex viſibilibus inuiſibilia æſtimentur, atque ex pulchritudine factorū effector operū agnoſcatur: non tamen parilitate conſimili, ſed ex quadā

ſubdita & creata ſpecie boni. Sicut opus vel ars in artificem retorquet laudem, ita rerum creator per creaturam ſuã laudatur. Et quanto ſit excellentior, ex ipſa operis conditione monſtratur. Ex pulchritu dine circunſcriptæ creaturę pulchritudinem ſuam, quæ circunſcribi nequit, facit deus intelligi, vt ipſis veſtigiis reuertatur homo ad deum, quibus auerſus eſt. vt quia per amorem pulchritudinis creaturæ à creatoris forma ſe abſtulit, rurſum per creaturæ decorem ad creatoris pulchritudinẽ reuertatur. Quibuſdam gradibus intelligentiæ per creaturam progreditur homo ad intelligendum deum creatorem, id eſt ab inſenſibilibus ſurgens ad ſenſibilia, à ſenſibilibus ſurgens ad rationabilia, à rationabilibus ſurgens ad creatorem. Intelligibilia per ſe collaudant deum, irrationabilia & inſenſibilia non per ſe, ſed p nos dum ea conſiderantes deũ laudamus. Sed ideo dicuntur laudare ipſa, quia eandem laudem earum parturit cauſa. Dixerũt antiqui ꝙ nihil tam hebes ſit quod non ſenſum habeat in deum. Hinc eſt illud ꝙ ex ſilice duro ſcintilla excutitur. Et ſi ignis in ſaxo, vtiq; ibi ſenſus ſentitur vbi ſe vita non ſentit.

¶ Quod ex noſtro vſu quædã ſpecies ad deũ referantur. Cap. 5.

NOſtro vſu deus zelare dicitur vel dolere. Horum enim motuũ apud deum perturbatio nulla eſt, apud quẽ tranquillitas ſumma eſt. Non ita eſt præcipitanda mentis ſententia vt credamus poſse deo furoris vel mutationis accedere perturbationem, ſed ipſam æquitatem iuſtitiæ qua reos punit iracundiam ſacra lectio nominauit: quoniam quod iudicantis æquũ eſt, furor eſt, & indi

gnatio patiẽtis. Ita ergo intelligere opus est & alias passiones, quas de affectione humana ducit scriptura ad deum, vt & iuxta se incõmutabilis sit credendus, & tamen pro causarũ effectibus vt facilius intelligatur, nostrę locutionis & mutabilitatis genere appelletur. Tam clementer deus humanæ infirmitati consulit, vt quia eũ sicut est non possumus agnoscere, nostrę locutiõis more seipsum nobis insinuet. Vnde & membrorum nostrorum qualitatem habere describitur, & passionum indigna dici de se voluit, quatenus ad sua per nostra nos traheret, & dũ condescendit nobis consurgeremus ei.

¶ Quod ex rerum inferiorum similitudine, & humanis motibus figuratur deus. Cap. 6.

Multis modis deus ad significandum se hominibus, de inferioribus rebus species ad se trahit, vt quia omnia videt dicatur oculus, & propter ꝙ audit omnia dicatur auris: pro eo autẽ ꝙ auertitur ambulat, pro eo ꝙ expectat stat. Sic & in cæteris horum similibus ab humanis motibus trahitur similitudo ad deũ, sicut est obliuiscẽs & memorans. Hinc est quod propheta dicit, Iurauit dominus exercituũ per animam suam: non ꝙ deus animã habeat, sed hoc nostro narrat affectu. Et alibi simili figura, & vermis & scarabeus intelligitur. Nec mirũ si vilibus significationibus figuretur, qui vsq; ad nostrarum passionum seu carnis contumelias descendisse cognoscitur. Nã & Christus agnus non pro natura, sed pro innocẽtia, & leo pro fortitudine non pro natura, & serpens pro morte, & sapientia non pro natura scribitur. Nã & in propheta plaustri portãtis fœnũ species ducitur ad deum. Et

hęc omnia ideo ꝑ figurā Christus,q̄a nihil est eorū ad proprietatē substantię eius,quē reuera iuxta propriā substātiā inuisibilem esse & incorporeū cōstat.

¶ Quòd non secundum essentiam,sed secūdū similitudinē species dicūtur ad deum, neq; pro substantiæ proprietate,sed pro efficientiis causarū rerū species in ipso describuntur. Cap.7.

PLęrunq; de corporibus ad deū sumuntur qualitatū species, quę tamen in deo non sunt,quia in propria natura incorporeus est & incircūscriptus.Sed pro efficiētiis causarū rerū in ipso species scribūtur,dū non secūdū essentiā, sed secūdū similitudinē species dicūtur ad deū,neq; pro substātię proprietate,sed pro efficiētiis causarū. Vnde & creditur deū nunquā visibiliter hominib⁹ apparuisse,nisi ꝑ assumptā creaturarū speciē. Fallū tur quidā stultorū dū legunt ad imaginē dei factum esse hominē,arbitrātes deū esse corporeū, dū nō caro.i.corpus,sed anima.i. spirit⁹ dei imaginē habeat. Nō ergo esse corporis formā in deo credamus,qui hominē ad imaginē suā fecit, quia mentē nō carnē ad similitudinē suā creauit. Cogita igitur quale cor pus habeat veritas,& dū nō inueneris,hoc est deus. Facies dei in scripturis sāctis nō caro, sed diuina co gnitio intelligitur, ea ratiōe qua per faciē cōspectā quisq; cognoscitur.Hoc enim in oratione dicit deo, Ostende nobis faciē tuā:ac sic dicatur,da nobis cognitionē tuā.Os dei vnigenitus eius est. Nam sicut pro verbis quæ per linguā fiūt sæpe dicimus illa & illa lingua,ita & pro verbo os dei ponitur, q̄a mos est vt verba ore formētur.Et si volueris genere locu tiōis illo demōstrare quo is q̄ efficit ꝑ id q̄d efficit

nominatur, bene os pro verbo ponis, ficut linguam pro verbis, ficut manus pro literis. Veftigia dei funt quibus nunc deus per fpeculum agnofcitur. Ad perfectum vero omnipotẽs reperitur, dum in futuro facie ad faciem, quibufq; electis præfentabitur, vt ipfam fpeciem contemplentur, cuius nunc veftigia comprehendere conãtur, & hoc eft ꝙ per fpeculum videri deus dicitur, fic & cætera.

¶Quòd deo nulla temporum fuccefsio afcribatur. Cap. 8.

OMnia tempora præcedit diuina æternitas, nec in deo præteritum, præfens, futurumve aliquod creditur: fed omnia pręfentia in eo dicuntur, quia æternitate fua cuncta complectitur. Alioquin mutabilis eft deus credendus, fi ei fuccef fiones temporum afcribuntur. Si femper aliqua effent cum deo tempora, non efset tempus, fed efset ęternitas, nec mutarentur tempora, fed ftarent. Pręfens, præteritum, & futurum; noftrorum eft habere non dei. Verbi caufa, dicimus pro præfenti, teneo codicem, pro præterito tenui, pro futuro tenebo. Vniuerfitatem vero deus tenet, & pro tenuit & tenebit, tenet dicitur. Sed nec ipforum angelorum difcefsio accefsiove eft temporum. Nam duas efse in creaturis res, quibus vicifsitudo temporum non valet, angelis fcilicet propter quod incommutabili inhærent creatori, fiue materię illi informi prius q̃ ex ea omnia ifta quæ temporaliter iam voluuntur, formarentur, nec ipfi vtiq; valebat tempus. Tempus igitur non ad eas creaturas quæ fuper cœlos funt, fed ad eas quæ fub cœlo funt, pertinere cognofcitur. Non enim angelis accedũt tempora vel fuc-

cedunt, sed nobis qui sub cœlo versamur in hoc infimo mundo.

¶De Temporibus. Cap. 9.

N Vlla ante principium mundi fuisse tempora manifestum est: quia dum sit ipsum tempus creatura, in principio cũ mundo factũ esse credendum est. Ideo ergo principium dicitur, quod ex ipso cœpit rerum vniuersarum exordium. Nullum spatium corporaliter habent tẽpora, quia ante abscedunt pene q̃ veniãt. Ideoq; in rebus nullus status est temporum, quia celeri creaturę motu mutantur. Nec centum anni, vnum tempus est: nec vnus annus, vnum tempus est: nec vnus mẽsis, vnũ tempus est: nec dies nec hora: quia dũ hæc omnia particulis accedunt suis & decedũt, quomodo vnũ dicendum est quod non simul est? Vtrum sit præteritum futurumve tempus sicut præsens, quærendũ est. Et si est, scire oportet qualiter aut vbi est: sed aduerte cuncta & futura & præterita, & præsentia in animo potius requirenda. Tria ista pręterita præsentia & futura in animo tantum inueniri possunt, præterita reminiscendo, præsentia contuẽdo, futura expectando. Speramus igitur aduenientia, intuemur præsentia, recolimus transeũtia. Hæc nõ ita in deo sunt, cui simul omnia adsunt.

¶De mundo. Cap. 10.

M Vndus ex rebus visibilibus, sed tamen inuestigabilibus constat. Homo autem ex rerum vniuersitate compositus, alter in breui quodãmodo creatus est mundus. Ratio mundi de vno consideranda est homine. Nam sicut per dimen-

ſiones ætatum ad finem homo vergit: ita & mundus per hoc quod diſtẽditur tempore deficit, quia vnde homo atq; mũdus creſcere videtur, inde vterq; minuitur. Fruſtra dicitur per tanta retro tempora deo vacanti nouã pro mũdo faciẽdo ortam fuiſſe cogitationem, quando in ſuo ęterno maneret cõſilio huius mundi conſtructio: nec tẽpus ante principium, ſed æternitas fuit. Tempus vero à ſubſtitutione creaturę, non creatura cœpit à tẽpore. Quidã aiunt, Quid faciebat deus anteq̃ cœlũ faceret? Cur noua voluntas in deo vt mundum conderet orta eſt? Sed noua voluntas in deo exorta non eſt, quia etſi in re mundus non erat, in æterna tamen ratione & conſilio ſemper erat. Dicunt quidam, quid ſubito voluit deus facere mundum, quem ante nõ fecit? voluntatem dei immutari arbitrantes, qui aliquando voluit quod aliquando nõ voluit. Quibus reſpondendum eſt, Voluntas dei deus eſt, quia non ipſe aliud eſt, aliud volũtas eius: ſed hoc eſt illi velle, quod ipſe eſt. Et quod ipſe eſt, vtiq; æternum & incommutabile eſt: hęc eſt ergo voluntas eius. Materies ex qua formatus eſt mundus, origine non tẽpore res à ſe factas præceſsit, vt ſonus cantũ: prior enim eſt ſonus cantu, quia ſuauitas cantilenæ ad ſonum vocis, non ſonus pertinet ad ſuauitatẽ: ac per hoc vtrunq; ſimul ſunt, ſed ille ad quẽ pertinet cantus prior eſt, id eſt, ſonus. Materia ex qua cœlũ terraq; formata eſt, ideo informis vocata eſt, quia nõdum ex ea formata erant, quæ formari reſtabant. Verum ipſa materia ex nihilo facta erat. Aliud eſt aliquid fieri poſse, aliud fieri neceſse eſse. Fieri neceſse eſt, quod deus naturis inſeruit. Fieri autẽ poſse

est,quod extra cursum inditum naturarum creator vt faceret quãdo voluit sibi reseruauit.Non ex hoc substantiam habere credendę sunt tenebræ: quia dicit dominus per prophetam, Ego dominus formans lucem,& creans tenebras: sed quia angelica natura,quæ non est præuaricata,lux dicitur,illa autem quæ pręuaricata est, tenebrarũ nominę nuncupatur. Vnde & in principio lux à tenebris diuiditur.Sed quia & hos & illos deus creauit, ideo dicitur,Formans lucem,& creans tenebras. Veruntamen bonos angelos non tantum creans, sed etiam formans:malos vero creans tantum,non formans. Hoc & de hominibus bonis malisq; accipiendum est.Post annumeratam cœli terræq; creaturã, ideo nominatur in Genesi spiritussãctus, vt quia superferri eũ dici oportebat,antè illa nominarẽtur quorũ creator spiritussãctus superferri diceretur: quod & Apostolus indicat,dum supereminentẽ viã charitatis demõstrat.Ideo superferri aquis sanctus dici tur spiritus,quia donũ est dei,in quo subsistẽtes requiescimus,atq; protegẽdo nos superfertur nobis. Vnaqueq; natura suo pondere nititur.Ignis autem & oleũ merito superiora semper appetũt, quia per ipsorũ figurã superferri vniuersæ creaturæ spiritus sanctus probat.Dies prior factus,angeli sunt:quorũ propter vnitatẽ insinuandã non dies primus,sed dies dictus est vnus.Et idcirco ipse repetitur semp in executione creaturæ. Quia dies, hoc est natura angelorũ,quãdo creaturã ipsam contẽplabat,quodãmodo vesperascebat:nõ aũt pmanẽdo in ei⁹ creaturę cõtuitu,sed laudẽ eius ad deũ referẽs,eãq; melius in diuina ratiõe cõspiciẽs,cõtinuo mane fiebat.

Si vero permaneret neglecto creatore in creaturæ aspectu, iam non vespera, sed nox vtique fieret. Dū se creatura meliᵘˢ in deo quàm in seipsa nouerit, ipsa sui cognitio quæ maior in deo est, dies & lux dicitur. Cognitio vero sua in seipsa ad compensationē cognitionis illius quæ est in deo, quia lōge inferior est, vespera nominatur. Ideoq; post vesperam mane fiebat. Quia dum suam in se cognitionem sibi satisfacere non agnosceret, vt se plenius nosse potuisset, ad deum sese referebat creatura, in quo se diē agnoscendo melius fieret. non sic quēadmodū nos trāsitorie dicimus fiat aliquid, sic deus dixit, Fiat cælum in principio. Illud enim sempiterne in verbo vnico dictum est. Si transitorie dictum est à deo, fiat: erat vtiq; creatura aliqua, vnde iam talis fieret vox. Sed quia antequam diceret fiat, nulla extitit creatura, ipsum fiat quod dictum est, in æternitate verbi non in vocis sono enunciatum est. Non septies à deo visa, septiesque laudata est creatura: quæ antequā fieret, perfecte ab illo est visa, sed dum nos singula videntes laudamus, tanquam ipse videat laudetq; per nos, sicut illud, Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Proinde sicut ipse & per nos loquitur, ita videt & laudat per nos: sed per se perenniter ac sempiterne videt, per nos vero temporaliter. Attende vniuersaliter creaturam in principio valde bonam vocari, singulariter vero tantum bonam. Quia & membra corporis cum sint singula bona, maius tamen bonum faciunt, dum singula omnia valde bonum corpus efficiunt. Decor elemētorum omnium in pulchro & apto consistit, sed pulchrum est quod per seipsum

est pulchrum, vt homo ex anima & mēbris omnibus constans. Aptum vero est, vt vestimētum & victus. Ideoque hominē dici pulchrum ad se, quia nō vestimēto & victui est homo necessarius, sed ista homini. Ideo autem illa apta, quia non sibi sicut homo pulchra, aut ad se, sed ad aliud, id est ad hominē accommodata non sibimet necessaria. Hoc & de cæteris elementorum naturis dicendum. Cuncta quæ sunt & facta sunt, mira valde sunt, sed consuetudine viluerunt. Ideoque sic diuina scrutare opera, vt semper ea cogites immensa.

¶ Vnde malum. Cap. II.

MAlum à diabolo non est creatum, sed inuentum, & ideo nihil est malum, quia sine deo factum est nihil. Deus autem malum non fecit, non quia alicubi aut aliquando erat malum, vnde fieret diabolus, sed quia vitium est; dum esset angelus bonus, superbiendo factus est malus, & ideo recte dicitur ab eo inuentum malum. Nullā esse creaturā mali constat, quia natura omnis aut incommutabilis est, vt deus: aut commutabilis est, vt creatura. Malum vero ideo natura nulla est, quia accedēdo in bonam naturam efficit eam vitiosam. Quod dū discedit, natura manet, & malum quod inerat nusquam est. Ex eo quod vitium nocet naturæ, agnoscitur vitium naturam non esse, quia nihil quod naturale est nocet. Dum natura bona dānatur propter voluntatem malam, ipsa voluntas mala testis est naturę bonæ, quæ intantum testatur eā esse bonam, vt illam deus pro malo non relinquat inultam. Creditur ab hæreticis mentem à deo, vitia

à diabolo fuisse creata, vnde & ab ipsis duæ naturæ bona & mala putantur. Sed vitia natura non sunt: & dum vere à diabolo sint, non tamen creata sunt. Quam ob causam permiserit deus mala oboriri statim, nisi vt ex contrariis malis bonæ naturæ decor emineret? Modus iste etiam in verbis esse comperitur. Qui modus antithetō gręce dicitur, quod latine oppositum vel contrapositum nominatur. Et fit pulchra locutio, quando mox contraria prosperis proferuntur. Ita & in rebus permixtum est malum, vt naturæ bonum ad comparationē excelleret mali. Fecit deus omnia valde bona, nihil ergo natura malum, quando & ipsa quæ in creaturis videntur esse pœnalia, si bene vtātur, & bona & prospera sunt, si male vtantur nocent. Ita ergo pensanda est creatura ex nostro vsu non bona, nam ex sua natura valde bona. Si radas supercilium hominis, paruam rem demis, sed totius corporis ingeris fœditatem. Ita & in vniuersitate creaturæ est, Si extremū vermiculū natura malū dixeris, vniuersę creaturę iniuriā facis. Cuncta mala p peccatū primi hominis pro pœna sunt trāslata in vniuersum genus humanū. Proinde quæcunque videntur mala, partim nobis sæuiūt origine, partim culpa. Mala dicūt multa in creaturis peruersi, vt ignem quia vrit, vt ferrum quia occidit, vt feram quia mordet: sed commōda ipsorum non intendēs homo accusat in illis quod sibi debet potius imputare, cuique pro peccato ista effecta sunt noxia, quæ illi omni ex parte fuerunt ante peccatum subiecta. Nostro vitio non sua natura nobis mala sunt, ea quæ nobis nocent. Nam lux cum sit bona, infirmis oculis noxia est, & tunc oculorum vitium

non lucis est. sic & cętera. Cum creaturarum stimulis & elementorum aduersitatibus homo verberatur, peccati hoc exigente pœna, vt ideo superbiēs homo ea quæ infra ipsum sunt patiatur aduersa. Vnde & in sapientia legitur pro deo, Pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos. Merito ergo peccatorum hoc actum est, vt naturaliter prospera mutentur homini in aduersa. Vnde & Salomon dicit, Creatura exardescit in tormentum aduersus iniustos, & leuior est ad benefaciendum his qui in deo confidunt. Non erit caro subiecta animæ, nec vitiū rationi, si animus non est subditus conditori. Tunc autem recte subiiciūtur nobis omnia quę sub nobis sunt, si nos subiicimur ei à quo nobis illa subiecta sunt. Nam & quæ videntur subiecta esse ei qui deo subiectus nō est, ille potius subiicitur ei qui suam voluntatem subiugat amori eorū quę sibi esse subiecta existimat.

¶De angelis. Cap.12.

Angelorum nomen officii est, non naturæ. Nam secundum naturam, spiritus nūcupantur. Quando enim de cælis ad annunciandum hominibus mittuntur, ex ipsa annunciatione angeli nominantur. Natura enim spiritus sunt. Tunc autem angeli vocantur, quando mittuntur. Natura angelorum mutabilis est, quia inest illis mutabilitas in natura, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna. Gratia dicimus non natura esse incommutabiles angelos. Nā si natura incōmutabiles essent, diabolus nō vtiq; cecidisset.

Mutabilitati itaque naturæ suffragatur in illis contemplatio creatoris: inde & priuatus est apostata angelus dum fortitudinem suam non à deo, sed à se voluit custodiri. Ante omnem creaturam angeli facti sunt, dum dictum est, fiat lux. De ipsis enim dicit scriptura, Prior omnium creata est sapiētia. Lux enim dicuntur, participando luci æternę. Sapientia vero dicuntur, ingenitæ inhærendo sapientiæ. Et dum sint mutabiles natura, non tamen sinit eos contemplatio mutari diuina. Ante omnem creaturam mundi creati sunt angeli. & ante omnem creationem angelorum diabolus conditus est: sicut scriptum est, Ipse est principium viarum dei. Vnde & ad comparationem angelorū archangelus appellatus est. Primus em̄ creatus extitit ordinis prælatiōe, non temporis quantitate. Primatum habuisse inter angelos diabolum constat excellentia prçlationis: ex qua fiducia cecidit, ita vt sine reparatione labetur. Cuius prælationis excellentiam propheta his verbis enunciat, Cedri non fuerunt altiores illo, in paradiso dei: abietes non adæquauerunt summitatem illius. omne lignum paradisi non est assimilatum illi, quoniam speciosiorem fecit eum deus. Distat conditio angelica à conditione hominis: homo enim ad dei similitudinem conditus est: archangelus vero qui lapsus est, signaculum dei similitudinis appellatus est, testāte domino per Ezechielem, Tu signaculum similitudinis plenus sapiētia, perfectus decore, in delitiis paradisi dei fuisti. Quāto enim subtilior est eius natura, tāto plenius extitit ad similitudinem diuinæ virtutis expressa. Prius de cœlo cecidisse diabolum creditur, quàm

homo conderetur.nam mox vt factus est,in superbiam erupit,& præcipitatus est de cœlo.Nam iuxta veritatis testimonium,ab initio mẽdax fuit,& in veritate non stetit,quia statim vt factus est, cecidit. Fuit quidem in veritate conditus, sed non stando cõfestim à veritate est lapsus. Vno superbiæ lapsu, dum deo per tumorem se conferunt,& homo ceci dit & diabolus.Sed homo reuersus ad pœnitẽtiam, deo se inferiorem esse cognouit: diabolus vero nõ solum hoc contentus,quod se deo æqualem existimans cecidit,insuper etiã superiorẽ deo se fecit, secundum apostoli dictũ,qui ait de Antichristo,Qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus,aut quod colitur.Diabolus ideo non petit veniam,quia non compungitur ad pœnitentiam.Mẽ bra vero eius sæpe per hypocrisim deprecantur, quod tamen pro mala conscientia adipisci nõ merẽtur.Discat humana miseria ꝙ ea causa citius pro uocetur deus præstare veniam,dum infirmo compatitur homini: quia ipse homo traxit ex parte inferiori infirmitatẽ peccandi, hoc est ex carne qua inclusa anima detinetur.Apostatæ vero angeli ideo veniã nõ habent,quia carnalis fragilitatis nulla infirmitate grauati sunt vt peccarent: Homines autẽ post peccatũ idcirco reuertuntur ad veniã, propter ꝙ ex lutea materia pondus traxerunt infirmitatis. Ideo pro infirma carnis cõditione reditus patet homini ad salutẽ:sicut & Psalmista dicit, Ipse scit figmentum nostrũ.Memento domine ꝙ terra sumus. Et iterum, Memorare, inquit,quę mea substantia. Postq̃ apostatæ angeli ceciderunt,cæteri perseuerã tia æternæ beatitudinis solidati sunt. Vnde & post

cœli creationem in principio repetitur, fiat firmamentum. Et vocatum est firmamentum cœlum. nimirum ostendens ꝙ post angelorum ruinā, hi qui permanserunt firmitatem meruerunt ęternę perseuerantiæ & beatitudinis, quam antea minus acceperant. Vnde oportet agnosci ꝙ malorum iniquitas sanctorū seruiat vtilitati. Quia vnde mali corruunt, inde boni proficiunt. Bonorum angelorum numerus, qui post ruinam angelorum malorū est diminutus, ex numero electorum hominū supplebitur: qui numerus soli deo est cognitus. Inter angelos distantia potestatum est, & pro graduum dignitate ministeria eisdem sunt distributa, aliique aliis præferuntur tam culmine potestatis quàm scientia virtutis. Subministrant igitur alii aliorū præceptis, atque obediunt iussis. Vnde & ad prophetam Zachariam angelus angelum mittit, & quæcunque annunciare debeat præcipit. Nouem esse distinctiones, vel ordines angelorum sacræ scripturæ testātur, id est, angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubin, & seraphin. Horum ordinum numerum etiā Ezechiel propheta describit sub totidem nominibus lapidum, cum de primatu apostatæ angeli loqueretur, Omnis, inquit, lapis pretiosus operimētum tuū: sardius, topazius, & iaspis, chrysolitus, & onyx, berillus, saphirus & carbunculus, & smaragdus. Quo numero lapidum ipsi ordines designati sunt angelorū, quos apostata angelus ante lapsum quasi in vestimento ornamenti sui affixos habuit: ad quorum comparationem dum se clariorē cunctis aspexit, confestim intumuit, & cor suum ad superbiam

eleuauit. Angeli semper in deo gaudent non in se. Malus vero ideo est diabolus, quia non quæ dei, sed quæ sua sunt requisiuit. Nulla autem maior ini quitas quàm non in deo, sed in se velle quempiam gloriari. Angeli in verbo dei cognoscunt omnia antequam in re fiant, & quæ apud homines adhuc futura sunt. Angeli iam reuelante deo, nouerũt pr ę uaricatores. Angeli etiam sanctitate amissa, non tamen amiserunt viuacem naturæ angelicæ sensum. Triplici enim modo sciẽtiæ auctionũve vigẽt, subtilitate naturæ, experiẽtia temporũ, reuelatione superiorum potestatum. Quoties deus quocunq; flagello huic mundo irascitur, ad ministerium vindictæ apostatæ angeli mittuntur, qui tamen diuina potestate coercentur ne noceant quantum cupiũt. Boni autem angeli ad ministerium salutis humanæ deputati sunt, vt curas administrent mundi, & regant animas iussu dei, testante Apostolo, Nonne omnes, inquit sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Angeli corpora, in quibus hominibus apparent, de superno aere sumunt, solidamque speciem ex cœlesti elemento induũt, per quam humanis obtutibus manifestius demonstrentur. Singulæ gentes præpositos angelos habere credũtur, quod ostenditur testimonio angeli Danieli loquentis, Ego, inquit, veni vt enunciarem tibi: sed princeps regni Persarum resistit mihi. Et post alia, Non est qui me adiuuet, nisi Michael princeps noster. Item omnes homines angelos habere probantur, loquente domino in Euangelio, Amen dico vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris

mei,qui in cœlis eſt. Vnde & Petrus in Act.Apoſt. cum pulſaret ianuam,dixerunt intus apoſtoli,Non eſt Petrus,ſed angelus eius eſt. Si deum angeli con tuentur & vident, cur Petrus apoſtolus dixit, In quem deſiderāt angeli dei conſpicere? Item ſi eum non contuentur nec vident,quomodo iuxta ſentētiam domini,angeli eorum ſemper vident faciem patris qui eſt in cœlis ? Sed bene vtrunq; eſt. Nam veraciter credimus quod deum & angeli vident,& videre deſiderant:& habent,& habere feſtinant:& amant,& amare nituntur. Sic enim videre deſiderant, vt affectu deſiderii non perfruantur. deſiderium hoc neceſsitatem habet: neceſsitas iſta pœnalis eſt:ſed à beatis angelis omnis pœna longe eſt, quia nunquam ſimul pœna & beatitudo conueniunt.Rurſum ſi eos dicimus dei viſione ſatiari,ſatietas faſtidium habere ſolet, & ſcimus illos dei viſionem, quam & deſiderant, faſtidire non poſse, quid ergo eſt niſi vt miro modo ſimul vtrunq; credamus,quia & deſiderant,& ſatiantur?Sed deſiderant ſine labore,& ſatiantur ſine faſtidio.Ne enim ſit in deſiderio neceſsitas,deſiderantes ſatiantur. Et iterum, ne ſit in ſatietate faſtidium, ſatiari deſiderant.Vident ergo angeli faciem patris per ſatietatem, ſed quia ſatietas iſta faſtidium neſcit, angeli deſiderant in eo proſpicere ſemper. Vbicunque in ſcripturis ſanctis,pro deo angelus ponitur,non pater,non ſpiritusſanctus, ſed pro incarnationis diſpenſatione ſolus filius intelligitur. Ante dominicæ incarnationis aduentum diſcordia inter angelos & homines fuit.Veniens autem Chriſtus pacē in ſe & angelis & hominibus fecit.Eo quippe nato

clamauerunt angeli, In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Per incarnationem igitur Christi non solum deo reconciliatus est homo, verumetiã pax inter homines & angelos reformata est. Discordia igitur ante aduentum Christi hominum & angelorum fuisse per id maxime agnoscitur, ꝙ in veteri testamento ab hominibus angeli despiciunt se salutari, quod in nouo testamento à Ioanne factum non solum reuerenter angelus non suscipit, verum etiam ne faciat, interdicit. Ob hoc homo in veteri testamento despicitur nec resalutatur ab angelo, eo quôd homo adhuc nondum transisset in deum. Suscipitur autem homo à deo, & reuerenter salutatur ab angelo. Nam & Mariam angelus Gabriel legitur salutasse: & Ioanni angelum salutanti ab eodem angelo dicitur, Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum & fratrum tuorũ. Per quod agnoscitur, per incarnationem dominicam, pacem hominibus fuisse & angelis redditam.

¶De homine. Cap.13.

Omnia sub cœlo propter hominẽ facta sunt: homo autem propter seipsum. Inde & omnia per figuram ad eius similitudinem referuntur. Communia homini omnia naturalia esse cum omnibus rebus, quę constant, & in homine omnia contineri, atq; in eo omnium rerum naturam consistere. Vniuersitatis creaturæ homo magna quædam portio est, tantoq; gradu est cæteris excellentior, quãto imagini diuinæ vicinior. Quãtum cæteris creaturis præstet homo dignitate virtutis, ex ipsa reuerentia dicitur creationis, dum per omnia dixit deus, fiat, & facta sunt. Creare vero ho

minem quadam æterni cõsilii deliberatione voluit dicens, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã. Quia enim boni sumus naturaliter conditi, culpæ quodammodo merito contra naturam mali sumus effecti. Sicut præsciuit deus hominem peccaturũ, ita & præsciuit qualiter illum per suam gratiam repararet, qui suo arbitrio deperire potuisset. Originaliter Adam & Eua simul creati sunt, specialiter vero postea mulier de latere viri formata est. pariter ergo conditi sunt vtriq; rationis ordine, nõ pariter temporis vnitate. Vir ad imaginem dei factus est, mulier ad imaginem viri formata est. vnde & illi lege naturæ subiecta est. Item vir propter semetipsum factus est, mulier ad adiutorium viri creata est. Homo propter peccatum tunc traditus est diabolo, quãdo audiuit, Terra es, & in terram ibis. Tunc enim dictum est diabolo, Terram manducabis. Vnde & propheta ait serpenti, puluis panis eius. Serpẽs em̃ diabolus est, puluis impii, & ipsi sunt cibus diaboli. Quia praua voluntate ad ima collabimur: recte ad bene agendum cum labore consurgimus: quod non ita esset, si delectatio flagitium primorum hominum non persuasisset, quibus ad bene viuendum tantũ velle sufficeret, & sine difficultate statim actio obtemperaret. Diuisio & pugna vt sit in hominis animo pœna peccati est ex primo homine in omnes eius filios propagata: vt qui noluit cũ deo esse vnitus, esset in seipso diuisus: & qui imperanti domino noluit esse subiectus, fieret sibimetipsi rebellis atq; cõtrarius. Vnde nec sibi poterit subiugari, si prius deo non fuerit subiugatus: sibiq; seruiet nolens, qui deo

noluit volens. Quàm variè per diuersa humanum defluxerit genus, dum se ab vna stabili semperque manēte diuinitatis soliditate subtraxit. Nam dum opus quodlibet appetit, quasi ibi iam requiē mentis infigit. Sed dum ei non sufficit, mutata intentione ad alias atque alias actiones transit: dumque per diuersa requiem solidam quærit, nec inuenit, in labore miser & varietate viuit, & vacuus à requie manet. Quanuis eadem mutabilitas nō sit homini concreata, sed pro merito primæ præuaricationis illis accesserit: iam tamen naturalis facta est, quia originaliter à primo homine sicut & mors in omnes homines transit.

De anima cęterisq; sensibus. Cap. 14.

VIta corporis, anima: vita animę, deus. Et sicut corpus mortuum est sine anima, ita anima mortua est sine deo. Anima hominis non est homo: sed corpus quod humo factum est, id tantum homo est. Inhabitando autem in corpore anima, ex ipsa participatione carnis, hominis nomen accepit: sicut Apostolus interiorem hominem dicit animam, non carnem, conditam esse ad dei imaginē. Male ergo à quibusdam creditur animam hominis esse corpoream, quæ per id ad dei imaginem facta est, vt si non incōmutabilis vt deus esset, tamen incorporea vt deus existeret. Sicut angeli, & animę habent initium, finem vero nullum. Nam quædam in rebus temporalia sunt, quædam perpetua, quædā vero sempiterna. Tēporalia sunt quibus inest ortus & obitus. Perpetua quibus ortus non terminus. Sēpiterna, quibus nec ortus nec ter-

minus./ Animam non esse partẽ diuinæ substantię vel naturæ: nec esse eam prius quàm corpori misceatur: sed tunc eam creari quando & corpus creatur, cui admisceri videtur. Philosophorum sententiæ dicunt esse animã prius quàm nascatur in corpore. Quod verum esse nullis approbatur iudiciis. Nam vtrũ antea fuissemus, nec ipsi nouimus, nec quis hominum dicat habemus. Non est ergo quærendum, quod quęrendo magis est irridendum. Gẽtiles & hæretici de anima disputare conantur, sed quomodo de illa aliquid recte sentire possunt, qui authorem, ad cuius imaginem facta est, non nouerunt? Et ideo multa errore digna dixerunt. Mutabilis est anima non localiter, sed temporaliter suis affectionibus. Corpus autem & loco & tempore mutabile, quia & tẽpore mutatur & loco variatur. Quod ad corpus mutatio locorum, hoc est ad animam mutabilitas cogitationum. Quæ varietas malæ motionis tunc menti inhæsit, quando ab æternorum contemplatione primus homo recedens in illo stare noluit à quo male recessit, & iusta damnatione inconstans per rerum raptus varietatẽ defluxit. Multum ex sua natura splendorẽ possidet anima, sed fuscatur commixtione carnis, qua re tenetur inclusa. Ex eius enim parte vertitur ad peccandi infirmitatẽ, Salomone dicente, Corpus quod corrumpitur aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.

¶De sensibus carnis. Cap. 15.

NOn virtute, non sensu corporis, sed ratione mentis excellimus animalibus cæteris. Pro rebus corporeis vtendis sufficit sensus car-

his non pro ſpiritalibus capiendis. Illecti autem homines vſu corporearum rerum nihil putant aliud eſſe præter quod carnis ſenſu concipiunt. Sicut præcellunt ſibi corporei ſenſus diuerſitate locorũ, ita ſibimet virtute ſentiendi præcellunt. Nam ſicut præſtantior eſt odoratus ſapore, & poſitione loci, & ſentiendi longinquitate: ſic auris odoratu: longius enim audimus quàm odoramus. & ſic oculi auribus:lõgius enim videmus quàm audimus. Animus autem loco & merito his vniuerſis ſenſibus ſuperfertur. In arce enim capitis conſtitutus, quod illi corporaliter non attingunt, iſte intellectualiter cõtuetur. Amplius excedit oculorum ſenſus cæteris ſenſibus:quandoquidem quæ ad alios pertinẽt ſenſus inde dicamus:veluti cum dicimus, vide quomodo ſonat, vide quomodo ſapit &c. Quemadmodũ oculus, ita & animus cætera videt, ſeſe non intuetur. Aliarum enim rerum origines, ſpecies, & magnitudines perſpicit:de ſe autem tanta veri ignorãtia inficitur, vt in his omnibus nihil certius cõtempletur. Homo qui miraris ſyderum altitudinem & maris profunditatem, animi tui abyſſum intra, & mirare ſi potes. Multa cogitantes ſine ſenſu carnis, & ſine imaginibus viuis, animo tantum cernentes intuemur, memoriaque mentis ibi eas fingente tenemus. Multa quoque intelligimus ſenſu, quæ lingua explere non poſſumus. Innoxios eſſe infantes opere, non eſſe innoxios cogitatione: quia motum quem gerunt mente, nondum poſſunt explere opere, ac per hoc in illis ætas eſt imbecillis non animus. Ad nutum enim voluntatis nondum obtemperat illis fragilitas corporis:nec adeo opere noce-

re posſunt, ſicut cogitatione moueatur. Ex cauſa vocabulũ ſortita eſt cogitatio. Cogẽdo enim animã reminiſci quod memoriæ commendatum eſt, dicitur Cogitatio. Rerum omnium theſaurus memoria eſt, ipſa eſt enim cuſtos rebus inuentis, ipſa cogitatis. de qua ad liquidum difficile eſt aliquem diſputare, quia grandis eius perplexitas eſt, & animus ipſe eſt. Imago à ſenſibus corporis remota ſuæ ſpeciei ſimilitudinẽ relinquit in memoria: ſimilitudinem autem non per imagines ſicut cætera, ſed ſicut gaudiũ ſine imagine reminiſcimur. Dum obliuionẽ memoramus, non per ſeipſam adeſt. Quod ſi per ſeipſam adeſſet, vtique non obliuiſceremur. Communẽ hominis animaliumque eſſe memoriam, nullum autẽ animalibus irrationabilibus intellectum ineſſe niſi homini tantum prædito ratione. Cæteris enim in ipſa qualitate conſiderationis ſuæ ſenſus carnis non intelligentia mentis eſt.

¶De Chriſto filio dei Cap. 16.

Filii dei perfecta natiuitas, nec cœpit eſſe nec deſiit. ne prçterita ſit, ſi deſiit: & ne imperfecta ſit, ſi adhuc fit: ſed ſic æterna ſit & perfecta, quatenus in ea natiuitate æternitas & perfectio habeatur. Ex vtero virginis minor dicitur patre Chriſtus, videlicet iuxta humanam aſſumptionem, non iuxta diuinitatem. Chriſtus & in forma ſerui, ſeruus: & in forma ſerui, non ſeruus. In forma quippe ſerui, domini ſeruus: & in forma ſerui, hominum dominus. Chriſtus in forma ſerui propter conceptionis excellentiam dominus eſt homi-

num: quia & si suscepit carnem, non tamen ex carnis libidinosa contagione. Mediator dei atque hominum homo Christus Iesus nequaquam alter in humanitate, alter in deitate est: sed in vtraque natura idem vnus est. Nec purus homo conceptus est, nec purus homo editus est, nec postea meritum vt deus esset accepit, sed deus verbum manente incōmutabili essentia, quæ illi cum patre & spiritu sancto est coæterna, assumpsit carnem pro salute humana, in qua & impassibilis pati, immortalis mori, & æternus ante secula temporalis posset ostendi.

Mediator dei & hominum homo Christus Iesus, quanuis aliud ex patre, aliud ex virgine: non tamē alius ex patre, alius ex virgine: sed ipse æternus ex patre, ipse temporalis ex matre: ipse qui fecit, ipse qui factus est: ipse de patre sine matre, ipse de matre sine patre: ipse conditoris templum, ipse cōditor templi: ipse author operis, ipse opus authoris: manens vnus de vtroque, & in vtraque natura, nec naturæ copulatione confusus, nec naturæ distinctione geminatus. Ideo deus in homine venit, quia per seipsum ab hominibus cognosci non potuit. Sed vnde nobis consuluit, inde despectionem tulit: quia infirmitatem, quam pro nobis suscepit, homo superbus despexit. Ob hoc infirma & stulta mundi elegit, vt fortiora & sapientiora per quæ non cognoscebatur, confunderet. Sicut cibum fortem inualidus infans capere non potest, nisi à matre prius editus, in lactis succū vertatur, vt quod in cibo non potuit vti, sugendo potetur in lacte per carnē, ita & nos dū essemus infirmi ad conspiciēdā verbi æternitatē, factū est ipsum verbū caro, vt enu

triti per carnẽ fortioresq; effecti cibũ solidum.i.verbum domini cum patre sempiternũ cõtẽplando vt angeli satiemur. Propria dei dona esse, quibus nos nobis reos esse ostẽdit, qui dum iaceremus sub reatu culpæ, iustos nos esse credebamus. Venit medicus, patefecit vulnus, composuit semetipsum, & de sua morte nobis medicinã aptauit, vt nõ esset ostensor tantum vulneris, sed & sanator. Primũ ad Israel venit Christus sicut & ait, non sum missus nisi ad oues quę perierunt domus Israel. Ad populũ Israel prius venit, sed ꝙ nõ essent credituri propheta non tacuit dicẽs, Primus ad Sion dicet assum, & Hierusalẽ euãgelistã dabo: & vidit, & nõ erat neq; extitit quisquam qui iniret cõsiliũ, & interrogatus respõderet verbũ. Sed quia ad gẽtes trãsiuit, sequitur, Ecce seruus meus suscipiã eũ, electus meus, cõplacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritũ meũ super eũ, iudicium gentibus proferet. Quanuis ordinẽ nostræ liberationis omnis nescierit diabolus, sciuit tamẽ ꝙ pro saluatione hominũ Christus aduenit: sed ꝙ sua idem nos morte redimeret, ignorauit, vnde eũ occidit. Nam si ille Christũ per mortẽ redimere humanũ genus scisset, non eũ vtiq; peremisset. Quod nouerit diabolus pro salute humani generis Christum venisse, Euangelii testimonio docetur, quem vt vidit, cognoscendo pertimuit dicẽs, quid nobis & tibi fili dei? venisti ante tẽpus perdere nos. Christus sicut peccatũ qđ pœna dignũ est nõ admisit, ita pœnã peccati nostri suscepit, vt ꝑ indebitã pœnã suã, debitã ablueret culpã nostrã: vt ꝓhoc amitteret diabolus, qui reos tenebat, dũ vnũ interfecit, qui nihil peccati admiserat. Ideoque quos quasi iuste tenuit

amiſit,quia iniuſte redẽptorẽ noſtrũ occidit. Illuſus eſt diabolus morte domini quaſi auis.Nam oſtenſa Chriſtus ſuæ carnis mortalitate,quã interimendam ille appetebat,abſcõdit diuinitatẽ,vt laqueũ quo eũ velut auẽ improuidã prudẽti irretiret decipula. Nã ſi innoxius Chriſtus nõ occideretur, homo diabolo addictus per prçuaricationẽ,non abſolueretur.Diabolus dum in Chriſto carnẽ humanitatis impetit q̃ patebat quaſi homo,diuinitate eius captus eſt quç latebat.Eſt enim in Chriſto hamus diuinitatis,eſca autem caro,linea genealogia,quç ex euãgelio recitatur.Tenẽs vero hanc lineã deus pater eſt,de quo Apoſtolus,Caput Chriſti deus. Et Lucas lineã generationis Chriſti ab imis ad ſumma contexens inchoat à Ioſeph,& cõſumat in deũ dicẽs,q fuit Heli,perficiẽs lineã generis ait,qui fuit dei. Ideo dominus in inferuũ deſcẽdit, vt his qui ab eo nõ pœnaliter detinebãtur,viã aperiret reuertẽdi ad cælos,iuxta teſtimoniũ Iſaiæ dicẽtis, Poſuiſti profundũ maris viam vt trãſirent liberati.viã quippe Chriſtus in in profundnm maris poſuit,cum in infernũ deſcendens, ſanctis iter ad cœlos reuertendi mõſtrauit. Sãcti ex tẽpore reſurrectionis Chriſti ſtatim vt de corpore exeunt,mox ad cœleſtẽ habitationem aſcendunt,quod antiquis patribus non dabatur. Nã ante aduentum ſaluatoris,quanquam ſine pœna ſupplicii,tamen non in cælo,ſed in inferno ſanctorũ animæ tenebãtur:pro quib. abſoluẽdis dominus in infernũ deſcẽdit. Chriſtus in cælum aſcẽdens diſceſſit quidẽ carne,ſed præſens eſt maieſtate,ſecũdũ illud quod ipſe ait,Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.Sedet Chriſtus ad dexte-

rã patris,non vt dexterã corporeã habeat pater,ſed dextera patris beatitudo eſt,ſicut ſiniſtra miſeria.

¶De ſancto ſpiritu. Cap.17.

SPiritus ſanctus creator eſt ſicut pater, & verbum teſtante propheta,Spiritus domini fecit me, & ſpiraculum omnipotentis viuificauit me. Spiritus ſanctus patris,& filii eſt. & inde vnum ſunt pater & filius, quia nihil habet pater quod nõ habet filius.Non enim res vna & duorum conſubſtantialis poterit ſimul ab eis procedere,& ſimul ineſſe,niſi vnũ fuerit à quibus procedit. Spiritus ſancti pignus accepit eccleſia, vt per eũ in vno corpore vnum fierẽt credẽtes, per quem pater & filius vnũ eſſentialiter ſunt,ipſo ſaluatore ad patrem dicente,Vt ſint vnũ ſicut & nos ſumus. Chriſtus non tantum à patre, ſed etiã à ſpiritu ſancto ſe miſſum teſtatur,dicente propheta, Accedite ad me & audite. Non à principio in abſcondito locutus ſum vobis, ex tempore antequã fieret ibi eram, & nũc dominus miſit me,& ſpiritus eius. Spiritus ſanctus,pro eo ꝙ conſolator ſit paracletus nũcupatur. Nã latine paracleſis cõſolatio dicitur. Et reuera dũ dona ſacramẽtorũ diſtribuit, conſolationem animę præbet. Credo equidem ꝙ magnam lætitiã ſentit qui aliquid reuelãte ſpiritu dicit.Donum ſancti ſpiritus in membris eccleſiæ ſigillatim diuiditur, & in ſingulis ſingula dona tribuuntur.Chriſtus autẽ omnem plenitudinem gratiarũ habuit,de quo ita legitur,Plenus gratia & veritate. In Chriſto ergo omnis plenitudo gratiarum eſt. Nam ſingulis electis ſingula dona tribuũtur. In ſpiritu ſancto omnis gratia donorũ conſiſtit. Ipſe enim prout vult gratiarũ

dona largitur,aliis dans sermonem sapientię, aliis fidem, atque vnicuique virtute spiritus sancti diuisio gratiarum tribuitur, & in omnibus idem vnus habetur. Ipse enim etiam ineffabilia docet quæ proferre humanus sermo non potest. Ante aduentum domini tantum prophetæ & pauci ex omni populo iusti donum sancti spiritus merebantur,post aduentum autem domini spiritus sanctus cunctis est credentibus distributus, iuxta quod per prophetam dominus loquitur,dicens, Et erit in nouissimis diebus,effundam de spiritu meo super omnem carnē, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ. Cunctis enim nunc gētibus gratia sancti spiritus tradita est, neque in paucis aut in populo Israel, sed in omni crędentium multitudine spiritus sancti gratia manet. Aliquando non dignis & reprobis dona spiritus sancti cōferuntur, sicut Saulo data est prophetia & Balaā. Vnde & multi in fine dicturi sunt,domine virtutes in tuo nomine fecimus,quibus dicturus est dominus,Nescio vos vnde estis.Christi aduētum non tantum plebis Iudææ sancti prophetantes expectauerunt, sed fuisse etiam in nationibus plerosq; sanctos viros prophetiæ donum habētes,quibus per spiritum sanctum Christus reuelabatur,& à quib[9] eius expectabatur aduētus sicut Iob, sicut Balaam,qui Christi vtique prædicauerunt aduentum. Conuersio gentium veteri populo latebat,sed tamē in consilio Dei erat vt fieret, & iam tunc à sanctis prophetis occulte per spiritum sanctum prędicabatur aduentus Christi,sicut dicit propheta,Cum appropinquauerint anni cognosceris, dum aduenerit tempus ostenderis. Nunc vero reuelatū patet quod

tũc carnalibus latebat,ſpiritualibus vero notũ erat, nondum tamen manifeſte dicebatur,eo quòd tempus oſtenſionis non eſſet.

¶De lege. Cap.18.

V Ia per quam itur ad Chriſtũ,lex eſt,per quã vadũt iuſti ad deũ:& vt eſt,intelligũt eã.Sãctarum ſcripturarũ altitudo,quaſi mõtes paſcuę ſunt,ad quos dum quiſq; iuſtorũ conſcendit,ſe paſcuę indeficiẽtis refectionẽ inueniſſe cõgaudet. In ſcripturis ſanctis quaſi in mõtibus excelſis & viri perfecti habẽt ſublimia intelligẽtiæ, quibus greſſus contẽplationis quaſi cerui erigant: & ſimplices quaſi parua animalia inueniũt modicos intellectus, ad quos humiles ipſi refugiant. Scriptura ſacra infirmis & ſenſu paruulis ſecũdũ hiſtoriã humilis videtur in verbis:cũ excellẽtioribus autem viris altius incedit,dũ eis ſua myſteria pãdit.ac per hoc vtriſq; manet cõmunis,& paruulis & perfectis. Scriptura ſacra pro vniuſcuiuſq; lectoris intelligẽtia variatur ſicut manna,quæ populo veteri pro ſingulorũ delectatione varium dabat ſaporem. Iuxta ſenſuum capacitatem ſingulis ſermo congruit. Et dum ſit pro vniuſcuiuſque intellectu diuerſus, in ſe tamen permanet vnus:ideo in libris ſanctis quædam obſcura, quædã apta reperiũtur,vt intellectus lectoris & ſtudiũ augeatur.Nã ſi cuncta paterẽt,ſtatim intellecta vileſcerẽt.Rurſus ſi cuncta clauſa exiſterent,confeſtim differentiam gignerent. Ne ergo de obſcuris deſperatio fiat,ea quæ manifeſta ſunt ſatiant:& ne de intellectis faſtidiũ exiſtat, ea quę clauſa ſunt,deſiderium excitãt. Nam pleraq; quãtomagis latent, tantomagis deſiderium præbent.In ſcripturis ſan-

ctis sæpe ea quæ futura sunt, quasi facta narrantur, sicut est illud, Dederunt in escam meam fel, & potauerunt me aceto. Sed cur futura quasi præterita scribũtur: nisi quia quæ adhuc faciẽda sunt in opere, iam facta sunt in diuina prędestinatione? Nobis igitur temporaliter accidũt, quæ à cõditore omnibus sine tempore prouidentur. Propterea propheta rerum futurarũ gesta præterita prę sentibus miscet rebus, vt ita credantur illa futura, quemadmodum ista cernuntur esse completa. Memor enim suorum per præsentia de futuris loquitur: sicut in persona Ierusalem, de ecclesia: & sicut in persona Effraim, de hæreticis. Pro factis diuinis plerunque & dicta ponuntur: idcirco, quia nõ operatione manuum deus, sed dicẽdi imperio operatur, sicut scriptum est, Dixit, & facta: mandauit, & creata sunt. Quod in scripturis sacris vna bis repetitur sentẽtia, aut confirmationis causa est, aut mysterii, sicut lex & gratia, sicut initium & perfectio, sicut bonum & melius. Lex diuina tribus distinguitur partibus, historia, præceptis, & prophetis. Historia est in his, quæ gesta sunt. Præcepta, in his quæ iussa sunt. Prophetia, in his quæ futura pronunciata sunt. Lex diuina triplici sentienda est modo. Primo, vt historice: secundo, vt tropologice: tertio, vt mystice intelligatur. Historice nanq; iuxta literã: tropologice, iuxta moralem sententiã: mystice, iuxta spiritalem intelligentiam. Ergo sic historice oportet fidem tenere, vt eam & moraliter debeamus interpretari & spiritualiter intelligere. Tria & septem præcepta sunt: sed tria ad amorem dei pertinent, septem, ad homines. Illa tria quæ ad amorem dei pertinẽt,

in vna tabula ſcripta fuerunt, reliqua ſeptem in ſecunda: in prima tabula trium mandatorũ, hoc primum eſt, Diliges dominum deum tuum. In ſecunda, Honora patrem tuũ & matrem. Hinc eſt quod & ſaluator ſcribę interroganti, quod pręceptũ eſt primum in lege? ait, Audi Iſrael, dñs deus tuus, deus vn⁹ eſt. hoc primũ eſt. Secũdũ vero ſimile eſt huic, diliges ꝓximũ tuũ ſicut te ipſum. Vnũ nãq; ꝓceptũ de prima tabula dixit, qđ ad dei ptinet amorẽ, alterũ vero de alia tabula qđ ad hoĩs ptinet dilectionẽ.

¶De eccleſia & hæreſibus. Cap. 19.

Gemina eſt eccleſię pulchritudo: vna, quam hic bene viuẽdo cõſequitur: altera, per quã illic ex retributione glorificabitur. Eccleſiæ propter Chriſtum geminæ tribulationes exiſtunt, id eſt, ſiue quas à Paganis pertulit in martyribus, ſiue quas ab hæreticis perfert in diuerſis concertationibus. Vtraſq; autem per gratiam dei exuperat, partim ferendo, partim reſiſtendo. Sancta eccleſia catholica ſicut male viuentes in ſe patienter tolerat, ita male credentes à ſe repellit. Sancta eccleſia contra gentilium atque hæreticorum pertinaciam ſummopere ſapientiam & patientiã opponere ſtudet. ſed exercetur eius ſapientia cũ tentatur verbis: exercetur patientia, cũ tentatur gladiis. Nunc enim perſecutionibus appetitur, nunc falſis aſsertionibus laceſsitur. Cauſa prauitatis hæreticæ, doctrinis eſt propagata eccleſia, nam antea ſimplici tantum fide vigebat. Hæreticorum igitur occaſione propagati ſunt doctores in fide, & per acumina hęreſum eccleſiæ magiſtri creuerunt. Nam tunc clarius manifeſtatur veritatis aſsertio, quando patuerit quæ-

libet dissensio. Sancta ecclesia ideo dicitur catholica, pro eo quòd vniuersaliter per omnem sit mundum diffusa. Nam hæreticorũ ecclesiæ in partibus mundi coartãtur: hæc vero in toto orbe diffusa expanditur, Paulo atteſtãte apoſtolo, Gratias, inquit, ago deo meo, pro omnibus vobis, quia fides veſtra annũciatur in vniuerso mundo. Hæreses autem in aliquo angulo mundi, aut in vna prouincia inueniuntur versari. Ecclesia vero catholica, sicut per totum mundum extenditur, ita & omnium gentilium societate conſtruitur. Qui sunt hæretici, nisi qui relicta dei ecclesia priuatas elegerunt societates? De quibus dominus dicit, Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi ciſternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Causa hęresis, ob quam rem fit? Ad exercitationẽ fidei. Via vero per quã fit, obscuritas eſt diuinarum scripturarum, in qua caligantes hæretici aliud quàm se res habeat, intelligunt: nec esse possunt, quia id ipsum quod exiſtunt, hæreses iam non sunt. Male enim sentiendo esse iam desierũt, ad nihilũ enim tendunt. Hæretici ingenti ſtudio mẽdacia sua discũt, & labore vehemẽti ne in vnitatẽ ecclesię veniãt, decertãt: de qbus per prophetã cõgrue dicit, Docuerũt linguã suã loqui mẽdaciũ, & vt inique agerẽt, laborauerũt. Dũ vicissim hæretici mutuo se lacerãt, qñ alterutrũ se in ꝓprias sectas inducũt, sic tñ inuicẽ sese colligũt, vt cõtra ecclesiã pari erroris spiritu decertent. Et qui ab inuicẽ diuisi sunt in aduersitate ecclesię, simul exiſtunt vniti: eisq; q pro eo ꝙ tantũ valeãt, hæreses videntur habere veritatẽ, hoc respondendum eſt, Non ideo

ſaluti præponendi ſunt modi,quia plerunq; ita generaliter mundum occupant, vt parum ſaluti loci relinquant.

¶De hæreticis. Cap.20.

NOn poſſe hæreticos habere veniã, niſi per eccleſiam catholicam:ſicut & amici Iob nõ per ſe placare deum potuerunt, niſi pro eis Iob ſacrificium obtuliſset. Opera bona,quæ hæretici faciunt, & iuſtitia illorum,nihil eis prodeſt:teſtante domino per Hieremiam, Quia mei oblitus es,ecce ego annunciabo iuſtitiam tuã, & opera tua nõ proderunt tibi. Hæretici quãuis legem & prophetas adimpleãt, ex eo tamẽ ꝙ catholici nõ ſunt, non eſt deus in eorum conuentibus : ipſo domino teſtante,Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Eiice eos à facie mea, & egrediantur. Per Moyſem quippe & Samuelẽ, legẽ accipe& prophetas: quos q̃uis hæretici opere implere contẽdant,propter erroris tamen impietatẽ à vultu dei proiiciuntur, & à iuſtorum cõuentibus ſeparantur paganus & hæreticus. ille,quia nunquam fuit cum dei populo: iſte, quia receſsit à dei populo,vterq; recedẽtes à Chriſto ad diaboli pertinent corpus.Qui ab idololatria ad iudaiſmum vel hæreſim tranſeunt iuxta prophetam, De malo ad malum egreſsi ſunt, & dominũ nõ cognouerunt, quia de infidelitatis errore in errorem alium tranſierunt. Cuius doctrinam quiſquis ſequitur,huius & filius nuncupantur . ſicut & propheta Amoreum patrem & Cetheam matrẽ eſse Iſrael dominus dicit, non vtiq; naſcendo ſed imitando. Sic & in meliorem partem filii dei nuncupantur,

qui præcepta dei custodiunt.. Vnde & nos non natura, sed adoptione clamamus, dicentes, Pater noster, qui es in cœlis. Non solum tamen natiuitate, sed etiam imitatiōe filios posse alicuius vocari. Nam Iudæi secundū carnē filii Abrahæ, secūdum vero conuersationē filii diaboli nuncupātur: ac per hoc sunt semen Abrahæ, qui eius imitantur fidem, qui ex eius generati sunt carne. De errore auctoris trahitur à quibusdam & nomen & culpa: vt ipsius vocabulo censeatur, cuius errorem insequitur: sicut ecclesiæ Pergami in apoc. dicitur, Habes tenentes doctrinam Balaam & Iezabel. Doctrinā igitur Balaam dicitur habere propter imitationem, nō propter prçsentiam corporalem.

¶De gentilibus philosophis. Cap. 21.

Philosophi gentium, non sicut oportet, deū quærentes, in angelos ceciderūt præuaricatores, factusq; est illis mediator diabolus ad mortem, sicut nobis Christus ad vitam. Multū mūdi philosophi prædicantur in dimēsione temporū, cursusq; syderum, ac discussione elementorū, & tamē hoc non nisi à deo habuerūt. Volando enim superne, vt aues, aerem: & emergētes in profundum, vt pisces, mare: & vt pecora gradientes, terram descripserunt. veruntamen tota mente auctorem eorum intelligere noluerunt, quare non possunt animalia bruta interrogare, quia nesciunt ratiocinari. Ideo non dissimiles gentiles homines animalibus extiterunt, qui talia non considerantes, & ipsis amplius diligentes, vsq; ad eorum cultum euanuerūt. Via Christus est. Si quis in ea non graditur, non est quomodo veniat ad deum. Philosophi autem mun

di vtiq; deum cognouerunt, sed quia displicuit illis humilitas Christi, in inuio transierunt, & non in via. Ideoque euanescentes gloriam dei in mendacium mutauerunt, & rectitudinem viæ relinquentes in anfractus inciderunt errorum. Primum vnicuiq; est scire quid appetat: secũdum vero est, vt id quod appetit, apprehendat. Imperfecta quippe sapientia est, quo tẽdas, scire, & nescire iter per quod expediat ire. Quid enim prodest, si quis famis tempore vbertatis regionem videat, & viam per quam ad illam pergat, ignorat? Ecce patriã quisq; quærit, sed viam perdidit, errando graditur nõ proficiẽdo. quãtoq; plus ambulat, tanto magis ab eo qđ quærit, elongatur. Qui viam regiam, hoc est Christum deserit, etsi videat veritatem, à longe videt, quia nisi per viam non est quomodo ad eam propinquet. Quod si gradiẽs per desertum leonem incurrerit, semetipm̃ redarguat, dũ in diaboli faucib⁹ hæserit.

¶De differentia testamentorum. Cap. 22.

Quidam ideo non recipiunt vetus testamentũ pro eo, ꝙ aliud in tẽpore prisco, aliud agatur in nouo. Non intelligentes ꝙ deus quid cuiq; congruerit tempori, incognita quadam distributione concesserit. sicut in lege imperat nuptias, in euangelio virginitatem commẽdat. in lege oculum pro oculo auferre, in euangelio alteram præbere percutiẽti maxillam. Sed illa pro tempore fragili populo, ista vero perfecto: vtraque tamen pro tempore sua quæque conuenientia commodans. Et tamen pro ista mutatione nõ est credẽdus deus mutabilis, sed potius inde admirabilis prędicandus est, quia manens incommutabilis quid cuique,

vt diximus, tempori cōmodum fuit,magna cū distributione concesſit.Sub veteri teſtamento,minoris culpę erant peccata, quia in eo nō ipſa veritas, ſed vmbra veritatis aderat. Nam in teſtamento nouo præceptis altioribus, veritate manifeſta facta, quædā quæ in illo populo vmbræ veritatis deſeruierant,deſerenda nobis præcipiuntur. Illic enim fornicatio & retributio iniuriæ permiſsa ſunt, nec nocebant: in teſtamento autē nouo,graui animaduerſione damnantur,ſi admittantur.

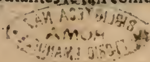
¶De ſymbolo & oratione. Cap.23.

F Idei ſymbolum & dominica oratio, pro tota lege paruulis eccleſię ad cœlorū regna ſufficit capeſſenda. Omnis enim latitudo ſcripturarum in eadem oratione dominica & ſymboli breuitate concluditur Vnde & propheta Eſaias dicit, Abbreuiationē audiui à domino deo exercituum,ſuper vniuerſam terram. Attendite & audite eloquium meum.Sed hęc abbreuiatio, aut illud intelligitur,quod dominus dicit omnem legē, & prophetas in duobus pręceptis dilectonis dei,& proximi pendere: aut propter ipſam orationem dominicam vel ſymboli breuitatē,in quibus, vt prædictum eſt,omnem ſcripturæ coartari cernimus latitudinem.

¶De baptiſmo & communione. Cap.24.

S Olam eccleſiam catholicam habere baptiſmum ad ſalutem Zacharias proph. teſtatur,In die,inquit,illa erit fons patēs domus Dauid, & habitantibus in Ieruſalem, in ablutionē peccatoris & mēſtruatę.Domus quippe Dauid & Ieruſalē Chriſti eccleſia eſt, in qua manat fōs in

ablutionem peccatorum. Hæretici autem id solum imaginaria ostentatione faciunt, ideoq; illis baptismus non ad remissionem peccatorum, sed ad supplicii testimonium datur. Pro solo reatu originali luunt in inferno nuper nati infantuli pœnas, si renouati per lauacrum nō fuerint. Proinde qua causa nuper natus damnatur infans, si non regeneratur? quia originis noxietate perimitur. Cur paruuli peccato originali carētes per baptismū, & necdum proprium habentes delictum, à bestiis pœnisq; cęteris laniantur? Hæc igitur causa est. Baptismus enī à pœna ęterna, non à præsentis vitę supplicio liberat. Quod si à pœna præsenti homines liberarētur per baptismum ipsum putarent baptismi pręmium non illud æternum. Ergo soluto reatu peccati manet tamen quædā temporalis pœna, vt illa vita feruentius requiratur quę erat à pœnis omnibus aliena. Nullus negat fidelium, etiam post baptismum, quo peccata delentur, quotidie quādiu in isto seculo sumus, ad deum nos debere conuerti. Quod quanuis sine intermissione sit quotidie agendū no uum, quantum fecisse sufficiet. Quia in maternis vteris sunt, ideo cum matre baptizari nō possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam nō est, renasci secundum Christum non potest. Neq; enim dici regeneratio in eo poterit, quem generatio non præcessit. Qui intra ecclesiam, non ex dignitate ecclesiæ viuunt, sed fidem quam verbo tenēt, operibus destruunt, de ipsis legitur, Multiplicati sunt super numerum, vt subaudias, in regno reproborū: Qui scelerate viuunt in ecclesia, & communicare non desinunt: putantes se tali cōmunione munda-

ri: discant nihil ad emendationem sibi proficere, dicēte propheta, Quid est ꝙ dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nūquid carnes sanctæ auferunt à te malitias multas? Et Apostolus, Probet, inquit, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

¶De septem regulis. Cap. 25.

Septem esse inter cætera regulas locutionū sanctarum scripturarum quidam sapientes dixerunt. ¶Prima regula est de dño, & eius corpore: qui de vno, aut ad vnū loquit: atq; in psona, modo caput, modo corpus ostendit, sicut Esaias ait, Induit me vestimēto salutari, quasi sponsum decoratum, coronatum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. In vna enim persona duplici vocabulo nominata est, caput. i. spōsum, & ecclesiam. i. sponsam manifestauit. Proinde notandū in scripturis, quando specialiter caput describitur, quando & caput & corpus: aut quādo ex vtroque transeat ad vtrunq;, aut ab altero ad alterum: sicq; quid capiti, quid corpori conueniat, prudēs lector intelligat. ¶Secūda regula est de corpore dñi vero & permixto. Nam videntur quędam vni conuenire personæ, quod tamen nō est vnius, vt est illud, Puer meus es tu, ecce deleui nubē, iniquitates tuas, & sicut nebulam peccata tua: conuertere ad me, & redimam te: ad vnum cōgruit. Nam altera pars est cui peccata deleuit, cū dicit, Puer meus es tu: & altera, cui dixit, Conuertere ad me, & redimam te. Qui si conuertantur, eorum peccata delentur. Per hanc enim regulam sic ad omnes loquitur scriptura, vt boni redarguantur cum malis, & mali lau-

dentur cum bonis. Sed quid ad quem pertineat, qui prudẽter legerit, discet. ¶Tertia regula est de litera & spiritu, id est, de lege & gratia. lege, per quã pręcepta facienda admonemur: gratia, per quã vt operemur, iuuamur. vel quod lex non tantum historice, sed etiam spiritaliter sentienda sit. Nanq; & historice oportet fidem tenere, & spiritaliter legẽ intelligere. ¶Quarta regula est de specie & gñe, per quam pars pro toto, & totum pro parte accipitur, veluti si vni populo vel ciuitati loquatur deus, & tamen intelligat omnem cõtingere mundũ. Nam licet aduersus vnam ciuitatẽ Babyloniã, per Esaiã dominus comminetur, tamẽ dum cõtra ecclesiam loquitur, transit ad genus de specie, & cõuertit contra totum mundum sermonem. Certe si non diceret aduersus vniuersum orbem, non adderet infra generaliter, & disperdam omnem terram, & visitabo super orbis mala, & cætera quæ sequuntur ad internitionem mũdi pertinentia. Vnde & adiecit, Hoc est consilium, quod cogitaui super omnẽ terram, & hęc est manus eius extensa super omnes gẽtes. Item postquam sub persona Babyloniæ arguit vniuersum mundum, rursus ad eandem quasi de genere ad speciẽ reuertitur dicens quæ eidẽ ciuitati specialiter cõtigerũt, Ecce ego suscitabo sup eos Medos. Nam regnante Balthasar à Medis est obtẽta Babylonia. Sic & in on⁹ Aegypti ex psona eiusdem, totum vult intelligere mundum, dicendo, Et cõcurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios, regnum aduersus regnum, cum Aegyptus nõ multa regna, sed vnũ habuisse describit regnũ. ¶Quinta regula est de tẽporibus, per quã aut pars maior

tẽporis per partẽ minorẽ, aut pars minor tẽporis ꝑ partẽ maiorẽ inducit, ſicut eſt de triduo dñicæ ſepulturæ, dũ nec tribus plenis diebus ac noctibus iacuerit in ſepulcro, ſed tamẽ à parte totũ triduũ accipitur. Vel illud, ꝙ quadringẽtis annis ꝓdixerat deꝰ filios Iſrael in Aegypto ſeruituros, & ſic inde egreſſuros: qui tamen dominãte Ioſeph Aegypto dñati ſunt, nec ſtatim poſt quadringentos annos egreſsi ſunt, vt fuerat repromiſsũ, ſed quadringẽtis triginta peractis ab Aegypto receſſerũt. Eſt & illa de tẽporibus figura, ꝑ quã quędã quę futura ſunt, quaſi iã geſta narrãtur, vt eſt illud, Foderũt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt om̃ia oſsa mea, & diuiſerũt ſibi veſtimẽta mea, & his ſimilia, in qbꝰ futura tanq̃ ſi iã facta ſint ita dicũtur. Sed cur quæ adhuc facienda erãt, iã facta narrãtur? Quia quæ nobis adhuc futura ſunt, apud dei ęternitatẽ iam facta ſunt. Quapropter quãdo aliquid faciendũ eſse pronunciatur, ſm nos dicitur: quãdo vero quæ futura ſunt iam facta dicuntur, ſm dei ęternitatem accipienda ſunt, apud quem iam omnia facta ſunt, quę futura ſunt. ¶Sexta regula eſt de recapitulatione. Recapitulatio enim eſt, dũ ſcriptura redit ad illud, cuius narratio iam trãſierat, ſicut cum filios filiorũ Noe ſcriptura cõmemoraſset, dixit illos fuiſse in linguis & gentibus ſuis, & tamen poſtea quaſi hoc etiam in ordine temporum requiritur. Et erat, inquit, omnis terra labium vnũ, & vox vna omnibus erat. Quomodo ergo ſecundum ſuas gentes, & ſecundũ ſuas linguas erant, ſi vna lingua erat omnibus, niſi quia ad illud quod iam tranſierat, recapitulando eſt reuerſa narratio? ¶Septima regula eſt

de diabolo & eius corpore,quia sæpe dicũtur ipsi' capitis, quæ suo magis conueniunt corpori : sæpe vero eius videntur dicta membrorum, & non nisi capiti congruunt. Ex nomine quippe corporis intelligitur caput, vt est illud in euangelio, de zizaniis tritico admixtis,dicente domino,Inimicus homo hoc fecit:hominem ipsum diabolum vocãs: & ex nomine corporis caput designãs.Item ex nomine capitis significatur corpus,sicut in euangelio dicitur,Duodecim vos elegi,sed vnus ex vobis diabolus est,Iudam vtiq; indicans, quia diaboli corpus fuit.Apostata quippe angelus omniũ caput est iniquorũ,& huius capitis corpus sunt omnes iniqui: sicq; cum mẽbris suis vnus est, vt sæpe quod corpori eius dicitur, ad eum potius referatur : rursum quod illi,ad membra iterum ipsius deriuetur.

¶De martyrio. Cap.27.

DEi seruus aduersitate vlla non frãgitur, sed se pro veritatis defensione vltro certamini offert,nec vnq̃ pro veritate diffidit.Sæpe ex discipulis ad martyrium eliguntur,qui suos doctores ad coronam pręcedunt: & qui sunt ordine postremi,fiunt nonnunquam in certamine primi. Vir sanctus vltro se in agone pro certamine debet offerre iustitiæ,sed tamen si agonis fructum videt vberrimũ,non debet declinare laboris periculum. Quod si maior est labor,q̃ animarum lucrum,declinandus est labor,quem minimum comitatur augmentum.Vtrunq; enim fecit apostolus, qui & periculis se vltro dedit,vbi maximum animarum lucrum vidit:& sapiẽter se à periculo abstulit,in quo iniquiorem laborem q̃ lucrum esse prospexit. Vl-

tro se Paulus ad Ephesum periculis obtulit, quia potius periculo lucrum vidit. Damasci autem ideo à periculo substraxit semetipsum, quia nullum periculi ipsius arbitratus est fructum. Disce quomodo se ad martyrium offerat quisq; vltro, vel quomodo iuxta sententiam dei cingatur ab altero, & quo non vult ipse ducatur: nisi ꝙ & propter gloriam futurã de certamine iustus gaudet, & propter passionis violentiã refugit subire quod dolet. Accipe exẽplũ adeũdi sub trepidatione martyrii, de vsu bellandi, in quo exercitatus quisq; in prælio, & per audaciã certamen aggreditur, & per timorem cunctatione mouetur. Item accipe exemplum martyrii, de reparatione humani corporis ad salutem: dum quisque & de spe reparatiõis gaudet, & de incisionibus seu amarissimis poculis mœret.

¶De sanctorum miraculis. Cap. 28.

ET si apostolis virtus data est signorum propter fidem gentium nutriẽdam, ecclesiæ tamen data est virtus operum propter eandẽ fidem ornandam. Et tamen in ipsis apostolis plus erat mirabilis virtus operum, quàm virtus signorũ. Ita & nunc in ecclesia plus est bene viuere, q̃ signa facere. Quod nunc ecclesia nõ ea miracula faciat, quę sub apostolis faciebat, ea causa est, quia tunc oportebat mundum miraculis credere, nunc vero iam credentem oportet bonis operibus coruscare. Nam ideò tunc signa fiebant exterius, vt interius fides roboraretur. Iam in fide miracula quicũq; requirit, vanã gloriam, vt laudetur, quęrit. Scriptũ est enim, Linguę in signum sunt, nõ fidelibus, sed infidelibus. Ecce signum nõ est fidelibus necessarium,

qui iam crediderunt, sed infidelibus vt conuertantur. Nam Paulus pro non credentium infidelitate patrem Publii de infirmitate febrium virtutibus curat: infirmantem vero Timothæum fidelem, non oratione, sed medicinaliter tẽperat: vt noueris miracula pro incredulis, non pro fidelibus fieri. Anteq̃ Antichristus appareat, virtutes ab ecclesia & signa cessabũt, quatenus eam quasi abiectiorẽ persequatur audacius. Ob hanc vtilitatem cessabunt sub Antichristo, ab ecclesia miracula & virtutes, vt per hoc sanctorum clareat patientia, & reproborum, qui scandalizabuntur, leuitas ostẽdatur, & persequentium audacia fortior efficiatur.

¶De Antichristo & eius signis. Cap. 28.

OMnis qui secundum Christianæ professionis normam, aut non viuit, aut aliter docet Antichristus est. Plerique autem Antichristi tempora non visuri sunt, & tamen in mẽbris Antichristi inueniendi sunt. Anteq̃ veniat Antichristus multa ei⁹ mẽbra præcesserũt, & prauæ actiõis merito caput proprium præuenerũt secundum Apostolũ, qui iam iniquitatis mysterium operari illum affirmat, etiam anteq̃ reueletur. Magnitudo signorũ fiet sub Antichristo, vt electi si fieri potest in errorẽ mittantur. Sed si electi, quo modo sunt in errorẽ mittendi? Ergo ibunt in errorẽ titubationis ad modicũ, pro multitudine prodigiorũ, nõ tamẽ deiiciendi sunt à stabilitate sua terrorũ impulsu, atque signorũ. Vnde & ideo ponitur, si fieri potest; quia electi perire nõ possunt, sed cito resipiscẽtes cordis errorẽ religione coercebũt, sciẽtes prędictũ à dño esse, vt dũ hoc fecerint aduersarii, nõ cõturbẽtur sancti. Tam mira facturus est prodigia & signa, dũ vene-

rit Antichriſtus,vt etiam electis quoddã cordis gignatur ſcrupulũ,quod tamẽ cito exuperet in illis ratio,per quã ſciẽt in deceptionẽ reproborũ,& electorũ probationẽ eadẽ fieri ſigna. In quo tẽpore per patientiã glorioſi erunt ſancti,nõ per miracula, ſicut martyres fuerũt priores.Illi enim & perſecutores ſuſtinebunt & faciẽtes prodigia.Proinde & durius bellum ſuſtinebunt:quia nõ ſolũ contra perſequentes, ſed etiam miraculis coruſcantes dimicaturi ſunt.Grauius ſub Antichriſti tẽporibus,contra eccleſiã deſęuiet ſynagoga,q̃ in ipſo aduẽtu ſaluatoris Chriſtianos eſt perſecuta. Dũ in martyres diabolus iã exercuerit crudelitatẽ magnã etiã ligatus, crudelior erit tamẽ Antichriſti tẽporibus quãdo etiã erit ſoluendus, Nam ſi tanta ligatus facere potuit,quanta ſolutus faciet?Quanto propinquius finem mundi diabolus videt,tanto crudelius perſecutiones exercet,vt quia ſe continuo damnandum conſpicit,ſocios ſibi multiplicet,cũ quibus gehẽnæ ignibus addicatur. Quãto breue tempus videt ſibi reſtare diabolus,vt damnetur,tanto in magna perſecutionis ira mouetur,diuina iuſtitia permittente, vt glorificentur electi,ſordidentur iniqui, & vt diabolo durior creſcat damnationis ſententia.

¶De reſurrectione. Cap.29.

INchoatio pacis ſanctorum eſt in hac vita, non perfectio. Tunc autem erit plenitudo pacis,dum ad dei contemplationem abſorpta carnis infirmitate conualuerint. Reſurrectio mortuorum,vt Apoſtolus ait,in virum perfectũ,in mẽſurã ætatis plenitudinis Chriſti futura eſt,in ætate,ſcз iuuentutis,quæ profectu nõ indiget, & abſq; inclinatiõe defectus in pfectione ex vtraq; parte &

plena eſt,& robuſta. Qui nunc filiorum dei nomine homines fideles vocantur, tamen ex eo quod hanc ſeruitutem corrūptionis patiuntur adhuc iugo ſeruitutis addicti,ſūt accepturi plenam dei filiorum libertatem dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. Nunc deus per ſpeculum agnoſcitur:in futuro autem quiſque electus facie ad faciem præſentabitur,vt ipſam ſpeciem contempletur quā nunc per ſpeculum videre conatur. In hoc electorum numero ad dexteram pertinentium, & reproborum qui ad ſiniſtram ituri ſunt, eccleſiam Dei compleri, in fine autem ſicut zizania à frumento diſiungi.

¶De iudicio. Cap.30.

IVdicii diem nouit Chriſtus,ſed in euangelio dicere & ſcire diſcipulos noluit. Nam dum dicit idem dominus per prophetam,Dies vltionis in corde meo,indicat ſe non neſcire, ſed nolle indicare. De domo domini ſicut ſcriptum eſt incipit iudicium , quando electi,id eſt domus dei hic per flagella iudicantur. impii vero illic ad damnationem iudicandi ſunt. Vnde & ſequitur, Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non crediderunt?Ad diſtricti examē iudicis nec iuſtitia iuſti ſecura eſt niſi pietate diuina, vt & ipſa iuſtitia qua quiſque iuſtus eſt deo iuſtificante iuſtificetur. Alioquin apud deum,& ipſa peccatū eſt. Inde eſt quòd ait Iob,Innocentem & impium ipſe conſumet. Cōſumitur quippe à deo innoxius, quando ipſa innocentia liquidius requiſita,& diuinæ innocentię cōparata nihil efficitur,niſi & ibi miſericordiæ pietate homo iuſtificetur. Cōſumitur item à deo impius

quãdo examinis diuini ſubtilitate requiritur, eiuſq; detecta impietas iudicata dãnatur. Conſumitur innoxius, & impius ſimul fine carnis, non pœna damnationis. Doctus pariter & indoctus moriuntur, ſed morte carnis, non pœna damnationis. Omnia autem pergunt ad vnum locum, dum morte corporali in terram & iuſtus & impius reuertuntur. Retributio autem diſsimilis ſicuti per eundem Salomonem dicitur, Quid plus habet ſapiens à ſtulto, niſi ꝙ illuc pergit vbi vita eſt? Ergo omnes in terram pariter redeunt. Nam vbi vita eſt, non pariter pergunt. Gemina punitur ſententia impius: dum aut hic pro ſuis meritis, mentis cæcitate percutitur ne veritatem videat: aut dum in fine damnabitur, vt debitas pœnas exoluat. Geminum eſt diuinũ iudicium: vnum, quo & hic iudicantur homines & in futuro: alterum, quo propterea hic iudicãtur, ne illic damnẽtur. Ideoq; quibuſdam ad purgationem temporalis proficit pœna: quibuſdam vero hic inchoat damnatio, & illic perfecta ſperatur perditio. In iudicio reprobi humanitatem Chriſti in qua iudicatus eſt videbunt, vt doleant: diuinitatem vero eius non videbunt, ne gaudeant. Quibus enim diuinitas oſtenditur, vtiq; ad gaudiũ demõſtratur. Pro diuerſitate conſcientiarum & mitis apparebit in iudicio Chriſtus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quiſq; conſcientiam tulerit: talem & iudicẽ habebit, vt manẽte in ſua trãquilitate Chriſto, illis ſolis terribilis appareat, quos conſcientia in malis accuſat. Duę ſunt differentiæ vel ordines hominũ in iudicio, hoc eſt electorum & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorũ ordo vnus

eſt qui cum domino iudicat,& alius qui iudicatur: vtriq; tamen cũ Chriſto regnabunt. Similiter ordo reproborũ partitur in duobus, dum iniqui intra ecclesiam ſunt, mali iudicandi ſunt & damnandi: qui vero extra eccleſiã inueniendi ſunt, nõ ſunt iudicãdi, ſed tantum damnandi. Primus igitur ordo eorũ, qui iudicantur & pereunt, opponitur illi ordini bonorum de quo ſunt qui iudicantur & regnant. Secundus ordo eorum, qui non iudicantur & pereũt, opponitur illi ordini perfectorũ: in quo ſunt hi qui nõ iudicãtur & regnãt. Tertius ordo eorũ qui iudicãtur & regnãt: illi ordini eſt cõtrarius, de quo ſunt qui iudicantur & pereunt. Quartus ordo eorũ qui nõ iudicantur & regnãt, opponitur illi cõtrario ordini, in quo illi ſunt qui nõ iudicantur & pereunt.

¶De Gehenna. Cap. 31.

DVplex damnatorum pœna eſt in gehenna, quorum & mentem vrit triſtitia, & corpus flamma, iuſta viciſsitudine, vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore, ſimul & animo puniantur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, & ad aliquid nõ habere: hoc eſt habere lumen ad damnationẽ, vt videãt impii vnde doleant: & non habere ad conſolationem, ne videant vnde gaudeant. Apta fit cõparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam ſicut ille ignis non arſit ad trium puerorum ſupplicium. & arſit ad comburenda ligamina vinculorum: ita ignis gehẽnæ & lucebit miſeris ad augmentum pœnarum, vt videant vnde doleãt, & nõ lucebit ad conſolationem, ne videant vnde gaudeant. Inter huius vitæ & futurę infelicitatis miſe-

riam multa diſcretio eſt. Illic enim & miſeria eſt propter cruciationem dolorũ, & tenebræ propter lucis auerſionem: quorũ vnũ in hac vita, id eſt, miſeria eſt, aliud nõ eſt, in inferno autem vtrunq; eſt.

¶De Pœnis impiorum. Cap.32.

SIcut faſciculi lignorum ad combuſtionem de ſimilibus colligantur, ita in iudicii die ſimilis culpæ rei, ſuis ſimilibus iungentur, vt ex æquo pœna conſtringat quaſi in faſciculũ, quos actio ſimiles fecit in malum. Sicut vnuſquiſq; ſanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutum glorificabitur, ita & vnuſquiſque impius pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in ſupplicio futuro damnationis ordo, ſed iuxta qualitatem criminum diſcretio erit pœnarum (propheta firmante) De charorum quoque ſuorũ ſuppliciis additur etiã pœna defunctis: ſicut apud inferos diuitis ſermo prędicat euangelicus. ſicut pro augendo Iudæ ſupplicio, dicit etiam Pſalmiſta, Commotione moueantur filii eius & mendicent. Impii ex hoc durius in iudicio puniendi ſunt mentis dolore, ex quo viſuri ſunt iuſtos glorię beatitudinem meruiſſe. Cunctis videntibus eſt præcipitandus diabolus: quãdo ſub aſpectu omnium bonorum angelorũ & hominũ cum eis qui de parte eius erunt in ignem æternũ mittẽdus eſt. Dũ ſublatus fuerit diabolus vt damnetur, multi electi qui in corpore ſunt inueniẽdi, domino ad iudiciũ veniẽte metu cõcutiẽdi ſunt, vidẽtes tali ſentẽtia impiũ eſse punitũ: quo errore purgãdi ſunt, quia ſi qd eis ex corpore adhuc peccati remãſerit, metu ipſo quo diabolũ damnari cõſpiciunt, purgabuntur. Hinc ait Iob, Cum ſublatus

fuerit,timebunt angeli & territi purgabuntur.Multos poſse perire ex eis in die iudicii,qui nunc electi eſſe videntur & ſancti (dicente propheta,) Vocabit dominus iudiciũ ad ignem, & deuorabit abyſsum multam,& comedet partem domus. Pars quippe domus deuorabitur, quia illos etiam infernus abſorbebit,qui nunc ſe in præceptis cœleſtibus gloriantur,de quibus dominus dicit, Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne in nomine prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus,& virtutes multas fecimus? Tunc confitebor illis,quia nunquam noui vos. Diſcedite à me, qui operamini iniquitatem,neſcio qui eſtis.

¶De Gloria ſanctorum. Cap.33.

NOn faciet in futurum cor miſerum iuſtorũ ex compaſsione damnatorum condolendi affectio. Vbi enim erit ſanctorum de dei cõtemplatione gaudium, vt triſtitiæ nullus tribuatur introitus. Sicut comparatus color candidus nigro colori fit pulchrior,ita & ſanctorum requies comparata damnationi malorum glorioſior erit. Sic iuſtitia iniuſtitię,ſic virt' vitio. Creſcit ergo ſanctorũ gloria,dum debita damnãtur impii pœna. Poſt reſurrectionẽ ſanctis carne promiſsa, eſt cœlorũ aſcẽſio (dicente ad patrem Chriſto,) Volo vt vbi ego ſum,& ipſi ſint mecum. Si enim membra capitis ſumus,& vnus in ſe & in nobis eſt Chriſtus: vtique vbi ipſe aſcendit,& nos aſcenſuri ſumus.

LIB. I. FINIS.

Incipit liber II.

De Sapientia. Cap. I.

OMnis q ſm deũ ſapiẽs eſt, beatus eſt. Beata vita cognitio diuinitatis eſt. Cognitio diuinitatis virtus boni operis eſt: virtus boni operis, fruct⁹ ęternitatis eſt. Nullus autẽ magis ſapiẽs q̃ quẽ docuerit deus. Excelſior eſt rebus omnibus Sapientia: nec eſſe poteſt vlla iuſtitia ſine prudentia. Qui ſecundum ſeculum ſapiens eſt, ſecundum deum ſtultus eſt. Vnde & propheta, Stultus, inquit, factus eſt omnis homo à ſciẽtia ſua. Primum eſt ſcientiæ ſtudium, quærere deũ: deinde honeſtatem vitæ cum innocentiæ opere. Nullus ſapientiam dei plene recipit, niſi qui ſe ab omni abſtrahere actionum cura contendit. Vnde & ſcriptũ eſt, Sapientiam ſcribe in tempore otii, & qui minoratur actu ipſe percipiet eam. Non ad paruæ intelligentiæ arcem peruenit, qui ſcit ſecreta dei ſe penetrare non poſſe. Tunc autem deum recte cognoſcimus, quando eũ perfecte ſcire non denegamus. Interdum quædam neſcire cõuenit. Nullus autem in culpa maior eſt, q̃ ille qui deum neſcit. Inueſtigationem veri multorum eſt quærere, ſed paucorũ eſt inuenire. Ea autem quæ ſupra hominis intelligẽtiam ſunt, ſcrutanda non ſunt. Quicquid ſupra hominis intellectum eſt, quærendum non eſt. Conſid

lio autẽ diuino seruandũ est, vt hoc credatur esse iustitia, quod diuinę placuerit volũtati. Nõ enim poterit esse iniustũ, quod iusto cõplacet iudici. Omnis sapientia ex scientia & opinatione consistit. melior est autẽ ex scientia veniens, q̃ ex opinatione sententia. Nam illa vera est, ista dubia. Ad maioris culpæ cumulum pertinet scire quenq̃ quod sequi debeat, & sequi nolle quod sciat. Vnde & domin⁹, Seruus, inquit, sciẽs voluntatem domini sui, & non faciẽs, digne plagis vapulabit multis. Et Iacobus, Scienti, inquit, bonũ & nõ faciẽti, peccatũ est. Simplicitatẽ cũ ignauia, vocari stultitiã: simplicitatẽ vero cũ prudentia, vocari sapientiã. Vtile est multa scire & recte viuere. Quod si vtrunq; nõ valemus, melius est vt bene viuẽdi studiũ q̃ multa sciẽdi sequamur. Nõ pertinere ad beatitudinẽ consequendam scientiam rerũ, nec esse beatũ multa scire, sed esse magnũ beate viuere. Nihil prodesse homini scire prudẽtiã cũ ignorãtia dei: & nihil obesse sciẽtibus deũ, ignorãtiã mũdi. Perfecte autẽ scit qui prius deũ, & ista nõ pro se, sed pro deo scit. Nihil obesse cuiq̃ si per simplicitatẽ aliquã de elemẽtis indigne sentiat, dũmodo de deo vera pronũciet. Nã quãuis de incorporeis corporeisque naturis nequeat quisq; disputare, beatum tamẽ illum facit vita recta cum fide.

De Fide. Cap. 2.

NOn posse ad veram beatitudinem peruenire nisi per fidem. Beatum autem esse qui & recte credendo bene viuit, & bene viuendo fidẽ rectam cũstodit. Deus si creditur, merito inuocatur & quęritur, ac per hoc tunc perfecte laudatur, quando inuocatur & creditur. Non tantum

id credendum est quod sensu carnis dignoscimus, sed magis etiam quod intellectu mẽtis cõspicimus, id est, deũ. Sine fide nemo potest placere deo. Om̃e enim quod nõ est ex fide, peccatũ est. Fides nequaq̃ vi extorquetur, sed ratione atq; exemplis suadetur. A quibus autẽ exigitur violẽter, pseuerare in eis nõ potest, exẽplo, vt ait quidã, nouellæ arboris, cuius si quis cacumẽ violẽter impresserit, & demũ dũ laxatur, in id quod fuerat cõfestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio cõditus sua spõte diuertit à deo, ita ex propria mẽtis cõuersiõe credẽdo recurrit ad deũ, vt libertas agnoscatur arbitrii per propriã voluntatẽ, & beneficiũ gratiæ per acceptã fidei veritatem. In corde respicit deus fidẽ, vbi se non possunt homines excusare, qui ore simulant veritatis professionẽ, & corde retentant erroris impietatẽ. Sicut nihil proficit fides quę ore retinetur, & corde non creditur, ita nihil profutura est fides quæ corde tenetur si ore nõ profiteatur. De tali eñ fide propheta ita quosdã obiurgat dicẽs, Periit fides, ablata est de ore eorũ. Fides eñ quę corde credit, cõfessione oris ad salutẽ profertur. Vacuã esse sine operibus fidẽ, & frustra sibi de sola fide blãditur, q bonis operibus nõ ornat. Qui crucẽ portat, debet & mundo mori. Nã ferre crucẽ & mori, mortificare seipsum est: ferre, & nõ mori, simulatio hypocritarũ est. Qui per fidem cognitionẽ dei habẽt, & operibus obscurantur, exemplum Balaã sequũtur, qui cadẽs opere apertos oculos habuit per contemplationis fidẽ. Carnales fidem nõ pro virtute animi, sed pro commodo quętere tẽporali. Vnde & dñs dicit, Quæritis me nõ qa vidistis signa, sed qa mãducastis de pa

nibus meis. Christianus malus dum secundũ Euangelii doctrinam nõ viuit, etiam ipsam fidem, quam verbo colit, oborta tentatione facile perdit. Multi fide tantum Christiani sunt, opere vero à christiana doctrina dissentiunt. Multi quoq; fidem Christi ex corde non amant, sed humano terrore eandem per hypocrisim tenere se simulant. Et qui esse non possunt aperte mali per terrorem, ficte boni noscũtur. Amatores mundi repugnant aliquando pro fide, & aliis quidem proficiunt: ipsi vero amore terreno implicati cœlestia non requirunt, sed verbo tantum fidem defendunt. Quidam pro fide etiam hęreticos insequuntur, sed per arrogãtiam eos qui intra ecclesiam sunt cõtemnunt. Aduersarios quidem fidei cõfutant pro infidelitate: sed fideles premunt face superbiæ.

De Charitate. Cap. 3.

Qvanuis nonnulli fide atq; operibus sanctis esse videantur participes: tamẽ quia priuantur à charitate fraternæ dilectionis, nullum habent incrementum virtutis. Nam sicut ait Apostolus, Si tradidero corpus meum ita vt ardeã, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Sine amore charitatis, quanuis quisq; recte credat, ad beatitudinem peruenire non potest: quia tanta est charitatis virtus, vt etiam prophetia & martyrium sine illa nihil esse credantur. Nullum præmiũ charitate pẽsatur. Charitas enim virtutũ omnium obtinet principatum. Vnde & vinculũ perfectionis charitas ab Apostolo dicitur: eo ꝙ vniuersæ virtutes eius vinculo religentur. Dilectio dei morti comparatur, dicẽte Salomone, Valida est vt mors dilectio:

idcirco quia ſicut mors violenter ſeparat animam à corpore:ita & dilectio dei violenter ſegregat hominem à műdano & carnali amore. Qui dei præcepta contemnit, deum non diligit. Neq; enim regem diligimus, ſi odio leges eius habemus. Tenenda eſt cum ſanctis viris vnitas charitatis: & quanto ſe quiſq; ſubtrahit mundo, tanto opus eſt, vt ſe aſſociet bonorũ cõſortio. Charitas in dilectione dei & proximi conſtat. Seruat autem in ſe dilectionẽ dei, qui à charitate nõ diuiditur proximi. Qui à fraterna ſocietate ſecernitur, à diuinæ charitatis participatione priuatur. Nec poterit deũ diligere qui noſcitur in proximi dilectione errare. Chriſtus deus eſt & homo. Totum ergo Chriſtum nõ diligit qui hominem odit. Bonorum diſcretio eſt non odire perſonas, ſed culpas: & recta dicta pro falſis non ſpernere, ſed probare. Qui imperfecti ſunt in dei amore, ſæpe ſe à vitiis ſeparare diſponunt: ſed pondere vitiorũ grauati, rurſus ad ea vitia, quæ optant relinquere, reuoluuntur.

¶De Spe. Cap. 4.

QVi male agere non deſiſtunt, vana ſpe, indulgentiam de dei pietate requirũt. Quam recte quærerent, ſi ab actione praua ceſſarent. Metuẽdum valde eſt, vt neq; per ſpem veniæ quam promittit deus, perſeuerãter peccemus: neq; quia iuſte peccata diſtringit, veniam deſperemus: ſed vtroq; periculo euitato & à malo declinemus, & de pietate dei veniã ſperemus. Omnis quippe iuſtus ſpe & formidine nitet: quia nunc illum ad gaudium ſpes erigit, nunc ad formidinem terror gehẽnæ adducit.

¶De Gratia. Cap. 5.

INterdum peccantibus nobis deus dona sua nō retrahit, vt ad spem diuinæ propitiationis mens humana cōsurgat. Nam nō potest conuersum spernere, qui peccātem suis beneficiis prouocat ad se redire. Confessionē hominis non esse humanæ virtutis. Nam si confessionē boni operis nō in nobis deus operatur, cur per prophetā dicitur, confessio & magnificentia opus eius? Ab illo enim nobis oīa bona gratia pręueniēte donātur. Nā nihil boni operis dedimus, per quod cōfessionē fidei accipere meremur. Profectus hominis, donū dei est. Nec à se potest quisquā, sed à dn̄o corrigi. Non eñ quicq̄ boni habet propriū homo, cuius via nō est eius (testāte propheta,) Scio dn̄e quia nō est hoīs via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Sciant liberi arbitrii defensores nihil posse homines in bonū sua prævalere virtute, nisi diuinæ gratiæ sustentētur iuuamine. Vnde per prophetā dn̄s dicit ' Perditio ex te tua Israel, tm̄ in me auxiliū tuum. quasi diceret, vt pereas tuo merito, vt salueris meo auxilio. Hoīs meritū, supna gratia nō vt veniat inuenit, sed postq̄ venerit facit: atq; ad indignā mentē veniens facit in ea meritū quod remuneret, quę solū inuenerat quod puniret. Quid enim ex se ille latro meruit, qui de faucibus inferni crucē ascendit, de cruce paradisum adiit? Reus quidem ille & fraterno sanguine venit cruētus, sed diuina gratia in cruce mutatus. Sciēdum quòd & nostra sit iustitia in his quæ recte agim⁹: & dei gratia, eo quòd eam mereamur. Hæc enim & dātis dei, & accipientis est hominis. sicut & panem nostrum di

cimus, quem tamen à deo accipere postulamus. Spiritalis gratia non omnibus distribuitur, sed tantummodo electis donatur. Non enim omniũ est fides, quam quidem etsi plurimi suscipiunt, opus tamen fidei nõ consequũtur. In diuisione donorũ diuersi percipiũt diuersa dei munera: non tamẽ cõceduntur vni omnia, vt sic pro humilitatis studio ꝙ alter adiuuetur in altero. Nam ꝙ in Ezechiele animalium alę altera ad alterã percutiuntur, virtutes designantur sanctorũ, mutuo sese affectu prouocãtium, atq; alterno exemplo inuicẽ sese erudiẽtium. Munera gratiarũ alia isti, alia vero donant illi. Nec datur ita habere vni, vt nõ egeat alterius. Posse fieri non est dubiũ, vt hi quos quidã virtutũ excellentia antecedunt, dei repentina præuẽti gratia, quosdam cõpendio sanctitatis pręueniãt. & dũ sint conuersione postremi, subito efficiũtur virtutis culmine primi. Dũ quisq; aliquod donũ accipit, nõ appetat amplius q̃ quod meruit: ne dũ alterius mẽbri officiũ arripere tẽtat, id quod meruit perdat. Conturbat enim corporis ordinẽ totũ, qui nõ suo cõtentus officio subripit alienũ. Mali dona ideo ad dãnationem accipiũt, quia illis non ad dei laudẽ, sed ad suã vanitatẽ vtũtur. Bonis male vtũtur, q ea quæ à deo illis donata sunt, in malos vsus assumũt, sicut ingeniũ, sicut & cætera dei dona. Multis dei donis gaudemus, quę nos ab eo percepisse cognoscimus. Nã quod sapiẽtes sumus, ꝙ diuites, ꝙ potentes existimus, nõ alterius, sed potius diuino munere sumus. Vtamur ergo optime diuinis beneficiis, quatenus & deum non pœniteat dedisse, & nobis accepisse sit vtile. Sicut auferre deus dicitur homini do-

nũ aliquod,quod homo nõ habuit,id eſt, quod acci pere non meruit,ſic & obdurare dicitur deus homĩ nem,non eius faciendo duritiam,ſed non auferendo eam,quam ſibi ipſe nutriuit.Non aliter & obcę care dicitur quoſdam deus, non vt in eis eandẽ ipſe cæcitatem faciat: ſed ꝙ pro eorũ inutilibus meritis cæcitatem eorum ab eis ipſe non auferat. Pleriſque dei dona dantur,perſeuerantia vero doni nõ datur. Et inde eſt quod quidam principia habent conuerſionis bona,fine vero malo clauduntur.Electi vero & conuerſionis dona accipiunt, & perſeuerantiam doni.Ea ergo cauſa eſt quod quidam & bene incipiunt,& bene finiunt.

¶De Prædeſtinatione. Cap.6.

GEmina eſt prædeſtinatio, ſiue electorũ ad requiem,ſiue reproborũ ad mortem.Vtraq; agitur diuino iudicio, vt ſemper electos ſuperna & interiora ſequi faciat:ſemperque reprobos vt infima & exteriora delectetur,deſerẽdo permittat. Sicut ignorat homo terminũ lucis & tenebrarum,vel vtriuſq; rei quis finis ſit:ita plenius neſcit quis ante ſuum finem luce iuſtitię præueniatur, vel quis peccatorum tenebris vſq; in ſuum terminũ obſcuretur,aut quis poſt lapſum tenebrarum cõuerſus reſurgat ad lucem. Cuncta hęc deo patent,hominibus vero latent,quanuis iuſtorum conuerſatio in hac vita probabilis ſit, incertum tamen hominibus eſse ad quem ſint finẽ prædeſtinati, ſed omnia reſeruari futuro examini.Mira diſpoſitio eſt ſupernæ diſtributionis,per quam hic iuſtus amplius iuſtificatur,impius amplius ſordidatur. malus ad bonũ aliquando cõuertitur,& bonus ad malum aliquãdo

reflectitur. Vult quis esse bonus & non valet, vult alter esse malus & non permittitur interire. Datur ei ꝙ sit malus qui vult esse bonus. alius nec vult nec datur ei vt sit bonus. Iste nascitur in errore & moritur: ille in bono quo cœpit vsq; ad finem perdurat. Tandiu in bono iste stat, quousq; cadat: ille male diu viuendo in fine saluatur, respectusque conuertitur. Vult prodesse in bono iustus, nec præualet. vult nocere malus & præualet. Iste vult deo vacare, sed seculo impeditur. ille negotiis implicari cupit, nec perficit. Dominatur malus bono, & iusto, & bonus dãnatur pro impio, impius honoratur pro iusto. & in hac tãta obscuritate non valet homo diuinam scrutari dispositionem, & occultum prædestinationis perpendere ordinem.

¶ De Conuersis. Cap. 7.

Non inchoãtibus prȩmium promittitur, sed perseuerãtibus. Scriptũ est enim, Qui perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Tũc enim placet deo nostra conuersio: quando bonum quod inchoamus perseuerãti fine complemus. Nã sicut scriptum est, Væ his qui sustinentiam perdiderunt, id est opus bonum non consummauerunt. Indulgentia peccatorum sciendum, vbi, quando vel qualibus datur. Vbi quippe, nisi intra ecclesiam catholicam? Quando, nisi ante venturi exitus diem? Quia ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Qualibus, nisi conuersis, qui per humilitatẽ ad paruulorum transeunt imitationẽ? de quibus dicitur, Talium est enim regnũ cœlorũ. Nemo perpẽdere potest, quanti sit põderis iniustitia, vel quãti fulgoris radio iustitia clareat, nisi qui prius toto mẽ

tis nisu cõuertatur ad deum,quatenus ipso lumine, quo illustratur,& suã fœlicitatẽ agnoscat,& lumen quod cæco corde nõ intuebatur intelligat.Tũc aũt inattingibilem intelligi posse iustitiã, dũ eã quisq; sequi cõuersus tẽtauerit.quia lux non intelligitur nisi cũ videtur.Iudiciũ quod in hominis potestate cõsistit,cõuersionis est gratia,per quã nosmetipsos iudicamus,quãdo flẽtes mala nostra punimus, & bono,quod ex deo nobis est,solidius inhęremus.Tripartitus describitur esse vniuscuiusq; cõuersi profectus,id est,primus corrigẽdi à malo. secundus faciẽdi bonũ.tertius cõsequẽdi boni operis pręmiũ. Nã quod ait propheta,Solue fasciculos deprimentes,mali est emẽdatio.quod vero adiecit,Frãge esurienti panem tuũ,operis boni est actio. In eo vero qđ subiũgit, Tũc erũpet quasi mane lumẽ tuũ,operis boni est retributio.Ergo nõ ꝓficit facere bonũ, nisi correctũ fuerit malũ.Nec poterit quisquam ad contemplationem dei proficere,nisi se prius in bonis studuerit actibus exercere. Multis modis terret deus homines,vt vel sero cõuertantur,atq; exinde magis erubescãt,ꝙ tãdiu expectati sunt,vt redirẽt.Nam nũc minis,nũc plagis, nũc reuelationibus quosdã cõcutit,vt qui voluntate cõuerti despiciũt,cõmoti terroribus corrigantur. Pleriq; ex sola mẽtis deuotione cõuertuntur ad deũ:nonnulli vero coacti plagis conuertuntur, qui ex deuotione nõ conuertebantur. Iuxta illud psalmi dicentis,In freno & chamo maxillas eorũ constringe,qui non approximãt ad te. Pleriq; autẽ dũ deuotione nõ cõuertuntur,plagæ stimulis feriũtur:qui tamẽ nec sub verbere sentiunt, vt aliquatenus corrigantur, sicut

Aegyptus cui & pœnas dedit, & emẽdare nequiit. De talibus enim ait propheta, Percusisti eos & nõ doluerunt, attriuisti eos & renuerunt suscipere disciplinam. Nonnulli viri seculares elatione mentis tumentes, postmodum conuersi ad deum, religiosa sequuntur obediẽtia Christum: & qui antea celsitudine mundiali tumebant, postea ipsam elationem in studio humilitatis commutãt. Quidam sunt qui iam secrete conuersi sunt, quorum conuersio quia non procedit ad publicum, apud existimationem humanã quales fuerũt, tales adhuc esse putantur, iam tamen in dei oculis surrexerunt. Item quidam adhuc humano iudicio stare cernũtur: iam tamen in oculis dei ceciderunt. Multi apud homines reprobi sunt, & apud deum electi. item multi apud homines electi putãtur, & apud deũ reprobi existunt, Salom. dicente, Vidi impios sepultos, qui cum adhuc viuerent in loco sancto erant, & laudabãtur in ciuitate quasi iustorũ operum. Nullus ergo se putet electũ, ne forte iã apud deũ sit reprob⁹

¶De Primordiis conuersorum. Cap. 8.

Trimodum genus est cõuersionis ad deum; inchoationis cum dulcedine, medietatis cũ labore, perfectionis cum requie. Sed tamen plerunq; alii incipiunt à dulcedine, alii à tentationum amaritudine. Omnis cõuersus ante ex fletu inchoet peccatorum, & sic transeat ad desiderium supernorũ. Prius enim lachrymis purganda sunt vitia quæ gessimus, & tunc mundata mentis acie id quod quærimus mentis gaudio contemplemur: vt dũ antea flendo peccati à nobis caligo detergitur, mundatis cordis oculis libere superna inspician-

tur. Ante necesse est timore conuerti ad deum, vt metu futurarum pœnarum carnales illecebræ deuincãtur. Deinde oportet abiecto timore ad amorem vitæ æternę transire. Perfecta enim charitas foras mittit timorem. qui autem timet, pœnam habet, & non est perfectus. Vnde & Apostolus, Non enim inquit, accepistis spiritum seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem sc3 iã non peccati pœna seruos comprimit, sed amor iustitiæ liberos reddit. Necesse est omni conuerso, vt post timorem consurgere ad charitatem dei debeat quasi filius, ne semper sub timore iaceat quasi seruus. tunc enim amorem nostræ conuersionis ostendimus, si denuo vt patrem diligimus, quẽ prius seruili mente vere vt dominũ formidabamus. Primordia conuersorum blandis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti ad priores lapsus recurrant. Qui enim cõuersum sine lenitate erudit, exasperare potius q̃ corrigere nouit. Cõuersus quisq; antea ab opere corrigendus est, postea vero à cogitatione: vt prius refrenet prauum actum, deinde appetitum ac delictum, vt quod iam in opere non apparet, in cogitatione nequaquã perduret. Omnis noua conuersio adhuc pristinę vitæ habet commixtionem, propterea nequaquam ea virtus procedere ad hominum oculos debet, donec conuersatio vetus, funditus ab animo extirpetur. Quisquis ex deteriore iam melior esse cœpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriã corruat, q̃ prius cum per lapsum vitiorum iacebat.

¶De Conflictu conuersorum. Cap.9.

Q Visq; cõuersus si mox omnes carnis stimulos calcare cupiat,& summa virtutum subire contendat: si adhuc forte aliqua aduersa de carnis molestiis tolerat,non frangatur,quia dispensator bonorum nouit aduersitates reprimere vitiorum,successione virtutum. Tunc magis grauari se quisq; impulsu vitiorũ agnoscit, dum ad cognitionem dei accesserit: sicut populus Israel grauiori onere ab Aegytiis premitur, dum per Moysen diuina illi cognitio aperitur. Vitia enim ante conuersionem quasi pacem in homine habent: quãdo autem expelluntur,acriori virtute consurgunt. Fiunt autem inimica conuerso quæ peccatori prospere blandiebantur: atq; item fiunt blanda cõuerso,quę peccatori aduersa extiterunt. Multos habet conflictus dei seruus ex recordatione operum prętoritorum: multiq; post conuersionẽ etiam nolentes motum libidinis sustinent. quod tamen ad damnationem non tolerant,sed ad probationem,sc; vt semper habeant pro excutienda inertia hostem,cui resistant,dummodo non consentiant. Vnde & nouerint serui dei se etiã à peccatis iam esse mundatos: sed tamen cogitationum turpium adhuc interpellatione pulsari. Ante conuersionem pręcedit turba peccatorum,post conuersionem sequitur turba tentationum. Illa se obiiciunt ne ad deũ cõuertamur: ista se ingerunt ne liberius cordis oculis deum cernamus. Vtriusq; tumultus insolentiã nobis gignit, intentionemq; nostrã sæpe fraude multimoda intercludit. Vtile est dei seruo post cõuersionem tentari,quatenus à tempore negligentiæ sollicitátibus

vitiis ad virtutes animum per exercitium præparet meritorum.

❡ De remissa conuersione. Cap. 10.

Multos remissa conuersio in pristinos errores reducit, ac viuendi tempore resoluit: horum ergo exempla quisq; conuersus euita, ne dum timorem dei à tempore incipis, rursus mũdanis erroribus immergaris. Tepidus in cõuersione otiosa verba & vanas cogitationes noxias esse non conspicit. quòd si à torpore mentis euigilauerit, ea quę leuia existimabat, confestim quasi horrẽda atque atrocia pertimescit. Fraus & desidia in omni bono opere formidanda est. Fraudem vero facimus deo, quotiens de ipsius donis & muneribus gloriam propriam, & humanã laudem appetimus, & de bono opere nostro nosmetipsos non deũ laudamus. Desidiam vero agimus quoties per torporem languide ea quę dei sunt operamur. Omis ars seculi huius strenuos amatores habet, & ad exequẽdum promptissimos. & hoc proinde fit, quia præsentem habet operis sui remunerationem. Ars vero diuini timoris plerosq; habet sectatores languidos, tepidos, pigritię inertia congelatos, sed hoc proinde ꝙ labor eorum non pro pręsenti, sed pro futura remuneratione differtur. Ideoq; dum eorum laborem mercedis retributio non statim consequitur, spe ipsi pene dissoluta languescũt. Vnde & magna illorum gloria pręedicatur, qui bonæ conuersionis principia augmento solidiore consumant, atq; eo ad promerendam retributionem clariores præparantur, quo firmius duri itineris labores & inchoãt & consumant. Quidam primo conuersionis calo-

re ad virtutes sese accingunt, accedente vero pro-
gressu dum immoderate terrenis rebus incumbũt,
puluere infimi appetitus obscurantur. vnde & do-
minus de bonis seminibus in spinis iactatis dicit,
Quod autem cecidit in spinis, hi sunt qui audiunt
verbum dei, & à solicitudine seculi vel fallacia di-
uitiarũ suffocant verbũ, & sine fructu efficiuntur.
Nuper cõuersi nequaquam debẽt in curis exteriori
bus prouehi. Nam si implicentur, confestim quasi
plantata arbuscula, & necdum radice pręfixa, con
cutiuntur pariter & arescunt. Valet interdum con
uersis pro animæ salute mutatio loci. Plerunq; eñi
dum mutatur locus, mutatur & mẽtis affectus. Cõ
gruum est enim inde etiam corporaliter auelli, vbi
quisq; illecebris deseruiuit: nã locus vbi praue quis-
que vixit, hoc in aspectu mentis opponit, quod sem
per ibi vel cogitauit vel gessit.

❡De exemplis sanctorum. Cap. II.

AD conuersionem seu correctionem morta-
lium, multum prosunt exempla bonorum.
Mores enim inchoantiũ non queunt profi-
cere ad bene viuendum, nisi perfectorũ informen-
tur exemplis patrum. Reprobi autem non attendũt
documenta bonorũ, quæ imitentur in melius, sed
proponũt sibi exẽpla malorũ, quibus ad suorũ mo
rum peruersitatẽ vtãtur in peius. Ob hanc vtilitatẽ
scribũtur sanctorũ ruinę & reparationes, vt spẽ fa-
ciãt salutis humanæ, ne quisquã post lapsum pœni
tendo desperet veniã, dũ conspicit sanctorũ repara
tionẽ fuisse etiã post ruinã. Sciant flagitio dediti ad
quã vtilitatẽ eorũ exẽpla proponãtur sanctorũ. s. vt
aut sint q̃s imitenẽ ad reparationẽ, aut certe ex eorũ

cõparatione durius de inobedientia puniãtur. Propterea virtutes ſanctorum ad exemplum noſtrum deus propoſuit, vt quanto de imitatione eorum cõferri poſsunt nobis iuſtitiæ prēmia, tanto de perſeuerantia mali ſint grauiora tormēta. Si enim ad boni incitamentum diuina, quibus admoneremur præcepta deeſsent, pro lege nobis ſanctorum exempla ſufficerent. At contra dum & nos deus præceptis ſuis admoneat, & vitæ ſanctorum boni operis nobis exēpla proponat, nulla eſt iam de reatu excuſatio: quia & lex dei ad aures noſtras quotidie pulſat, & factorum documenta bonorum cordis noſtri intima prouocant. Et ſi prauorum ſæpe ſecuti ſumus exempla, cur non imitemuur ſanctorum digna & deo placita facta? Et ſi apti fuimus imitari iniquos in malum, cur pigri ſumus imitari iuſtos in bonum? Orandus eſt deus, vt virtutes quas præparauit ſanctis ad coronam, nobis ad profectum ſint poſitæ non ad pœnam. Proficient autem ad profectum noſtrũ ſi tot exempla voluerimus imitari virtutũ. Certe ſi ea potius auerſati q̃ imitati fuerimus, ad damnationem noſtram erunt, qui ea legēdo implere neglesimus. Multi vitam ſanctorum imitantur, & de moribus alterius effigiem virtutis ſumũt: tanquam ſi imago quælibet intēdatur, & de eius ſimilitudine ſpecies picta formetur, ſicq; fit ad imaginem ſimilis ille qui ad ſimilitudinem viuit imaginis. Qui ſanctum virum imitatur, quaſi exemplar aliquod intuet̃, ſeſeq; in illo quaſi in ſpeculo proſpicit, vt adiiciat quod deeſſe virtutis agnoſcit. Minus enim ſeipſum homo ex ſemetipſo conſiderat: ſed dum alterum intendit, id quod minus eſt lumi-

nis adiicit. Perfectorum est iam virorũ non quemlibet sanctorum imitando, sed ipsam veritatẽ intuendo, ad cuius imaginem facti sunt iustitiam operari. Et hoc indicat quod scribitur, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinem nostram: quia ipsam intelligendo imitatur diuinitatem, ad cuius factus est similitudinẽ. Iste ergo tãtus est, vt non egeat homine demonstratore iustitiæ, sed ipsam contemplãdo imitetur iustitiam. Exempla sanctorum quibus ædificatur homo, varias faciũt consectari virtutes, humilitatis ex Christo, deuotionis ex Petro, charitatis ex Ioanne, obedientiæ de Abraham, patientiæ de Isaac, tolerãtiæ de Iacob, castimoniæ de Ioseph, mansuetudinis de Moyse, constantiæ de Iosue, benignitatis de Samuele, misericordiæ de Dauid, abstinẽtiæ de Daniele, sic & cætera facta priorũ, quo labore, quo moderamine, quáve intentione vel cõpunctione gerantur, vir sanctus imitando considerat.

¶ De compunctione cordis. Cap. 12.

C Ompunctio cordis est humilitas mentis cũ lachrymis exoriens de recordatione peccati & timore iudicii. Illa est conuersis perfectior compunctionis affectio, quæ omnes à se carnalium desideriorum affectus repellit, & intentionem suam toto mentis studio in dei cõtemplationem defigit. Geminam esse compũctionem, quapropter deum anima cuiusq; electi afficitur, id est, vel dum operum suorum mala considerat, vel dum desiderio æternæ vitæ suspirat. Quatuor esse qualitates affectionum, quibus mens iusti tædio salubri compungitur, hoc est, memoria præteritorum fa-

cinorum,recordatio futurarum pœnarum,conside ratio peregrinationis suæ in huius vitæ longinquitate,desideriū supernæ patriæ,quatenus ad eā quātotius valeat peruenire. Quisq; dū peccatorū memoria compungitur ad lamēta,tunc dei se præsentia sciat visitari:quando id quod se admisisse recolit, interius erubescit,suoq; iudicio pœnitendo iam punit.Nam tunc Petrus fleuit,quādo in eum Christus repexit.Vnde & Psalmista,Respexit,inquit,& cōmota est & contremuit terra. Gressus dei sunt in corde hominis interioris,quādo bona desideria surgunt vt calcentur mala. Quādo ergo ista in corde hominis fiunt, sciendum est tunc esse deū per gratiam cordi humano præsentem, vnde se tunc magis homo acuere ad compunctionem debet,quando sentit deum interius operantē.Quomodo mens hominis iusti ex vera cōpūctiōe rapiatur, & qualiter infirmata reuertat͂, degustatæ lucis magnitudine,illū nosse posse qui iā aliqd exinde gustauit.Sūt qui nō ex vera cordis cōpunctione sui accusatores fiūt,sed tm̄ ad hoc esse se peccatores asignāt,vt ex ficta humilitate cōfessiōis locū inueniāt sanctitatis.

¶De Confessione peccatorum & Pœnitentia. Cap.13.

EX eo vnusquisq; iustus esse incipit, ex quo sui accusator extiterit. Multi autem contrà semetipsos peccatores fatentur, & tamē semetipsos à peccato nō subtrahūt.Magna iam iustitiæ pars est semetipsum nosse,homo ꝙ prauus est, vt ex eo diuinę virtuti subdat͂ humilius, ex quo suā infirmitatem agnoscit.Bene se iudicat iustus in hac vita,ne iudicetur à deo dānatione perpetua.Tūc au-

tē iudiciū de se quisq; sumit, quādo per dignā pœnitentiam sua praua facta condemnat. Amaritudo pœnitentiæ facit animum & sua facta subtilius discutere,& dona dei quę contempsit flendo commemorare.Nihil autem peius q̃ culpā agnoscere, nec deflere.Duplicem habere debet fletum in pœnitentia omnis peccator, siue quia per negligētiam bonum nō fecit, seu quia malum per audaciā perpetrauit.Quod eñ oportuit nō gessit, & gessit quod agere non oportuit. Ille pœnitentiā digne agit, qui reatū suū satisfactione legitima plangit,cōdemnando scʒ ac deflendo quę gessit,tanto in deplorando profusius,quanto extitit in peccato procliuius. Ille pœnitentiam digne agit,qui sic præterita mala deplorat,vt futura iterū non cōmittat. Nam qui plangit peccatum,& iterum admittit peccatum,quasi si quis lauet laterē crudum, quem quantomagis lauerit,tanto amplius lutū facit.Quanuis quisq; sit peccator & impius si ad pœnitentiam conuertatur,cōsequi posse veniā creditur.Nullus enim de bonitate dei dubitat, sed sola accipientium prauitas conferri sibi indulgētiam abnegat. In hac vita tan[illegible]m pœnitentiæ patet libertas,post mortē vero nullam correctiōis esse licentiā.Vnde & dn̄s dicit,Me oportet operari opera ei⁹ q me misit donec dies est.Veniet autē nox quādo nemo potest operari. Hinc & propheta,Date,inqt,dn̄o deo nostro gloriā anteq̃ cōtenebrescat,id est,anteq̃ mors ęterna pręueniat. In hac vita dū estis,deū per pœnitentiā glorificate. Adhuc in hoc seculo pœnitentiam operantibus dei misericordia subuenit. In futuro autem iam nō operamur,sed rationem nostrorū operū ponimus,

Per id deteriorantur plerunq; iniqui, ꝙ per patientiam dei ſpatium accipiunt emēdandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitētiam, ſed ad peccandi vſurpant audaciam. A malo autem in deterius vadit, qui tempus ſibi ad pœnitendum indultum, ad libertatē praui operis vertit. Feſtinare debet ad deum pœnitēdo vnuſquiſq; dum poteſt, ne ſi dum poteſt noluerit, cū tarde voluerit, omnino non poſsit. Proinde propheta ait, Quærite dominū dū inueniri poteſt, inuocate eū dum prope eſt. Et vbi inueniri poteſt, niſi in hac vita, in qua etiā & prope eſt omnibus inuocātibus ſe? Nam tūc iam longe erit quando dixerit, Ite in ignem æternum. Modo autem nō videtur & prope eſt: tunc videbitur & prope non erit: quia & videri poterit, & nō poterit inueniri. Si quando quiſque peccare poteſt, pœnitet, vitamq; ſuā viuens ab omni crimine corrigit, non dubium ꝙ moriens ad ęternam tranſeat requiem. Qui autem praue viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo: ſicut eius damnatio incerta eſt, ſic remiſsio dubia. Qui ergo cupit certus eſse in morte de indulgentia: ſanus pœniteat, ſanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui pœnitentibus ſecuritatem cito pollicētur, quibus bene per prophetam dicitur, Curabant contritionē filiæ populi mei cum ignominia dicentes pax, & nō erat pax. Cum ignominia igitur curat contritionem, qui peccanti & non legitime pœnitenti promittit ſecuritatē. Vnde & ſequitur, Confuſi ſunt quia abominationem fecerunt, id eſt, confuſi ſunt nō pœnitendo, ſed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur, atq; aliter qui de malo opere

erubeſcens corrigitur. Ille enim, quia reprehenſus eſt, confunditur: iſte, quia ſe malum fecisſe memoratur. Quanuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum fit, ſine metu tamen homo eſse non debet, quia pœnitentis ſatisfactio diuino tantum penſatur iudicio nõ humano. Proinde quia miſeratio dei occulta eſt, ſine intermiſsione flere neceſse eſt. Neque enim vnquã oportet pœnitẽtem habere de peccatis ſecuritatem. Nam ſecuritas negligentiam parit: negligẽtia autem ſæpe incautum ad vitia tranſacta reducit. Dum per pœnitentiam expulſa fuerint ab homine vitia, ſi forte poſt hęc intercedente ſecuritate quęlibet culpa ſubrepſerit, confeſtim delectationes priſtinæ vitiorũ mẽtẽ auidius irrepũt: pulſantesq; hominẽ in cõſuetis operib⁹ grauius pertrahũt: ita vt ſint nouiſsima hominis illius peiora priorib⁹.

¶De Deſperatione peccantium. Cap. 14.

Non per locorum ſpatia, ſed per affectum bonum vel malum itur recediturve à deo. Neq; enim greſsu pedum, ſed greſsu operũ vel morũ elongamus vel propinquamus ad deũ. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ eſt: cõtemnere pœnitentiam & permanere in culpa, deſcendere in infernum poſt mortem eſt. Ergo peccare ad mortẽ pertinet, deſperare vero in infernũ deſcendere. Vnde & ſcriptura ait, Impius dum in profundum malorum venerit, contemnit. Sæpe diabolus eos quos conuerti ad pœnitentiam aſpicit, immanitate ſcelerum percuſsos ad deſperationem deducit: vt ſubtracta ſpe veniæ, trahat in diffidentiam quos non potuit retinere perſeuerantes in culpa. Sed pœnitens præuidere debet callidas contra ſe hoſtis inſidias,

sicq; dei iustitiam metuat,vt tamen quis in magnis sceleribus de misericordia eius confidat. Amplius lętatur deus de anima desperata,& aliquãdo cõuersa,q̃ de ea quę nunq̃ extitit perdita: sicut de prodigo filio q mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuẽtus est,de cuius regressu magnum fit gaudiũ patris.Nõ aliter corã deo & angelis copiosius est gaudiũ de eo qui à periculo liberatur,q̃ de eo qui nũq̃ nouit peccati periculum. Quãto enim cõtristat res perdita,tanto magis si fuerit inuẽta lętificat:sicut in euangelio,Pastor ille exultat qui perditã ouem inuentã humeris suis gaudens reportat.Nullus desperare debet veniã,etiã si circa finẽ vitæ ad pœnitentiam cõuertatur. Vnumquẽq; enim deus de suo fine,nõ de vita præterita iudicat. Hoc quippe & legis testimonio edocetur: ꝙ homo de suo extremo iustificatur,quãdo deus pro asini primogenito ouẽ iussit offerri, hoc est immunditiã vitæ prioris mutandã per innocentiã boni finis. Vnde & cauda iubetur offerri in hostiã,id est,vita extrema in pœnitẽtiã. Multi superna respersi gratia in extremis suis ad deum reuertuntur per pœnitentiã,& quęcũque mala gesserũt,quotidianis fletib⁹ purgãt, atq; in bonis factis mala gesta cõmutant, quibus iuste totum quod deliquerãt ignoscit,quia ipsi quod male gesserũt,pœnitendo cognoscunt. In vita hominis finis quęrẽdus est: quoniã deus non respicit quales antea viximus,sed quales circa finem vitæ erimus.

¶De his qui à deo deseruntur. Cap.15.

DEserente deo,nullum pœnitere, deo respiciente sua vnumquenq; facta videre & plãgere,& vnde ceciderit cogitare. Nõnulli au

tem ita deſpiciũtur à deo, vt deplorare mala ſua nõ poſsint etiam ſi velint. Conſilio immundorum ſpirituum, hoc eſt, quia ipſis negatũ eſt poſt prę uaricationem regredi ad iuſtitiam, obſerare aditum pœnitentiæ hominibus cupiunt, ne vel ipſi reuertãtur ad deum: eoſq; ſocios in perditione habere cõtendunt, quibuſcunq; fraudibus inſiſtentes, vt aut deſerantur à deo, aut flagelli immanitate deſperẽt. Ingemiſcẽdum eſt iugiter, & poſtpoſita ſecuritate lugẽdum: ne dei ſecreto & iuſto iudicio deſeratur homo: & perdendus in poteſtate dæmonum relinquatur. Nam reuera quem deus deſerit, dæmones ſuſcipiunt. Dominici contemptores præcepti, ſtatim vt auertuntur à deo, à malignis ſpiritibus occupantur, à quibus etiam vt mala faciant perſuadentur. Hinc eſt illud propheticum, Inimicos dei perſequũtur tenebræ, quæ intelliguntur dæmones. Vnde & in pſalmo legitur, Immiſsiões per angelos malos. Quidam reproborum in poteſtate dę monum occulto dei iudicio & iuſtiſsimo rediguntur. Eſaia teſtãte, Ipſe miſit eis ſortẽ, & manus eius diuiſit eis eam in menſura, vſq; in æternũ poſsidebunt eam. Quidam electorũ dimittuntur diuina iuſtitia incidere in errorẽ peccati: ſed tamen miſeratione eius reducti denuo cõuertũtur. De talibus em̃ per prophetã dominus loquitur, & dimiſi eũ & reduxi eũ, & reddidi ei conſolationẽ. Nõnunq̃ etiam reuertẽs deus ad hominẽ quẽ deſeruerat, rurſus affligens viſitat: & per lamenta lachrymarũ ac pœnitentiæ afflictionem à peccatis expurgat (dicente Iob ad deum,) Propter ſuperbiã, inquit, quaſi leænam capies me, reuerſuſq; mirabiliter me crucias.

Reuertens enim deus hominẽ cruciat: quando quẽ peccantem deſeruerat, flagellando iterũ viſitat. Malis actibus contra nos amplius cœleſtem iracundiã nequaquam prouocare debemus, quin potius ſi pœnitendo digna deo acta geſſerimus, ſæueritatẽ eius in clementiam cõmutabimus. Nam ille qui nos malos tolerat, non dubium eſt ꝙ conuerſis clementer ignoſcat. Nam ꝙ ſeruatur nobis tempus pœnitentię vt nõ ſimul morte obruamur pręcipiti: ſed detur locus ſatisfactionis, hoc totum de dei procedit clemẽtia, vt nos non damnet crudeliter, ſed expectet ad pœnitentiam patienter.

¶De his qui ad delictum poſt lachrymas reuertuntur. Cap. 16.

IRriſor eſt nõ pœnitens q adhuc agit quod pœnitet: nec videtur deũ poſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus. Canis reuerſus ad vomitum, eſt pœnitens ad peccatũ. Multi enim lachrymas indeſinẽter fundunt, & peccare nõ deſinũt. Quoſdam accipere lachrymas ad pœnitentiã, & effectum pœnitentiæ non habere, quia inconſtãtia mentis nũc recordatione peccati lachrymas fundunt, nũc vero reuiuiſcente vſu ea quæ fleuerãt iterando cõmittunt. Qui & præterita vult plãgere, & actionibus ſecularibus incubare, iſte iuſtam mundationem non habet, quoniam adhuc agit quę pœnitẽdo deflere poſsit. Eſaias peccatoribus dicit, Lauamini, mundi eſtote. Lauatur itaq; & mũdus eſt, qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lauatur & non eſt mũdus qui plangit & geſſit, nec tamen deſerit, & poſt lachrymas ea quæ defleuerat repetit. Sic deniq; alibi animam pœnitentem

atq; iterum delinquentem sermo diuinus increpat dicens, Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. Quisquis ergo culpas præteritas plorat, hunc necesse est modum teneat: vt sic admissa defleat, ne iterũ flenda committat. Væ mihi misero Isidoro, qui & pœnitere retro acta negligo, & adhuc pœnitenda committo.

¶De Peccato Cap. 17.

DVobus modis peccatum cõmittitur, id est, aut vi cupiditatis, aut metu timoris: dũ vel quisque vult adipisci quod cupit, vel timet ne incurrat quod metuit. Quatuor modis committitur peccatum in corde, quatuor perpetratur ex opere. Admittitur corde suggestione dæmonum, delectatione carnis, cõsensione mentis, defensione elationis. Committitur opere, nunc latẽter, nunc palã, nũc consuetudine, nunc desperatione. Istis ergo gradibus & corde delinquitur, & opere malitia perpetratur. Tribus modis peccatũ geritur, hoc est ignorantia, infirmitate, industria, periculo autem pœnarum diuerso. Ignorantię nanq; modo peccauit in paradiso Eua: sicut Apostolus ait, Vir non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit. Ergo Eua peccauit ignorantia, Adã vero industria: quia non seductus, sed sciens prudensque peccauit. Qui vero seducitur, quid consentiat euidẽter ignorat. De infirmitate autem Petrus deliquit, quãdo ad metum interrogantis ancillæ Christũ negauit, vnde & post peccatum amarissime fleuit. Grauius est infirmitate q̃ ignorantia quenq̃ delinquere: grauiusque industria, quàm infirmitate peccare. Industria nanq; peccat, qui studio ac deliberatione men

tis malum agit:infirmitate autē qui casu vel pręci-
pitatione delinquit. Nequius autē de industria pec
cant,qui non solum non bene viuunt,sed adhuc &
bene viuētes si posśunt à veritate diuertūt. Sunt eñ
qui ignoranter peccant, & sunt qui scienter. Sunt
etiam & qui pro ignorantiæ excusatione scire no-
lunt,vt minus culpabiles habeantur:qui tamen sei-
psos nō muniunt,sed magis decipiunt. Nescire eñ
simpliciter ad ignorantiam pertinet: noluisse vero
scire,ad contumacem superbiam. Volūtatem quip-
pe proprii domini velle nescire, quid aliud est q̃
velle dominum superbiendo contemnere? Nemo
igitur se de ignorantia excuset: quia deus nō solum
eos iudicat,qui à cognitione sua reuertūtur,sed etiā
& illos qui nescierūt (testāte eodē dño per prophe
tā,) Disperdā,inquit, homines à facie terrę, & eos
qui auertuntur post tergū domini: & qui nō quęsie
runt dominū, nec inuestigauerūt eum. Et Psal. Ef-
funde,inquit, iram tuā in gētes quę te nō nouerūt.

¶ De leuioribus peccatis. Cap. 18.

Multi vitā sine crimine habere posśunt, si-
ne peccato nō posśunt. Nā q̃uis in hoc secu
lo magna iustitiæ quisque claritate resplen-
deat,nunquā tamē ad purū peccatorū sordibus ca-
ret (Ioanne apostolo testante,qui ait,) Si dixerimus
quia peccatū non habemus, ipsi nos seducimus, &
veritas in nobis nō est. Quędam sunt facta similia
peccatis:sed si bono animo fiant, nō sunt peccata,
vtpote potestas,si nō se vlciscēdi cupiditate,sed ma
gis corrigendi studio vlciscatur in reum,qui delin-
quit. Item sunt peccata leuia, quæ ab incipientibus
quotidiana satisfactione purgātur:quę tamē à per-

fectis viris velut magna crimina euitãtur. Quid autẽ homines peccatores de magnis sceleribus agere debent, quando etiam perfecti leuia quęq; delicta quasi grauissima lugent? Non solum grauia, sed & leuia sunt cauẽda peccata. Multa enim leuia vnum grãde efficiũt: sicut solent ex paruissimis guttis immensa flumina crescere. Numerositas enim in vnũ coacta exũdantẽ efficit copiã. Peccata quę incipiẽtibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputãtur. Tãto enim maius cognoscitur esse peccatum, quãto maior qui peccat habetur. Crescit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorũ: & sæpe ꝙ minoribus ignoscitur, maioribus imputatur.

¶ De Grauioribus peccatis. Cap. 19.

Experimento vel contemptu minorum peccatorum maiora cõmitti peccata, vt durius feriantur pro magnis sceleribus qui de paruis corrigi noluerunt. Iudicio autẽ diuino in reatũ nequiorẽ labũtur, qui distingere minora facta sua cõtemnunt. Multi à crimine in crimẽ corruũt: quia dei cognitionẽ habentes, timorẽ eius negligunt: & quem nouerunt per scientiã, per actionem non venerantur. Ideoq; cęcantur diuino iudicio punienda committere, & in pœnam commissi facinoris, facinus deterius addere. Sæpe peccatum alterius peccati causa est, quod committitur cum aliud ex ipso quasi sua soboles oritur: sicut fieri solet, nasci libidinem ex nimia ventris ingluuie. Pœna vero peccati peccatum admittitur, quando pro merito cuiusq; peccati, deo deserente in aliud peccatum deterius itur, de quo amplius qui admiserit sordidetur. Ergo præcedens peccatũ causa est sequẽtis pec

cati,sequens vero peccatũ pœna est præcedẽtis delicti.Præcedentia itaq; peccata sequentium sunt criminum causa,vt illa quæ sequuntur sint præcedentium pœna.Præcedentium peccatorum pœna, ipsa vocatur induratio veniens de diuina iustitia. Hinc est quod ait propheta,Indurasti cor nostrum ne timeremus te.neq; enim quicũq; iusti sunt à deo impelluntur vt mali fiant,sed dum mali iam sunt,indurantur vt deteriores existant,sicut & Apostolus dicit,Quoniam veritatem dei non receperunt,vt salui fierent,immisit illis deus spiritũ erroris. Facit ergo deus quosdã peccare,sed in quibus talia iã peccata præcesserint, vt iusto iudicio eius mereãtur in deterius ire.Alia quippe peccata præcedẽtibus aliis peccatis prolabuntur in pœnam quã peccata merentur.Quædã de ira dei veniunt peccata, quæ pro merito aliorum compensantur peccatorum. Vnde & propheta,Ecce,inquit, tu iratus es & non peccauimus,in ipsis fuimus semper: tanquam si diceret, Quia semper in peccatis fuimus, iratus es vt deterius peccaremus. Quid enim sit iram dei mereri, qd vero prouocare,prudens lector debet scire.Grauior est nanque ira quæ prouocatur, quàm ea quæ meretur. Nam meremur,quando ignorãdo peccamus:prouocamus,quando scimus bonũ facere, nec volumus. Nũc iram dei dum viui sumus vitare possumus. Timeamus ergo ne veniente illo terrore iudicii,sentiri possit,vitari non possit.

¶De manifestis occultisq; peccatis. Cap.20.

MAioris est culpæ manifeste q̃ occulte peccare. Dupliciter enim reus est qui aperte delinquit,quia & agit & docet. De talibus

Esaias dicit, Et peccata sua quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Multi enim publicè delinquentes sine vllo pondere sua flagitia prædicant, nec vlla vtuntur sceleris verecũdia. Quædam enim iam iustitiæ portio est, iniquitatem suam homini abscondere, & in semetipso de peccatis propriis erubescere. Peccatum perpetrare crimen est, peccatum prædicare clamor est. De quo etiam dicit Apostolus, Et clamor auferatur à vobis cũ om̃i malitia, id est, cũ ipsis peccatis. Ex eo ipso quo quisq; peccatum quod agit non abscondit, iudicii iam esse indicium: quia non erubescitur, nisi de conscientiæ reatu. Ergo & hoc ipso quo quisq; de facto suo erubescit, ipse sibi iam iudex fit.

¶ De Peccati amore. Cap. 21.

Aliud est non peccare amore dilectionis dei: aliud timore supplicii. Qui em̃ amore charitatis dei nõ peccat, horrescit omne malum amplectendo iustitiæ bonum: nec eum delectat peccatum etiã si sceleris impunitas promittatur. Qui vero sola pœna supplicii in se vitia reprimit, quanuis non expleat opus peccati: viuit tamen in eo voluntas peccandi, doletq; sibi illicitũ quod lex prohibere dignoscitur. Ille ergo mercedem boni operis percipit, qui amando iustitiam facit, non is qui eam solo metu pœnarum inuitus custodit. Quidã & diligunt peccatum, & faciunt: quidam diligunt tantum, & non faciunt: pleriq; vero faciũt tãtum, & non diligunt. Nonnulli peccatum non faciunt, & tamen iustitiam odiunt. Grauius autem peccat, qui non solum peccatum diligit, sed & facit: quàm qui non facit, & diligit: grauiusq; interdum qui di-

ligit & non facit, q̃ qui facit & odit. Grauissimum est non solum facere, sed & diligere peccatum. Nã sunt quidam qui confestim peracto flagitio cõfundũtur: & sunt qui nõ solum nõ dolent gessisse malũ, sed etiã de ipso malo opere gloriantur. Sicq; ad cõparationẽ mali fit deterius, dum de vitiis gratulantes extolluntur in peius. De talibus ait Salomõ, Qui lętantur cum male fecerint & exultant in rebus pessimis.

¶De peccandi necessitate. Cap. 22.

INterdum ꝙ mali sumus, necessitate potiùs nõ volũtate existimus. Vertẽda est autẽ necessitas mali in voluntatẽ boni. Pleriq; non voluntate, sed sola necessitate peccant: pertimescẽtes tẽporalẽ inopiã. Et dũ pręsentis seculi necessitatẽ refugiũt, à futuris bonis priuantur. Item nõnulli peccatũ voluntate nõ necessitate cõmittunt, nullaq; coacti inopia existunt iniqui, sed tantum gratis cupiũt esse mali. Neq; enim ipsam rẽ amãt quã appetunt, sed ipsa tantũ peccati malitia delectãtur.

¶De peccandi consuetudine. Cap. 23.

MElius est peccatũ cauere q̃ emendare. Facilius enim resistimus hosti, à quo nõdum victi sumus, quàm ei à quo iã superati ac deuicti cognoscimur. Omne peccatũ anteq̃ admittatur amplius pertimescitur. Quãuis autem graue sit, dũ in vsu venerit leue existimatur, & sine vllo metu cõmittitur. Istis fomitibus quasi quibusdã gradibus coalescit omne peccatũ. Cogitatio nãq; praua delectationẽ parit, delectatio consensionẽ, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem: sicq; his vinculis homo implicatus quadã

catena vitiorum tenetur astrictus:ita vt ab ea euelli nequaquam valeat,nisi diuina gratia manum iacentis apprehēdat. Peccatum admittere, cadere est in puteum:consuetudinem vero peccandi facere, os putei est coangustare,ne is qui cecidit valeat exire.Sed interdum etiam tales deus liberat,dum eorum desperationem ad conuersionem libertatis cō mutat. Ipso enim miserante peccata dimittuntur, quo protegente fit ne in deterius peccando eatur. Nequissimum est peccare,peius est peccandi consuetudinem facere.Ab illo facile,ab hoc cum magno labore resurgitur,dum malæ consuetudini repugnatur. Male agendi consuetudinem recessum esse propheta asserit in profundū, cuius vsu quasi quadam lege homo tenetur astrictus: vt etiam quando non vult, peccatum admittat. A lapsu vero cito resurgere, non est in profundum ire. Apostolus legem peccati dicit esse in membris suis,quę lex consuetudo est, quam peccando concipimus, & non ab ea cum volumus discedimus: quia iam necessitatis vinculo per cōsuetudinem retinemur. Multum veri amor agit in homine: sed resultat caro malæ consuetudinis lege. Bene autem audacter pro bona conscientia exultat, qui valenter in se reprimit quod insolenter impugnat. Frequenter peccare cauendum est: nam hoc ipso quod de malo nostro plerunque deus nobis salutem operatur,quanto mirabile est,tanto perrarū est. Propterea metuendum est confidere ita saluari, ne forte dum expectamus à vitiis sanari, & vitia multiplicemus, & salutem non adipiscamur. Ergo studeamus aut non cadere, aut cito conuersi à lapsu

consurgere.Omnino peccare cauẽdum est. Quòd si humana fragilitate peccatum subrepserit,confestim erit corrigendum, quod nequiter sentitur cõmissum. Cito enim corrigitur culpa, quæ cito cognoscitur:tardius autem sanatur vulnus, quod iam putrescẽtibus membris longo post tempore curationibus adhibetur.Iteratio peccati grauior est, sicut est si morbus super morbum veniat, sicut si imber super imbrem occurrat. Mora peccandi immanitatẽ facit sceleris.Vnde & propheta,Væ, inquit, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatũ.Trahit enim iniquitatem vt funiculum,qui tardat conuerti ad deũ. Trahere enim iniquitatem,est moram facere in iniquitatibus.Vnde & Psalmista,Prolongauerunt iniquitates suas: dominus iustus concidet ceruices peccatorum.

¶De peccati recordatione. Cap.24.

Onũ est homini semper ante oculos pro-
B pria adhibere delicta,secundum Psal.sententiam, Et peccatum meum ante me est semper Sicut enim non oportet reminisci peccati affectu: sic semper necesse est vnumquẽq; suum in deflendo commemorare peccatum. Apud iustum recordatio peccati facit tædium animi. Qui autem luxuriæ & cupiditati subditi sunt, cõtumaci superbia etiã de ipso peccati opere gloriantur. Serui dei tãta recordatio esse debet peccati,vt ea q̃ gessit semper lachrymãs cõfiteat̃. Vnde & psalmus dicit,Cõuersus sum in erumna,dum configitur spina. Peccatum meum cognitum tibi feci. Dixi,pronunciabo aduersum me iniustitias meas domino. Supra

enim dixerat, Quoniã tacui: hoc eſt, non ſum confeſsus: inueterauerũt omnia oſsa mea dum clamarem tota die. Quid ergo tacuiſse ſe pœnitet, niſi cõfeſsionem peccatorum? Quid clamaſse ſe dolet, niſi defenſionem malorũ? Qui ergo peccatorũ ſuorũ defenſor extiterit, neceſse eſt vt pœnitendo accuſet quod ſuperbiens praue admiſit.

¶De Cogitatione. Cap. 25.

B Ipartita eſt cauſa peccandi, id eſt, operis & cogitationis, quorum vnum iniquitas dicitur quod opere gerit: aliud iniuſtitia quod cogitatione admittitur. Prius autem actio reſecanda eſt, poſtea cogitatio. Prius praua opera, poſtmodum deſyderia: viciſsim autẽ & à cogitatione opera procedunt, & ab opere cogitatio naſcitur: quãuis etſi ab opere malo quiſq; vacet, pro ſolius tamẽ prauæ cogitationis malitia non erit innocens. Vnde & dominus per Eſaiam, Auferte, inquit, malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis. Nõ enim ſolum factis, ſed & cogitationibus delinquimus, ſi eis illicite occurrentibus delectemur. Sicut vipera à filiis in vtero poſitis lacerata perimitur: ita nos cogitationes noſtræ intra nos enutritæ occidunt, & concepto interius vipereo veneno conſumunt, animamq; noſtram crudeli vulnere perimũt. Non eſt arbitrii noſtri cogitatiões prauæ ſuggeſtionis præuenire: iacere autem in animo cogitationẽ, noſtræ attinet voluntati. Illud ergo ad culpam nõ redigitur, iſtud culpæ propriæ imputatur. Nã cogitationes illicitas occurrere, dæmonũ eſt: cogitationibus oblectari peruerſis, noſtrum eſt. Plerunque fieri ſolet, vt immundæ corporalium rerum ſpecies, quas

didicimus, nostris mentibus opponantur, & nolentes eas cogitemus: quantumque ab eis aciem mentis auertere nitimur, tanto illæ se magis animo ingerunt, obscœnisque in nobis motibus obrepunt. Sed fit hoc pro conditione mortali, quā meruit primus homo in pœnam sui peccati. Dum vnusquisque diuina illuminatione præuenitur, statim molestiis turpium cogitationū pulsatur. Sed dei seruus iudicio timoris dei earum tentamenta à semetipso reiicit, bonisq; contrà obiectis cogitationibus turpes à se repellit. Magna obseruātia circa cordis est custodiam adhibenda, quia aut bonæ aut malæ rei ibi consistit origo. Nam sicut scriptū est, Ex corde exeūt cogitatiōes malę. Ideoq; si prius prauæ cogitationi resistimus, in lapsum operis nō incurrimus. Nō est timendū si bona malaq; in cogitationē veniāt, sed magis gloriandū est, si mens mala à bonis intellectu rationis discernat. Itē nihil iuuat ꝙ inter bonum & malum sensu prudentiori discernimus nisi opere aut mala cogitata caueamus, aut bona intellecta faciamus.

¶De Conscientia. Cap.26.

HVmana conditio dum diuersis vitiositatibus mentē conturbat, etiā ante pœnas gehennæ per incōditū animæ appetitū iam pœnas cōscientiæ patitur. Omnia fugere poterit homo præter cor suum. Nō enim potest à se quisq; recedere. Vbicūq; enim abierit reatus sui consciētia illū non derelinquit. Quāuis humana iudicia subterfugiat omnis qui mala agit: iudiciū tamē cōscięntię suæ effugere nō potest. Nā & si aliis celat quod egit, sibi tamē celare nō potest qui plene nouit malum esse

quod gesſit. Duplex fit ergo in eo iudicium, quia & hic suæ conſciētiæ reatu punitur, & illic perpetuali pœna dānatur. Hoc enim ſignificat, Abyſsus abyſſum inuocat in voce [cataractarum. Abyſsus enim abyſsum inuocare, eſt de iudicio ſuæ conſcientiæ ire ad iudiciū damnationis perpetuæ] In voce cataractarum, id eſt in prædicatione ſanctorum.

❡De Intentione mentis. Cap. 27.

OCulus hominis, intentio operis eius eſt. Si ergo intentio eius bona eſt, & opus intentionis ipſius bonū eſt. Alioquin malæ intētionis etiam ſi bonum in factis opus appareat, bonum tamen iam non eſt, quoniam ex ſua intentione aut probatur bonum, aut reprobatur indignum. Bona eſt ergo intētio quæ propter deum eſt: mala vero quę ꝓ terreno lucro aut vana gloria eſt. Qui opus bonum bona intentione non faciunt per hoc magis cæcantur opere, per quod illuminari poterunt. Vnuſquiſq; bonum opus quod agit intentione bona agit, quoniā pro mala intentione plerūq; opus bonū quod agimus perdimus, & minus à culpa vacamus. Sępe quæ apud hominum iudiciū bona patent, apud examen diligentiſsimi & acutiſsimi iudicis reproba deteguntur. Ideoq; omnis ſanctus veretur ne forte bonum quod agit pro aliqua animi intentione in oculis dei reprobum ſit.

❡De ſenſibus carnis. Cap. 28.

PEr ſenſus carnis morbus irrepit menti. Vnde & per prophetā dominus dicit, Omnes cogitationes terræ ab Aquilone venient, & ponet vnuſquiſq; ſoliū ſuum in introitu portarum Ieruſalē. Regna Aqlonis vitia ſunt, quę ſedes ſuas

in portis ponunt, quando per sensus carnis labem animæ ingerunt, ideoque in ipsis portis, id est, in ipsis sensibus regnant. Neque enim aliunde pecca mus nisi videndo, audiendo, attrectando, gustando atque tangẽdo. Vnde & alias dicitur, Intrauit mors per fenestras nostras. & alibi, Et extranei ingredie bantur per portas eius, & super Ierusalem mittebãt sortem. Extraneos quippe immundos esse spiritus, qui tanquam per portas ita per sensus carnis animam irrepunt, & eam illecebrando deuincunt.

¶De Sermone. Cap. 29.

DVm quędam parua vitiorum verba nõ euitamus, in magno linguæ prolabimur crimine: & dum facta quædam non grauia libere ac sine metu cõmittimus, ad potiora scelera & horrenda peccandi consuetudine labimur. Sicut plerunq; multiloquiorum stultitia reprehenditur, ita rursus nimis tacentium vitia denotantur. Illi enim satis laxãdo linguam in leuitatis vitio defluunt, isti nimis retinendo ab vtilitate torpescũt. Imperiti sicut loqui nesciunt, ita tacere non possunt. Mente enim ineruditi, ore loquaces, verbis perstrepũt, sensu nihil dicunt. Sicut falsitatis crimina à perficientibus pertimescuntur, ita otiosa verba à perfectis viris vitantur. Nam sicut ait quidam, Sicut pro otioso verbo ratio ponitur, ita pro sermone iniusto pœna exoluit. Vani sermones in ore Christiani esse nõ debent. Nam sicut mali mores in bono colloquio corriguntur, ita praua colloquia bonos mores corrumpunt. Custodia ori ponitur, dum quisque non se iustum, sed quod magis verum est, peccatorẽ fatetur. Manum super os ponit, qui bonis operibus

linguę excefsum operit. Manum fuper os ponit, qui malæ locutionis culpas bonę actionis velamine tegit. Loquens quæ ad dominũ pertinent, nec faciẽs, etfi inutilis fibi eft, audientibus tamen prodeft. Qui de fapientia laudari fe affectant, loquentem prophetam attendant, Væ qui fapientes eftis in oculis veftris, & corã vobifmetipfis prudentes. Recte ex fententia dicit, qui veram fapientiam guftu interni faporis fentit. A fentiendo enim fententia dicitur. Ac per hoc arrogantes, qui fine humilitate dicũt: de fola fcientia dicunt, non de fententia. Ille enim fapit, qui recte & fecundum deum fapit. In fuam dicunt contumeliam doctores, fi dum fint ab eis dicta fapienter, nimium tamen eloquenter. Horret enim fapientia fpumeum verborum ambitum, ac fuco mũdialis eloquentiæ inflatis fermonibus perornatum. Quidam curiofi delectantur audire quoflibet fapiẽtes, non vt veritatem ab eis quærant, fed vt facundiã fermonis eorum agnofcãt: more poetarum, qui magis compofitionem verborum quàm fententiã veritatis fequuntur. Qui bonum fine charitate dicit, tanquã æs aut cymbalum fonum facit aliis, ipfe tamen fibi manet infenfibilis. Quadrimoda eft dicendi ratio, qua præuidendũ eft, quid, cui, quando, vel quomodo aliquid proferatur. Item quadrimoda eft fentiẽdi ratio, qua aut bene fentiẽdo ꝗd bene proferatur: aut nil fentiendo, nil dicitur: aut parum fentiendo loquacitas fola oftentatur: aut optime fentiendo non eleganter profertur quod intelligitur. Item quadripartita eft loquendi ratio, qua vel bonum bene, vel malum male, feu bonũ male, vel malum bene profertur. Bonum quippe bene loquitur,

qui ea quę recta sunt,humiliter annũciare videtur. Malum male loquitur,qui quodlibet flagitiũ psuadere conat̃.Bonũ male loqtur qui quodcũq; rectũ arrogãter prædicare sentitur. Malũ bene loquitur, qui aliquod narrando vitiũ detestatur,vt ab eo homines auertãtur.Corde bene loquitur,qui charitatem nõ dissimulat. Ore bene loquitur, qui veritatẽ annũciat. Factis bene loquitur,qui alios bonis exẽplis ędificat.Corde male loquit̃,qui interius cogitationes noxias meditatur,& cogitat. Lingua male loquitur, qui pro eo quod male agit flagellatur & murmurat.Factis male loquitur,qui male viuendo exemplis suis alios ad praue viuendũ informat.Semel bene loquit̃, qui se pœnitẽdo redarguit. Bis bene loquit̃,qui bene viuẽdo & alios instruit. Semel male loquitur,qui post vitiũ cito nõ corrigitur.Bis male loquitur,qui male viuit & male docet. Itẽ bis male loquitur,q & male cogitat,& male refert cogitata.Itẽ bis male loquitur, qui & bonũ quod debuit nõ egit,& malũ qđ nõ oportebat admisit.Mali mala respõdent pro bonis, & aduersa ꝓ optimis. Boni bona respondent pro malis, & prospera pro aduersis.Aduersus conuitiũ linguæ fortitudo adhibenda est patientiæ,vt tentationis verba, quæ foris impugnãt tolerantiæ virtute deuicta discedant.Nõ omnis qpatitur probra iustus est:sed qui pro veritate ab aliis innocẽs patitur, ille tantummodo iustus est.Inter vituperationes linguæ, & opprobria hominum iusto se remedio mens iusti corroborat, vt tanto solidius in deum figatur interius, quanto exterius ab humanis spernitur sensibus. Qui illatas sibi contumelias tranquillo animo prodit, dolorem

cordis aperit,& virtus quod feruet in animo,facile reiicit. Vulnera enim mentis aperta cito exhalant, clausa nimis exulcerant. Qui dolorẽ iniuriæ clauso pectore tegit,quanto amplius per silentium linguam premit, tanto acriorẽ dolorem intrinsecus nutrit. Vnde & vere quidam poetarum gentilium dixit, Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis.Cęcus enim langor vehemens est,ac nimius, quia tacitum viuit sub pectore vulnus.

¶De Mendacio. Cap.30.

Mendaces faciunt vt nec vera dicentibus credatur.Reddit enim sæpe hominẽ multa falsitas etiam in veritate suspectum. Sæpe vera promittit,qui falsa dicturus est,vt cum primum acquisierit fidem,ad reliqua mendacia audiẽtes credulos faciat.Multis videtur vera esse quæ falsa sunt, & ideo non ex deo, sed ex suo mendacio loquuntur.Nonnunquam falsitas veriloquio adiũgitur,& plerunque à veritate incipit,qui falsa contingit. Latẽt sæpe venena circumlita melle verborum,& tandiu deceptor veritatem simulat, quousque fallendo decipiat.Nonnunquã peius est mendaciũ meditari q̃ loqui. Nam interdum quisq; incautus solet ex præcipitatione loqui mendacium: meditari autem nõ potest nisi per studiũ. Grauius ergo ille ex studio mẽtiri ꝓhibetur,q̃ is qui ex pręcipitatione sola mẽtitur. Summopere cauendũ est omne mendaciũ q̃uis nonnunq̃ sit aliquod mẽdacii genus culpę leuioris, si quisq; pro salute hominum mentiatur.Sed scriptũ est,Os quod mentitur occidit animã,& perdes eos qui loquuntur mendaciũ.Hoc quoq; mẽdacii genꝰ ꝑfecti viri summope

fugiunt, vt nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur, ne suæ animæ noceāt, dū præstare alienæ carni nituntur: quanquā hoc ipsum peccati genus facillime credamus relaxari. Nā si qualibet culpa sequenti mercede purgatur, quanto magis hæc facile abstergitur quam merces ipsa comitatur. Multa mentiuntur multaq; fingunt homines propter humanā laudem: sicq; fit vt & isti mentiendo pereāt, & eos quos laudant ad vanæ gloriæ ruinam perducant. Sicut bene sibi conscius non metuit alienæ linguæ conuitium, ita & qui laudatur ab alio, nō debet errorē alienæ laudis attendere, sed magis vnusquisque testimonium conscientiæ suæ quærat, cui plus ipse præsens est, quàm ille qui eum laudat. Opus eñ suum vnusquisque probet, vt ait Apostolus. Et tunc in seipso tantum quisque gloriam habebit, id est, occulte in sua conscientia, nō palam in aliena lingua. Perfecti, qui alta radice fundati sunt, etsi flamine laudis, ac vituperationis vtcunq; quasi ventorū interdum curuentur impulsu, funditus tamen non deiiciūtur, sed protinus firmitate radicis ad se redeūt. Bona mens ad malum nec præmiis nec terroribus vincitur. Nam iniqui terrorem blanditiis miscent, vt aut oblectatione quenquam decipiant, aut terroribus frangant. Qui laudatur, in auditorum amore inseritur: sed si veraciter & non ficte laudetur, hoc est si vera sunt quę de illo dicuntur.

¶De Iuramento. Cap.31.

Sicut mentiri non potest qui non loquitur, sic periurare nō poterit qui iurare non appetit. Cauēdam igitur esse iurationem, nec ea vtendum, nisi in sola necessitate. Non est contra

dei præceptum iurare, ſed dum vſum iurandi facimus, periurii crimen incurrimus. Nonnunquam ergo iuret, qui periurare timet. Multi dum loquuntur iurare ſemper delectantur, dum oporteat hoc tantũ eſſe in ore, eſt eſt, non non. Amplius enim quàm eſt & non eſt, à malo eſt. Multi vt fallant periurant, vt per fidem ſacramenti, fidem faciant verbi: ſicq; fallendo dum periurant & mentiuntur, hominem incautum decipiunt. Interdum & falſis lachrymis ſeducti decipimur, & creditur dum plorãt, quibus credendum non erat. Plerunque ſine iuramento loqui diſponimus, ſed incredulitate eorum, quę non credunt quod dicimus, iurare compellimur: taliq; neceſsitate iurandi conſuetudinem facimus. Sunt multi ad credendum pigri, qui non mouentur ad fidem verbi. Grauiter autem delinquunt, qui ſibi loquentes iurare cogunt. Quacunq; arte verborum quiſq; iuret, deus tamen qui conſciẽtię teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autẽ reus fit, qui & dei nomẽ in vanum aſſumit, & proximum dolo capit. Non eſt obſeruandum iuramentũ, quo malum incaute promittitur, veluti ſi quiſpiam adulterę perpetuo cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius eſt enim non implere ſacramentum, q̃ permanere in ſtupri flagitio. Iurare dei eſt illa prouidentia qua ſtatuit non conuellere ſtatuta. Pœnitentia autem dei, rerum permutatio eſt: non pœnitere autem, ſtatuta nõ reuocare, vt eſt illud, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, id eſt qui ſtatuit non mutabit.

¶ De Vitiis. Cap. 32.

Recedẽs homo à deo ſtatim vitiorũ traditur poteſtati, vt dum patitur infeſta vitia, reuertendo, vnde ceciderat reſipiſcat. Et ſi ſancti toto animi niſu contẽdunt ſuperare vitia, nec extingunt: quid agũt hi qui non ſolum nõ odiunt vitia, ſed toto ea amore ſectantur? Satis delicate ſe palpat qui vult ſine labore vitia ſuperare, dũ peccati legẽ quam ſibi deſeruiendo vitiis fecit, ſine violentia doloris reſecare nõ poſsit. Perfecte renũciat vitio, qui occaſionẽ euitat in perpetrãdo peccato. Nã ſi velis tantundem nõ peccare, & data occaſione peccaueris: tu tibi & reus & iudex es, qui & cõmiſsa dãnas, & damnata cõmittis. Se autẽ iudice reus eſt, qui vitia & accuſat & perpetrat. Quędã vitia dũ nõ perfecte vitãtur ſuos in ſe faciũt relabi auctores. Nam ſi vnum vitium diſtricte vitetur, & alia negligãtur, inanis labor eſt. Nõ enim poteſt in vnius obſeruatiõe virtutis fortiter perdurare, cuius alia vitia dominãtur in corde. Nõnunq̃ hominẽ ſua vitia perſequuntur: quia nimirũ qui prius volendo ea ſibi fecit ſocia, poſtea ſentit etiã nolens ſtimuloſa. Nõnulli non antea in errorẽ vitiorum labuntur, niſi prius interioris rationis perdiderint oculos, ſicuti Samſon non antea ab Allophylis ad erroris ligatus eſt machinã, niſi poſtq̃ ei ſunt lumina oculorum extincta: quidã vegetati mẽtis ratione vitiorũ ſuperãtur incurſu: ſicq; deinde intentionẽ bonorũ operũ perdũt, ſicut rex Babylonis in oculis Sedechię pri⁹ filios ipſius interfecit, & ſic poſtea oculos ei⁹ euulſit, ac per hoc poſt malorũ operũ conſuetudinem, & interpretationẽ bonorũ perit quorũdã & ratio.

¶Quod ex vitiis vitia, & ex virtutibus virtutes oriuntur. Cap.33.

HIc gignũtur ex peccato peccata, vt dum nõ euitantur parua, incidatur in maximis: & dum defenduntur admissa, nec lamentantur, ex flagitio ad superbiam itur. Vnde fit vt & duplicati sit criminis reus qui admittit scelera per voluntatem, & defendit ea per contumaciæ tumorem. Sic vitio vitium gignitur, sicut virtus virtute concipitur. Ex vitio enim gignitur vitium sicuti Dauid, qui nondum euitauit adulterium, perpetrauit & homicidium. Item virtus virtute concipitur, sicut per veritatem euangelicæ prædicationis virtutem martyrii apostoli meruerunt. In cordibus seculariter viuentium inuicem sibi succedunt vitia, vt dum vnum abierit succedat aliud iuxta Iohel. prophetæ testimonium, qui ait, Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit brucus, & residuum bruci comedit rubigo. Per id ergo ista sub vitiorum allegoria colliguntur, quia sequitur, Expergiscimini ebrii & flete. Aliquando vtiliter peccatur in minimis vitiis, vt maiora vtilius caueãtur. Lege Paulum apostolum, minora permittentem peccata, ne maiora perpetrentur. Veraciter autem sanantur vitia quæ virtutibus, & non vitiis excluduntur. Quorundam autem quædam latentia vitia tunc apparent, quando ab aliis vitiis desinunt.

¶De male vsis virtutibus. Cap.34.

INterdum & male vsæ virtutes ex se vitia gignũt, quod fit p immoderatũ animi appetitũ, cui nõ sufficit donũ qđ meruit, nisi inde

aut laudes aut lucra damnanda quęsierit. Interdum virtutes vitia gignunt, dum aliquando pro tempore oportuno minime relaxantur: sicq; fit, vt quæ loco congruo virtutes sunt, incongruo vitia deputentur: veluti si pro fratris aduentu canonicum non soluatur ieiunium. Virtutum igitur discretionem à Paulo apostolo sume, qui ad tempus egit ꝙ agendũ esse omnino prohibuit. Item quędam virtutes dũ discretionem non seruant, in vitia transeunt. Nam sępe iustitia dum suum modum excedit, crudelitatis seuitiam gignit: & nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit: & zeli studiũ dum plus est q̃ oportet in iracundiæ vitium transit: & multa mansuetudo torporis segnitiem gignit. Prudentis autem viri discretio solerter prospicit, ne bonum intemperanter agat, & de virtute in vitium transeat. Item apud quosdam ex virtute vitium gignitur, dum quisque de castitatis & abstinentiæ meritis gloriatur. Nam & qui eleemosynam vanæ gloriæ causa impartit, ex virtute vitium facit. Sed & is qui de sapientia arrogantiam habet, & qui pro iustitia pręmium appetit, & qui aliquod donum dei quod meruit in suam laudem conuertit, aut in malos vsus assumit, procul dubio virtutem in vitium transfert. Homines de virtutibus vitia nutriunt ex quibus pereant. Iterũ deus arte potentissima ex nostro vitio virtutes format, quibus nos ab iniquitate reformet.

¶De simulatis virtutibus. Cap. 35.

QVędam vitia species virtutũ pręferunt, ideoque pernitiosius suos sectatores decipiũt, quia se sub velamine virtutum tegunt. Nam vitia quæ statim virtutibus contraria apparent, cito dum

in palam venerint emandantur, propter quod sequaces eorũ de talibus criminibus erubescunt. Carnales autem plerunque per insensibilem mẽtis cæcitatem nõ agnoscunt vitium esse culpabile, quod dignum videtur damnatione. Item quædam vitia species virtutum esse videntur, sed tamen virtutes non sunt. Nam interdum sub prætextu iustitiæ crudelitas agitur, & putatur esse virtus, quod nimirum est vitium: sicut & remissa segnities mansuetudo esse creditur, & quod agit torpens negligentia, putatur agere indulgentia pietatis. Nõnunquam etiam virtutẽ largitatis imitatur vitium prodigæ effusionis, & virtutem parcitatis tristis tenacitas imitatur, & vitium pertinaciæ absconditur sub virtute constantiæ. Item timor sub specie obedientię occultatur, & dicitur virtus humilitatis, quod tamẽ vitium est timoris. Sed & procacitas vocis pro veritatis libertate accipitur, & vitium pigritiæ quietis virtutẽ imitatur. Porro vitiũ inquietudinis virtutẽ se vult vocari solicitudinis: & præcipitationis facilitas fervor boni studii creditur, & bene agendi tarditas cõsilii mora esse videtur: dum tamen ista sit virtus, illa vitium. Tali igitur exemplo vitia species virtutũ imitantur, & tamen se nonnulli esse iustos confidunt, vnde maxime reprobantur. Aptum exemplũ vitiorum de latronis specie sumitur. Nam sicut ex insidiis latro prodit, seque iter agentibus iungit, fingẽs se socium donec decipiat improuisum, & dum subito eruperit ad exitum latro manifestus ostenditur: ita se miscent interdum periculose virtutibus vitia, quousque omnem operis efficaciam in suis vsibus rapiant, vt anima quæ sibi erat pla-

çens de virtutibus,deceptam se conspiciat vitiis damnabilibus.

¶De appetitu virtutum. Cap.36.

AD virtutes difficile cõsurgimus,ad vitia sine labore delabimur. Ista enim prona, illa ardua sunt.Grãdes enim sudores perpetimur, vt ad cœlum conscendere valeamus.Quemadmodum ad virtutum tendentes culmen non à summis inchoant,sed à modicis,vt sensim ad altiora pertingant:ita & qui delabuntur ad vitia,nõ statim à magnis criminibus incipiunt,sed à modicis assuescũt, & sic in maximis proruũt. sicut paulatim homo à minimis vitiis in maximis proruit:ita à modicis virtutibus gradatim ad ea quæ sunt excelsa conscẽdit. Qui autẽ inordinate virtutes cõprehẽdere nititur, cito periclitatur.Hæc est causa in rerum natura, vt quæcunq; velociter ad profectum tendunt,sine dubio celeriter finiãtur:sicut herbæ,quę tãto festinius pereunt,quãto celerius crescunt.At vero cõtrà arbores alta radice fundatæ ideo perdurant diutius, quia gradatim ad profectũ perueniunt.Nihil prodest admixto malo agere aliquid bonum:sed prius est cohibendũ à malo,deinde exercendum bonum. Hoc enim indicat propheta cum dicit, Quiescite agere peruerse,discite benefacere.Prius vitia extirpanda sunt in homine, deinde inserendæ virtutes. Nam cohęrere & coniungi nõ potest veritas cum mendacio,pudor cum petulantia,fides cum perfidia,castitas cũ luxuria.Quædam sunt summæ virtutes,quædam vero mediæ. Fides, spes, & charitas summæ virtutes sunt.Nam à quibus habentur,vtique veraciter habentur. Aliæ vero virtutes mediæ

ſunt,quia & ad vtilitatē & ad perniciē poſsunt haberi:ſi de his arrogāter quiſq; tumuerit, vtpote doctrina,ieiuniū,caſtitas,ſcientia, ſiue tēporales diuitiæ,de quibus ſcilicet & bene operari poſsumus & male. Quiſquis ex deteriore iam melior eſse cœpit, caueat & de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per virtutes corruat, q̃ prius ex lapſu vitiorū iacebat. Quem deus iuſtificat,ne iterū ſe de virtutibus erigat,quædam illi virtutū dona tribuit deus,quædā retrahit, vt dū mēs de hoc quod habet erigitur, igiť de hoc quod nequaq̃ habere cognoſcit,humilietur. Quiſquis,dono cœleſtis gratiæ inſpiratus ad virtutes erigitur ſi forte moderantis dei manu aliqua aduerſitate reprimitur, ne de acceptis virtutibus attollatur frangi non debet,quia & hoc ipſum ꝙ plagis humiliatur, æquanimiter procul dubio virtutis eſt magnę.

¶De pugna virtutum aduerſus vitia. Cap.37.

TVnc ſe viri ſancti veracius à vitiorum colluuione detergunt,dum ab eis cōtra ſingula vitia virtutes ſingulæ opponūtur. Interdum vitia cum virtutibus ad vtilitatem confligunt, vt ipſo certamine vel mens exerceatur, vel ab elationis concurſu animus reſtringatur. Aduerſus impetus vitiorum contrariis virtutibus eſt pugnandum. Contra luxuriam enim cordis eſt adhibenda munditia: contra odium dilectio eſt præparanda: contra iracundiam patientia proponenda. Porro contra timorem fiduciæ adhibenda eſt virtus, contra torporem cœli prælium. Triſtitię quoque gaudium, accedię fortitudo, auaritiæ lar-

gitas,superbiæ humilitas opponenda est: sicq; singulæ virtutes nascentia contra se vitia reprimunt, ac tentationũ motus virtute diuinę charitatis extingunt:libidinem abstinentia domat. Nam quantum corpus inedia frangitur,tanto mens ab illicito appetitu reuocatur.Aduersus iram tolerãtia dimicat, ira autem semetipsam necat: sustinendo autem patientia victoriam portat. Tristitiæ mœrorem spes æterni gaudii superat,& quem turbata mens de exterioribus afficit, dulcedo interioris tranquilitatis lenit. Aduersus inuidiã præparetur charitas, & aduersus irę incendia mansuetudinis adhibeatur trãquillitas.Superbiam autẽ diaboli imitantur superbi:aduersus quã opponitur humilitas Christi qua humiliantur elati. Principalium autem septem vitiorũ regina & mater superbia est, eademq; septẽ principalia multa de se parturiunt vitia:quæ ita sibimet quadam cognatione iunguntur, vt ex altero alterum oriatur.Sicut princeps septem vitiorũ superbia nos eorum potestatibus subdit, ita Christus septiformi gratia plenus,à dominatu vitiorum nos eruit & quos illa addicit septemplici vitio, iste liberat septiformis gratiæ dono.

❡De Superbia. Cap.38.

OMni vitio deteriorẽ esse superbiã,seu ꝓpter ꝙ à summis ꝑsonis & primis assumitur,seu ꝙ de opere iustitię & virtutis exoritur,minusq; culpa eius sentitur.Luxuria vero carnis ideo notabilis omnibus est, quoniã statim per se turpis est.Et tamen pẽsante deo superbia minor est. Sed qui detinetur superbia & non sentitur,labitur carnis luxuria,vt per hanc humiliatus & à cõfusione

ſurgat & à ſuperbia. Omnis peccans ſuperbus eſt, eo ꝙ faciendo vitia contemptui habeat diuina prçcepta. Recte ergo initium omnis peccati ſuperbia, quia niſi præceſserit mandatorum dei inobediẽtia, tranſgreſsionis non ſequitur culpa. Omnis ſuperbia tanto in imo iacet, quanto in altũ ſe erigit: tantoque profundius labitur, quãto excelſius eleuatur. Qui enim per propriam attollitur ſuperbiam, per dei iuſtitiam inclinatur. Qui inflantur ſuperbia, vẽto paſcuntur: vnde & propheta, Omnes, inquit, paſtores tuos paſcet ventus, hoc eſt ſuperbus ſpiritus. Qui de ſuis virtutibus ſuperbiunt, ex ipſis iudicandi ſunt operibus, quibus pro virtutibus vtũtur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuera ſine humilitate virtus quçlibet, & ſine charitate in vitio deputatur. Merito ſuperbię diabolus à ſuperna beatitudine corruit. Qui ergo de virtutibus attolluntur diabolum imitantur, & exinde grauius corruunt, quia de excelſo labuntur. Superbia, ſicut origo eſt omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutũ. Ipſa eſt enim in peccato prima, ipſa in conflictu poſtrema. Hæc enim prima, aut in exordio mẽtem per peccatum proſternit, aut nouiſsime de virtutibus eiicit. Inde & omnium peccatorum eſt maxima, quia tam per virtutes q̃ per vitia humanã mentem exterminat. Ibi cadit ſuperbia, vbi & naſcitur, vt non ſit ſuperbis aliud culpa, aliud pœna, ſed ipſa culpa ſit illis & pœna. De ſuperbia naſcitur arrogantia, non de arrogantia naſcitur ſuperbia, Nã niſi proceſserit occulta elatio mẽtis, nõ ſequitur aperta iactãtia laudis. Ita ergo in culpa præponitur ſuperbia arrogãtiæ, ſicut præfertur ex ori-

gine. Pleruñq; ad elationis emēdationē prouidētia dei aliquo casu nōnulli cadūt, pro quo lapsu reprehensi à semetipsis humiliter sapiant, & de muneribus dei laudari nō appetant: sed laudent deū à quo acceperūt, vnde laudari se volunt. Vtilius est arroganti in quocunq; vitio labi, & humilem post casum deo fieri, q̄ per elationē superbire, grauioremq; ruinam & damnationē per superbiam sumere.

¶De Fornicatione. Cap. 39.

EX culpa superbiæ plerunq; in abominandam carnis immunditiā itur. Nam alterum pendet ex altero: sed sicut per superbiā mentis itur in prostitutionē libidinis, ita per humilitatē mentis salua fit castitas carnis. Deus autē nōnunq̄ deiicit occultam mentis superbiā per carnis manifestam ruinā. Libidinis nasci immunditiam de animi occulta superbia, exemplo primi hominis, qui mox vt per superbiam contra deum tumuit, statim carnis libidinē sensit, & pudenda operuit. Quapropter vnusquisq; suæ deputet culpæ ꝙ cecidit quotiens libidine vincitur: quia nisi præcessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina. Nonnunquam gemino vitio Christianus à diabolo appetitur, & occulto per elationem, & publico per libidinem. Sed dum euitat quis libidinem, cadit in elationem. Item dum incaute declinat elationem, cadit in libidinem, sicque ex occulto vitio elationis itur in apertum libidinis: & de aperto libidinis itur in occultum elationis. Sed dei seruus discrete vtrunque pensans, sic cauet libidinē vt non incurrat elationem, & sic premit elationem vt non resoluat animum ad libidinem. Luxuriosis

atq; superbis dęmones plus fautores existunt, dũq; in cæteris vitiis spiritus maligni deseruiant, his tamen maiori familiaritate iunguntur, eisque amplius iuxta eorũ desideriũ famulantur. Principaliter his duobus vitiis diabolus humano generi dominatur, id est, superbia mentis, & luxuria carnis. Vnde & dominus in Iob loquitur de diabolo dicens, Sub vmbra dormit in secreto thalami in locis humentibus. Per thalamum enim inanis superbia, per loca vero humentia carnis demõstratur luxuria. Per hæc enim duo vitia diabolus humanũ possidet genus, vel dum mentem in superbiã erigit, vel dum per luxuriam carnem corrumpit. Multi luxuriæ subditi sunt, & contumaci superbia de ipso luxuriæ opere gloriantur, & inde magis elati sunt, vñ de humiliari debuerãt. Ad cõparationẽ mali fit deterius, quando nõ solum flagitia committuntur, sed etiam de ipsis flagitiis vanitate laudis perditi extolluntur: sicut scriptũ est, Quoniã laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Quid enim peius est q̃ in flagitiis miseros gaudere, de quibus iã debent copiosius deplorare. Libido tũc magis quæritur dum videtur. Nam sicut quidam sapiens ait, Prima fornicationis oculorum tela sunt. Secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere. Sufficit natura vbi adhuc liber affectus est. Qui delectationem refrenat libidinosæ suggestionis, nõ transit ad consensum libidinis. Cito enim resistit operi, qui titilanti consensum non accommodat delectationi. Durius impugnatur qui vsque ad consensionem, & si non vsque ad perpetrationem tentatur, q̃ is qui sola suggestione pro cõditione carnis

tentamentis solicitatur. Stimuli carnis qui in Paulo excitāte Sathanę angelo inerant, ex lege peccati erant, qui in membris hominum de necessitate libidinis habitat. Quam reluctantem dum in se expugnat perficitur virtus, & de infirmitate libidinosæ titillationis virtutē suscipit gloriosi certaminis. Seruo dei multa certamina de sua carne mouētur. Nā quanuis in amore dei eorum sit inconcussa intentio: mens tamen in carne quā exterius gestat interna prælia tolerat. Deus autē qui hęc ad probationem permittit gratia protegente suos non deserit, ideoq; nonnunquam electi lapsu carnali corruūt, vt à vitio superbiæ, qua de virtutibus tument, sanentur. Et qui de virtutum effectibus existunt superbi vt cadant: carnis vitio humiliantur, vt surgant. Anteq̄ perficiatur adulterium in opere iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primum fornicationes sunt auferēdæ, & non prorūpūt postea in opere. Hinc est ꝙ per prophetam dicitur, Accingite lumbos vestros super vbera vestra, hoc est in corde libidines resecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor sub vberibus est, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia nescit habere modum. Nā dum se vitiosus animus in explenda fornicatione, carne luxuriante laxauerit: nihilominus ad alia nefanda scelera suadentibus dęmonibus transit: dūq; immoderate metas pudoris excesserit, crimē criminibus adiicit, paulatimq; ad deteriora procedit. Non ita suauis est amātium, immo amentium incerta carnis libido, sicut expta: nec ita delectat fornicatio, dum primum committitur: nā repetita maiorem delectationem ingerit. Iam vero si in vsum

venerit,tanto perditis dulcior fit, vt ſeparare diffi-cile ſit. Vnde & ſæpe ex conſuetudine delinquendi, quaſi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur:ſenſuſq; noſtros contra rectam voluntatem in nobis rebellare ſentimus. Si plus oblectat mentem delectatio fornicationis,quàm amor caſtitatis,adhuc in homine peccatũ regnat. Certe ſi amplius delectat pulchritudo intimæ caſtitatis,iam nõ regnat peccatum,ſed regnat iuſtitia. Nam non ſolũ de commiſſa fornicatione peccatum regnat in homine:ſed ſi adhuc delectatur, atq; animum teneat, proculdubio repugnat.Fornicatio carnis,adulteriũ eſt:fornicatio animę,ſeruitus idolorum eſt. Eſt autem & ſpiritualis fornicatio ſecundum quod dominus ait,'Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eã,iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur,quanuis quiſque diuerſa turpitudinis voluptate proſtituatur.Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia,quibus regnum dei clauditur,& homo à deo ſeparatur.Inter cætera ſeptem vitia fornicatio maximi eſt ſceleris:quia per carnis immunditiam templũ dei violat,& tollens membrum Chriſti facit membrum meretricis. Maxime per carnis luxuriam humanũ genus ſubditur diabolo quàm per cætera vitia.Cum enim ille variis tentamentis illectos homines conetur peruertere,magis tamẽ mœchãdi deſiderium ſuggerit,quia vtrunque ſexum in hoc vitio amplius ægrotare intendit.Dęmones ſcientes pulchritudinem eſſe animę caſtitatem,& per hanc hominem angelicis meritis è quibus illi lapſi ſunt coæquari:liuore percuſſi inuidiæ iniiciunt per ſenſus

corporis opus desideriumque libidinis,quatenus à cœlestibus deorsum deiectam animã pertrahãt, secumq; quos vicerint gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu dęmonũ mens ad delectationẽ fornicatiõis impellitur,diuini iudicii metus,& æterni tormẽta incendii ante oculos proponãtur, quia nimirum omnis pœna grauioris supplicii formidine superatur. Sicut enim clauus clauũ expellit, ita sæpe recordatio ardoris gehennæ ardorem excludit luxuriæ.Quidam in iuuentute luxuriose uiuentes,in senectute continentes fieri delectantur,& tũc eligunt seruire castitati quãdo eos libido seruos habere contemnit. Nequaquam in senectute continẽtes vocandi sunt, qui in iuuentute luxuriose vixerunt.Tales non habent prępmium,quia laboris non habuerunt certamen.Eos enim expectat gloria, in quibus fuerint laboriosa certamina.

¶De Continentia. Cap.40.

Deo datur continentia,sed petite,inquit,& A accipietis. Tunc autẽ tribuitur quãdo deus gemitu interno pulsatur.Pręlatam esse virginitatem nuptiis.Illud enim bonum,hoc optimũ. Coniugium cõcessum est, virginitas admonita tantum non iussa.Sed ideo tantum admonita, quia nimis excelsa.Geminum est bonũ virginitatis,quia & in hoc mundo sollicitudinem seculi admittit,& in futuro æternum castitatis præmium percipit. Virgine, feliciores sunt in vita æterna. Esaia testante, Hæc dicit dominus eunuchis, Dabo eis in domo mea & in muris meis locũ, & nomẽ melius à filiis & filiabus,nomen sempiternũ dabo eis quod nõ peribit. Nec dubiũ ꝗ qui casti perseuerãt & virgines,

angelis dei efficiũtur ęquales. Amãda eſt pulchritudo caſtitatis,cui⁹ deguſtata delectatio dulcior inuenitur q̃ carnis. Caſtitas enim fructus ſuauitatis eſt & pulchritudo inuiolata ſanctorũ.Caſtitas ſecuritas mẽtis eſt,ſanitas corporis eſt, vnde & aliquos gentiliũ gymnicos legimus perpetuã Veneris abſtinentiam exercuiſse,ne virtutẽ libidine frãgerẽt. Luxurioſa nanq; vita carnẽ cito debilitat,fractãq; celeriter ducit ad ſenectutẽ.Omne peccatũ per pœnitẽtiã recipit vulneris ſanitatẽ,virginitas autẽ ſi labitur nullatenus reparatur. Nã q̃uis pœnitẽdo venię fructũ percipiat,incorruptionẽ tamẽ nullatenus recipit priſtinã. Virgo carne nõ mẽte nullum pręmiũ habet in repromiſsione.Vnde & incipiẽtibus virginibus ſaluator in iudicio veniens dicit, Amen dico vobis neſcio vos. Vbi enim iudicãs mentem corruptam inuenerit,carnis proculdubio incorruptionẽ damnabit.Nihil prodeſt incorruptio carnis,vbi nõ eſt integritas mentis. Nihilque valet mundum eſse corpore cum qui pollutus eſt mẽte. Multi ſunt reproborum, qui carnalis incorruptelæ contagium neſciunt,qui ſicut infœcundi ſunt corpore, ita ſteriles manent, & mente operis boni fœcunditate, qui recte de virginitate gauderent, ſi aliis prauis operibus non inſeruirent. Qui continentiam profitetur, & ab aliis terrenis deſideriis non ſubtrahitur,quanuis hunc luxuria carnis non polluat, diuerſa tamen mundanæ conuerſationis operatio maculat. Virgines de ſuis meritis gloriantes hypocritis comparantur, qui gloriam boni operis foris appetunt, quam intra conſcientiam humiles habere debuerunt. Tales igitur ad promiſsa

cœlestia non perueniunt: quia ipsi sibi virginitatis prẹmium per elationis vitium auferunt. hoc est em̄ in euangelio non habere virgines in vasis oleum, id est non seruare intra conscientiam boni operis testimonium, sed in facie gloriari apud homines, non in corde apud deum. Ruina adulterii excipitur de contemptu matrimonii. Meliusq; est vxorem ducere q̃ per libidinis ardorem perire. Quosdã cõiugale decus, non pro gignendis filiis delectat, sed hoc pro turbulenta carnis & libidinosa consuetudine appetunt: sicq; bono male vtũtur. Vitia per se mala sunt, coniugia vero & potestates per se quidẽ bona sunt: per ea vero quæ circa ea sunt mala existunt: coniugia em̄ per id mala sunt, per quod dicit Apostolus, Qui autem cum vxore est, cogitat quæ mundi sunt. Et propter fornicationem vnusquisq; suam vxorẽ habeat. Sic & potestates per elationem, per oppressionem, per iustitiæ quoq; prẹuaricationẽ malẹ existunt: nocent enim nuptiæ, nocent & potestates, sed per id quod eis iuxta ponitur non per se, exemplo itineris recti iuxta quod spinæ nascuntur, quẹ surgẽtes è latere nocent eis qui recto itinere gradiuntur.

¶De Cupiditate. Cap. 41.

NOn posse quempiam spiritalia bella suscipere, nisi prius carnis edomauerit cupiditates. Non potest ad contemplandum deum mens esse libera, quæ desideriis huius mundi & cupiditatibus inhiat. Neq; enim alta conspicere poterit oculus quẽ puluis claudit. Omni peccato peior est auaritia & amor pecuniarum. Vnde & per Salomonem dicitur, Nihil est scelestius q̃ amare pecuniam: hic enim animam suam vænalem facit, quo-

niam in vita sua proiecit intima sua. Cupiditas omnium criminũ materia est. Vnde & Apostolus ait, Radix omium malorum cupiditas est: quam quidã appetentes errauerũt à fide. si ergo succiditur radix criminum, non pululant cęteræ soboles peccatorũ. Multi causa cupiditatis terrenæ etiam ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisq; tantum in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: sicut Achab q appetitu cupiditatis suæ sanguinis expleuit effusionem. Sæpe iniqui mala quæ cõcupiscunt assequũtur, quatenus de affectu mali desiderii fortius puniãtur. Electos autẽ suos deus non dimittit ire in desideriorum malorum perfectionẽ, sed in dolorem mentem conuertit eorum pro eo ꝙ in seculo nequiter appetunt, vt hac experientia resipiscant & conuertantur ad deũ, à quo mente recesserunt. Deum ergo sibi propitiũ nouerit aduersari, qui quod temporaliter cõcupiscit, non permittitur adimplere. Secreto autem dei iudicio fieri creditur, vt durius pereant hi, quorum cupiditate effectus statim sequitur actionis. Nunquam satiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget: quãtoq; magis acquirit, tanto amplius quærit: nec solum desiderio augendi excruciatur, sed etiam amittendi metu afficitur. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mũdi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflammãtur, vt de confiniis suis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus recte per prophetam dicitur, Væ qui cõiungitis domũ ad domum & agrum ad agrũ

copulatis vsq; ad terminum loci. Nunquid soli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id est, diabolum rapere ad perditionem idem propheta consequēter annūciat dicens, Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino, & descendent fortes eius & sublimes gloriosiq; eius ad eum. Nec mirū ꝙ morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis suę minime extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exæstuant flatu diabolicę inspirationis vtuntur. Accendit enim mētem Euæ superbia, vt de ligno vetito manducaret. Accendit Caym mentem inuidia, vt fratrem occideret. Accēdit Salomonem luxuriæ facibus, vt per amorem libidinis idola adoraret. Accendit Achab cupiditate, vt homicidium auaritię annecteret, His ergo inspirationibus diabolus corda hominū occultis deprauat cupiditatibus.

¶De Gula. Cap. 42.

PRima concupiscentiæ suggestio panis est, cui si minime creditᵛ, diuersa ędacitatis desideria comprimuntur. Vnde & Daniel panem, inquit, desiderii non comedi: hoc est eius concupiscentiam non impleui. Prima est luxuriæ materies saturitas panis: vnde & propheta Sodomam de satietate panis accusat dicens, Hęc fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundantia aquæ. Panem quippe Sodomitę immoderatè sumentes in turpitudines defluxere flagitiorum, atq; inde meruerunt, comitāte superbia, cœlestibus aduri incendiis, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vtile ęst cauere gulam ciborumq; concupi-

ſcentiam.Quid enim tam noxium quàm vt animus ſeruiat ventri & eſcæ, quæ ſunt deſtruēda, teſtante Apoſtolo ac dicente, Deus autem & hunc & hanc deſtruet.Proxima eſt ventri libido:ſicut loco ſic vitio.Vbi enim vētris cura,ibi & eorum quæ circa vētrem ſunt proxima.In ordine nanq; membrorū genitalia ventri iunguntur. Dumque vnum ex his im moderate reficitur,aliud ad luxuriā excitatur. Non ad luxuriam vel ad ſatietatem : ſed tantummodo vt corpus ſuſtentetur,epulis eſt vtendum. Nam vt phi ſoſophi dixerunt, cibandus eſt venter vt contineat animā, non vt corrumpat.Qui nimium cibis vtuntur,quanto magis ventrem paſcunt, tanto amplius ſenſum mentis obtundunt. Nam Græci dixerunt ex craſso ventre ſubtilem ſenſum gigni non poſse. Nam gulæ ſaturitas nimia aciem mentis obtundit, ingeniumque hebeſcere facit. Libidinis ignes ciborum fomite increſcunt. Corpus autem quod abſtinentia frangit, tentatio non exurit. Vnde & tres pueros abſtinentes flamma Babylonii incendii, etſi tetigit nō combuſsit,quia nimirum & ſi deſideriorum carnalium ignis abſtinentium mentes inflammat vſque ad conſenſum tamen concupiſcentię vel operis nō exurit.Cui abundantia eſt epularū, ardētis diuitis intendat ſupplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic epularum fuerat copia. In hoc enim ſeculo eſurire & ſitire noluit; propterea illic inter flammas ſitiens, ſtillam aquæ quæſiuit nec meruit. Conſiderandum quàm vehementer arguantur comeſsatio & ſumptuoſa conuiuia. Nam per prophetam cōminatur dominus, ſe non hanc relaxare iniquitatem his qui

ēam libēter ambiunt. Dicit enim per Esaiam prophetam, Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abstinentiā resecantur: ita homines animæ virtutes edacitatis vitio destruuntur. Inde est quod & princeps cocorum muros Ierusalem subuertit, quia & vēter cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neque enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cęteris vitiis, nisi prius ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquam facile poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes qui extra nos sunt à nobis fortius superantur, quando prius quæ intra nos sunt vitia extinguntur. Nā frustra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborum, sed eorum cupiditatem cauēdam. Nam sæpe accuratius præparata, sine gulę concupiscentia degustātur, & sæpe abiecta & vilia edendi cupiditate sumuntur. Sicq; fit vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reputetur in vitium, quod cū desiderio degustatur. Quatuor sunt genera distinctionum in gulę appetitu, id est, quid, quādo, quantū, & quo modo appetat. Quid, ad rē ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum vero, ad immoderationem refertur. Quomodo, ad impatiētiam festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est q̄ venter, qui quotidianam refectionē, quotidiana famis exactione adimplet.

Cum cæteris enim vitiis,etsi interdū nascimur, interdum tamen cum eis non morimur: cum isto autem & nascimur, cum isto & morimur: Plerunque voluptas vescendi ita sub obtentu necessitatis subrepit,vt dum putatur seruire necessitati,voluptatis desiderio seruiatur:nec facile discernitur vtrum quod accipiatur gulæ an indigentiæ deputetur.

❡De Ebrietate. Cap.43.

ESca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mētis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat,vt vbi sit,nesciat.Vnde etiam & malum non sentitur quod per ebrietatem committitur.Verum est ꝙ iuxta prophetā fornicatio & ebrietas aufert cor.Fornicatio enim sicut ait Salomon infatuat sapientem. Ebrietas sicut in Loth sensus & rationem captiuat.Vnde in Prouerbiis, Potentes,inquit, qui iracundi sunt vinum non bibant,ne cum biberint obliuiscantur sapientiam. Plerisq; laus est multum bibere & nō inebriari. Audiant hi aduersum se dicentem prophetam.Væ qui potentes estis ad bibendum vinum,& viri fortes ad miscendam ebrietatem. Vino multo deditos & luxuriose viuentes Esaias sic arguit dicēs, Væ qui cōsurgitis mane ad ebrietatem sectandam,& potandū vsq; ad vesperū,vt vino æstuetis. De talibus & alio loco dicitur.Væ tibi ciuitas cuius rex iuuenis est,& cuius principes mane comedunt.Multi enim à mane vsq; ad solis occubitum ebrietati & gulæ voluptatibus deseruiunt,nec intelligūt cur nati sunt, sed consuetudine beluina detenti luxuriæ tantum tota die epulisq; inseruiunt.Clamat Iohel propheta his

qui ebrietati deseruiunt dicens, Expergiscimini ebrii & flete & vlulate omnes qui bibitis vinũ in dulcedine. Quo testimonio non ait tantum, Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omnino non liceat, sed adiecit in dulcedine: quod ad voluptuosam pertinet & prodigam effusionẽ. Nam quãtum satis est necessitati edocet Timothum bibere Apostolus dicens, Vino modico vtere. Nõ solum ex vino inebriantur homines: sed etiam ex cæteris potãdi generibus, quę vario modo conficiuntur. Vnde & Nazareis qui se sanctificabant domino, præceptum est vinũ & siceram non bibere. Vtraq; enim statum mẽtis euertũt & ebrios faciũt: luxuriã quoq; carnis vtraq; ęqualiter gignũt. Quidam continẽtes sicut panem cum pondere edunt, ita & aquam cum mensura sumunt, asserẽtes ad castimoniã carnis etiam aquæ abstinentiam conuenire.

¶ De Abstinentia. Cap. 44.

HOc est perfectum & rationabile ieiunium, quãdo noster homo exterior ieiunat, & interior orat. Facilius per ieiunium oratio penetrat cœlum. Tunc enim homo spiritalis effectus angelis cõiungitur, deoq; liberius copulatur. Per ieiunium etiam occulta mysteriorum cœlestiũ reuelantur, diuiniq; sacramenti arcana panduntur. Sic nanq; Daniel angelo reuelante mysteriorum sacramenta cognoscere meruit. Hæc enim virtus & angelorum manifestationes & eorum annũciationes ostendit. Ieiunia fortia tela sunt aduersus tentamenta dæmoniorum. Cito enim per abstinentiam deuincuntur. Vnde etiam dominus & saluator noster eorum incursus ieiuniis & orationibus præmo

net superare dicēs, Hoc genus non eiicitur nisi per orationem & ieiuniū. Immūdi enim spiritus ibi sese magis iniiciūt, vbi plus viderint escam & potum. Sancti quandiu in huius seculi vita habitāt; desiderio superni roris corpus suum aridum portant. Vnde & Psalm. Sitiuit, inquit, in te anima mea q̄ multipliciter tibi caro mea. Caro enim tunc deum sitit, quādo per ieiuniū abstinet & arescit. Abstinētia & viuificat & occidit: viuificat animā, corp⁹ necat! Sępe abstinentia simulate agitur, ieiuniaque per hypocrisim exercētur. Quidā enim mira inedia corpus suum laniant, extermināntes, sicut ait euangeliū, facies suas, vt appareāt hominibus ieiunantes. Orē nanq; pallescunt, corpore atteruntur, cordis alta suspiria ducunt. Ante mortē quoq; mortiferis se suppliciis tradunt, tantumque miseri laboris exercitiū, nō pro dei amore, sed pro sola humanæ laudis admiratione sectantur. Quidam incredibiliter abstinent, vt hominibus curiosis sancti appareant: sed hoc bonum abstinentiæ talibus non est virtus reputanda, sed vitium quia bono male vtuntur. Ieiuniū & eleemosyna in abscondito esse amant, vt solus deus qui inspicit omnia, meritum operum bonorum rependat. Nam qui ea sub populari manifestatione faciunt, nequaquā à deo iustificātur: quia iuxta sermonem euangelicum, mercedem suam ab hominibus recipiunt. Ieiunia cum bonis operibus deo acceptabilia sunt. Qui autem à cibis abstinent & praue agunt, dæmones imitantur: quibus esca non est, & nequitia semper est. Illę enim bene abstinet à cibis qui & à malis actibus, & à mūdi ieiunat ambitionib⁹. Qui execratiōis studio nō ab-

ſtinentiæ voto ab eſcis carnium ſe ſuſpendunt, hi potius execrandi ſunt, quia dei creaturã vſibus humanis conceſsam reiiciũt. Nihil enim fidelibus inquinatum, nihilq́ue eſſe iudicatur immũdum (Paulo teſtante apoſtolo,) Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mũdum, ſed polluta ſunt eorum & mens & conſcientia. Spernitur ieiunium quod in veſperum delitioſa repletione ciborũ reficitur. Neq; enim reputanda eſt abſtinẽtia, vbi fuerit ventris ſaturitas ſubſecuta. Spernitur ieiunium quod in veſperum delitiis compenſatur (dicente Eſaia propheta) Ecce in die ieiunii veſtri inuenietur voluptas veſtra. Voluptas enim delitiæ intelliguntur. Sicut enim repetitio debiti & lites, & contentio, & percuſsio: ita & delitiæ improbantur à propheta in ieiunio. Tota enim die epulas in cogitatione ruminat, qui ad explendam gulam veſpere ſibi delitias præparat. Non eſt corpori adhibenda immoderata abſtinentia, ne dũ amplius grauatur caro pondere inediꝗ, malum agat poſtea, nec benefacere incipiat: & quꝗ addicitur, vt vſu mali careat, ſimul & boni officium, dum plus premitur perdat. Sollicita igitur diſcretiõe carnis eſt moderanda materies, ſcilicet, ne aut integre extinguatur, aut immoderate laxetur. Infirmitate carnis nimia prꝗualente ad perfectionem pertingere nemo poteſt. Nam quanuis ſanctitatis amorẽ quiſq; habeat: exequi tamen non valet operis meritũ, cui intentione cordis deſeruire conatur. Corporis debilitas nimia etiam vires animæ frangit, mentis quoq; ingenium facit marceſcere: nec valet quicquam boni per imbecillitatẽ perficere ne dum quid nimis.

Nam quicquid cum modo & temperamento fit, salutare est: quicquid autẽ nimis & vltra modum est, pernitiosum fit, studiumq́; suum in contrariũ vertit. In omni ergo opere modum & temperamentũ oportet habere. Nam omne quod excedit periculosum est. Sicut aqua quæ si nimios imbres præbeat, non solum nullum vsum adhibet, sed etiã periculum exhibet.

LIB. II. FINIS.

Incipit liber III.

¶De Flagellis dei. Cap. I.

Diuinæ sapientiȩ subtilitas, sicut interius vt testis scrutatur consciẽtias, ita exterius vt iudex irrogat pœnas: vt verum sit testimoniũ prophetæ, quia ipse est testis & iudex. Miserere dñe misero Isidoro indigna agenti, & indigna patiẽti: assidue peccanti, & tua flagella quotidie sustinenti. Ordinata est miseratio dei, quæ prius hic hominem per flagella à peccatis emẽdat, & postea ab æterno supplicio liberat. Electus enim dei doloribus vitæ huius atteritur, vt perfectionẽ vitȩ futurȩ lucretur. Nequaquã deus delinquenti parcit, quoniam peccatorẽ aut flagello temporali ad purga-

tionem fecit, aut iudicio æterno puniendum relinquit: aut ipse in se homo pœnitẽdo punit, quod male admisit. Ac proinde est quod deus delinquẽti nõ parcit. Iuste tẽporalia flagella ad æterna proficiunt gaudiã. Ideoq; & iustus in pœnis gaudere debet, & impius in prosperitatibus timere. Neq; iusto neq; reprobo deus misericordiã & iustitiam subtrahit. Nam & bonos hic per afflictionem iudicat, & illic remunerat per miserationẽ: & malos hic remunerat per temporalẽ clementiã, & illic punit per æternam iustitiam. In hac enim vita deus parcit impiis, & tamẽ nõ parcit electis: in illa vero vita parcit electis, nõ tamẽ parcit impiis. Periculosa est securitas in hac vita malorũ, & bonorũ dolor trãquillus. Nã iniquus post mortem ducitur cruciandus: iustus vero dormit post laborem securus. Non tantum de corporalibus passionibus, sed etiam de spiritalibus oportet intelligi: vt quanto quisque aut in corpore aut in mente flagella sustinet, tanto se in fine remunerari speret. Sæpe occulto dei iudicio extra flagelli correptionem sunt reprobi in hoc mundo, dumq; multa damnabilia commisisse videantur, despecti tamen à deo nullo emendationis verbere feriuntur. Plus corripitur flagello qui à deo diligit si peccauerit (dicente propheta) Tantummodo vos cognoui ex omnibus nationibus terræ: iccirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. Quem enĩ diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Valde necessarium est iustum in hac vita & vitiis tentari & verberari flagello, vt dum vitiis pulsatur, de virtutibus non superbiat. dum vero aut animi aut carnis dolore atteritur, à

mundi amore retrahatur. tentari autem oportet iustum, sed tentatione plagæ, non tentatione luxuriæ. Durius circa suos electos in hac vita deus agit, vt dum fortioribus flagelli stimulis feriuntur, nulla oblectamenta præsentis vitæ delectent, sed cœlestẽ patriam, vbi certa requies expectatur, indesinenter desiderent. Electos vitæ istius aduersitate probari, vt secundum Petrum iudicium à domo dei incipiat: dum in hac vita electos suos deus iudicii flagello castigat.

¶De gemina percussione dei. Cap. 2.

GEmina percussio est diuina. Vna in bonã partem qua percutimur in carne vt emendemur. Altera, ex qua vulneramur in consciẽtia ex charitate, vt de ardentius diligamus. Gemino more deus respicit vel ad veniam vel ad vindictam. Ad veniam, sicut Petrum. Ad vindictã, sicut dũ facta Sodomorum, cũ se descensurum & visurũ testatur. Trimoda ratione deus quos voluerit percutit, id est, ad damnationem reprobos, ad purgationem quos errare videt electos, ad propagandam meritorum gloriam iustos. Primo nanq; modo Aegyptus cæsa est ad damnationem. Secundo modo pauper Lazarus ad purgationẽ. Tertio modo percussus est Iob ad probationem. Flagellatur homo plerunq; à deo ante peccatũ ne malus sit, vt Paulus qui Sathanæ angelo instigante carnis tolerabat stimulos. Fagellatur etiam & post peccatum vt corrigatur, sicut ille in Apostolo, qui traditus est Sathanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus esset. Non tamen iuste murmurat etiã qui nescit cur vapulat. Nã deus ideo plerunq; iustũ flagellat, ne de

iustitia superbiens cadat. In hac vita deus tanto ma gis studet vt parcat, quanto magis expectando flagellat: sed alios feriendo corrigit, alios vero feriendo interficit. feriẽdo nãq; corrigit, de qb⁹ dicit, Ego quos amo arguo & castigo. Alios feriẽdo perimit, quos incorrigibiliter delinquẽtes aspicit, quosq; nõ iã sub disciplina vt filios pater, sed districta dãnatione, vt hostes & aduersarios percutit. De quibus dicit, Flagello inimici percussi te. castigatione crudeli. Et iterum, Quid clamas ad me super cõtritione tua, insanabilis est dolor tuus. Vnde vnusquisq; festinet & timeat ne simul feriat vita ei⁹ cũ culpa. Flagellum nanque tunc delet culpam, cum mutauerit vitam. Nam cuius mores non mutat, actiones non expiat. Omnis diuina percussio, aut purgatio vitæ pręsentis est, aut initium pœnæ sequẽtis. Nam quibusdam flagella ab hac vita inchoant, & in ęter na percussione perdurant. Vnde per Moysen domi nus dicit, Ignis exarsit in ira mea, & ardebit vsq; ad inferos deorsum. A quibusdam dici solet, Non iudi cat deus bis in idipsum: qui tamen non attendunt il lud quod aliàs scriptum est, Iesus populum de terra Aegypti liberãs, secũdo eos q nõ crediderũt perdidit. Quanuis enim si vna culpa bis non percutitur, vna tamẽ percussio intelligitur, quę hic cœpta illic perficitur, vt in his quę omnino non corrigun tur, præcedentium percussio flagellorum, sequentium sit initium tormentorum. Hinc est quod in psalmo scribitur, Operiãtur sicut diploide cõfusione sua. Diplois enim duplex vestimentum est, quo figuraliter induuntur, qui & tẽporali pœna & æter na damnantur. Vnde & Hieremias ait, Cõtritio su

per contritionem,id eſt, gemina damnatio, & hic & in futuro ſeculo.Et idem alibi,Duplici cōtritione cōtere eos,id eſt,gemina pœna, pręſenti ſcilicet & futura.Quibuſdam ſecreto dei iudicio hic male eſt,illic bene:ſcilicet vt dum hic caſtigati corrigun tur,ab ęterna damnatione liberentur. Quibuſdam vero hic bene eſt,illic male: ſic vt diuiti illi accidit, qui hic potétiæ claritate conſpicuus, poſt mortem gehennæ incendiis traditur cruciandus.Porro quibuſdam & hic male & illic male eſt, quia corrigi nolentes,& flagellari in hac vita incipiũt,& in ęter na percuſsione damnantur.In tanto quoſdam immergi deſperationis profundo, vt nec per flagella valeant emendari.De quibus recte per prophetam dominus dicit,Fruſtra percuſsi filios veſtros, diſciplinā nōn receperunt.Plerunq; iuſtus plangit,quia neſcit vtrum pro omnibus ſuis peccatis præſentia patiatur flagella,an pro vno tantum: & neſcit quæ ſit culpa illa pro qua meruit eiuſmodi pati ſupplicia,& pro ipſo ambiguo maxime in mœrore verſa tur.Quanuis flagella præſentia iuſtũ à peccatis abſoluunt,adhuc tamen ſub metu vindictæ turbatur, ne inſtantes ei plagæ nō ſufficiant ad purgāda delicta.Proinde ergo dum pręſentia patitur & futura pertimeſcit:quodammodo, ſicut ait propheta, pro ſuis peccatis duplicia recipit.

¶De infirmitate carnis. Cap.3.

Esſe nonnullos eiuſdem qualitatis homines qui neſciant corrigi niſi alios viderint flagellari,ſicq; proficiunt comparatione malorum,dum ſibi id accidere timent,in quo deperire alios vident. Quoſdam deus videns nolle proprio

voto corrigi, aduersitatum tãgit stimulis: quosdam etiam præsciens multum peccare posse, in salutem flagellat eos corporis infirmitate ne peccent, vt eis vtilius sit frangi languoribus ad salutem animæ, q̃ manere incolumes ad damnationem. Visitatio dei nec semper in bonum accipitur, nec semper in malum. In bonum enim accipitur, sicut est illud, Visita nos in salutari tuo. In malũ vero, iuxta illud, In tempore visitationis suæ peribunt. Tribus ex caussis infirmitates accidunt corpori, id est, ex peccato, ex tentatione, & ex intẽperantiæ passione: sed huic tantũ nouissime humana potest medicina succurrere, illis vero sola pietas diuinę misericordię. Qui valẽtiores sunt & sani, vtile est illis infirmari & nõ peccare, ne per vigorem sanitatis illicitis sordidentur cupiditatum & luxurię desideriis. Duritia quæ mẽtem premit nec sentitur, vtiliter mutatur in carne, vt sentiatur atq; intellecta emendetur. Nam citius vulnera carnis sentiuntur q̃ animę: ideoq; per carnis flagella errantes citius corrigũtur. Hoc quippe indicat in Pauli oculis squamę infidelitatis, quę dum mutatæ sunt per increpationem in oculis carnis, confestim resoluta est duritia mentis. Est perniciosa sanitas quæ ad inobedientiam hominem perducit. Est & salubris infirmitas, quæ per diuinam correptionem mentem à duritia frãgit. Langor animæ, id est, peccatorum infirmitas perniciosa est, de qua etiam Apostolus ait, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego nõ vror? Nam infirmitatẽ carnis vtilem esse idem Apostolus approbat dicens, Quando infirmor, tunc fortior sum.

¶De tolerantia diuinę correptionis. Cap. 4.

MVrmurare in flagellis dei peccator homo nõ debet, quia maxime per hoc quod corripitur emendatur. Vnusquisq; autem tũc leuius portat quod patit, si sua discusserit mala pro quibus illi infertur retributio iusta. Discat non murmurare qui mala patitur, etiam si ignorat cur mala patiatur: & per hoc iuste se pati arbitretur, p quod ab illo iudicatur, cuius nunquam iniusta iudicia sunt. Qui flagella sustinet & contra deum murmurat, iustitiam iudicantis accusat. Qui vero se cognoscit à iusto iudice pati quod sustinet: etiam si pro quo patitur ignoret, per hoc iam iustificatur, per quod & seipsum accusat, & dei iustitiam laudat. Dum ex rebus prosperis vtilia iustus exempla præstat hominibus, necesse est eum iterum & aduersitatibus tangi, quatenus eius patientia comprobetur, vt denuo fortitudinis documenta ex eo sumant hi, qui prosperitatis eius temperãtiam agnouerunt. Qui passionibus animę insidiante aduersario cruciatur: nõ iccirco se credat alienari à Christo, quia talia patitur, sed magis per hoc deo commendabilem se esse existimet si dum hæc patitur, laudet deum potius non accuset. Ad magnam vtilitatem diuino iudicio mens iusti diuersis passionũ tẽtationibus agitatur, pro quibus si deo gratias egerit, suæq; culpæ quod talibus dignus sit, deputauerit, hoc quod ex passione tolerat, ei pro virtutibus deputabitur: quia & diuinam agnoscit iustitiã, & suam culpam intelligit.

¶De tentationibus diaboli. Cap. 5.

MVltis calamitatum tentationibus mens iusti in hac vita pulsatur. Vnde & optat ab hoc seculo funditus euelli quo & ærũnis careat, & fixam illic securitatem inueniat. Inter eas pœnas quas iustus in corpore patitur, atque eas quas mente per fraudem diaboli tolerat, multum interest. Nã grauius fert quas interius luget, quàm eas quas exterius sustinet. Has enim & loco euitat & tempore, illas vero nec loco nec tempore potest euitare. Nam amplius tentat electos diabolus q̃ dei voluntas permittit. Tentando autem sanctorum profectibus seruit, etsi nolens: vtilitati tamen sanctorum seruit diabolus, quando eos tentationibus suis nõ decipit, sed potius erudit. Nam tentationes quas ille ad humanum interitum mouet, interdum Christus ad exercitium virtutum salubri vtilitate conuertit. Insidiæ diaboli atq; astutiæ, quanuis huc atq; illuc quærentes quem deuorent diffundantur, à potestate tamen diuina non egrediuntur, ne tantum noceant quãtum malitiose contendunt. Nam quomodo sanctorũ virtus tanta tolerare potuisset, si superna dispensatio pio moderamine nequitiam dæmonum non refrenaret. Et licet diabolus tentationem iustis semper inferre cupiat, tamen si à deo potestatem nõ acceperit, nullatenus adipisci potest quod appetit. Vnde & omnis voluntas diaboli iniusta est, & tamen permittente deo omnis potestas iusta. Ex se enim tentare quoslibet iniuste appetit, sed eos qui tentãdi sunt, & prout tentandi sunt, non nisi tentari deus iuste permittit. Vnde etiam in libris Regum de diabolo scriptum est: quia spiritus dñi malus irruebat in Saul,

vbi iuste quęritur, si domini, cur malus? si malus, cur domini dicatur? Sed duobus verbis cõprehensa est & dei potestas iusta, & diaboli voluntas iniusta. Nã spiritus malus per nequissimam voluntatẽ, & idem spiritus domini per acceptam iustissimam potestatem. Diabolus nõ est immissor, sed incentor potius vitiorum. Neq; enim alibi concupiscentiæ fomenta succendit: nisi vbi prius prauę cogitationis delectationes aspexerit: qui si à nobis spernitur, sine dubio ille confusus abscedit, statimque franguntur iacula concupiscentiæ eius, contemptæq; iacent, & sine luce faces illius. Sollicite hostis insidias intelligere pariter & cauere dei seruum oportet, sicq; innocentia vitæ existere simplicẽ, vt tamen oporteat cum simplicitate esse prudentem. Qui prudentiam simplicitati non miscet, iuxta prophetam columba est seducta non habens cor. Sed ideo columba, quia simplex: ideo autem cor non habẽs, quia ignara prudẽtiæ est. Sæpe fraus Sathanæ sanctorũ cordibus aperitur, quando per speciem boni angelum se simulãs lucis, dum nititur electos decipere, detegitur atq; cõtẽnitur. Sic & verba fallacis doctrinæ deus sanctos suos facit intelligere, quatenus diabolicum errorem interius cognoscãt, ac sollicite caueãt. Discretio sanctorum tanta esse debet, vt inter bonum & malum prędíti ratione diiudicent, ne eos diabolus per speciem boni fallat. Hæc est enim percunctatio Iosue dicentis, Noster es an aduersariorum? Propter hoc & Hieremiæ dicitur, Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris. Tunc enim bene de se iudicãt sancti, quando ab eis deus fallacia dęmonum tentamenta facit intelligi. Multi decipiuntur à diabolo,

& ignorant se esse deceptos (Oseæ prophetæ testimonio declarante,) Comederunt, inquit, alieni robur eius, & ipse ignorauit. Alieni nanque maligni spiritus significantur, qui virtutes mentis comedunt, sed hoc corda negligentium non intelligunt. Tanquam inermis diabolus vincitur, quando de aperta iniquitate hominem deprauare conatur. Armatus vero tunc incedit, dum per speciem sanctitatis & virturis ea quæ sancta sunt, destruit: quando & qui decipitur sua detriméta non sentit, sed tanquam sint virtutes, quę sunt vitia sectatur & diligit. In oculis carnalium diabolus terribilis est, in electorum oculis terror eius vilis est. Ab incredulis vt leo timetur, à fortibus in fide vt vermis contemnitur, atque ad momentum ostensus repellitur. Qui suggestiones diaboli non recipit, in eius insidias minime transit. Nam facile in consequenti opere repellitur, si prima oblectamenta illius respuantur. Diabolus enim serpens est lubricus, cuius si capiti, id est, primæ suggestioni nō resistitur, totus in interna cordis dum non sentitur, illabitur. Tentationum diabolicarum initia fragilia sunt: quæ si non caueãtur, sed per vsum in consuetudinem transeant, in nouissimis fortiter conualescunt: ita vt aut nunquam aut cum difficultate vincãtur. Cum in tota vita diabolus hominem præuaricari cupiat, amplius tamen in fine molitur decipere. Hinc est quod in principio contra protoplastum serpenti est dictum, Et tu insidiaberis calcaneo eius, quia nimirum hominē quem diabolus in cursu præteritæ vitæ non decepit, in nouissimis supplãtare disponit. Proinde quãuis quisque sit iustus, nunquam necesse est vt sit in

hac vita securus: sed semper humilis caueat, semperque ne in fine corruat, solicitus pertimescat. Diabolus suis fautoribus blanditur, dei vero seruis molitur tentamenta contraria, exemplo domini, qui se post baptismum passus est à diabolo tentari. Diabolus sanctos omnes non tenendo possidet, sed tentando persequitur. Nam quia non in eis intrinsecus regnat, contra eos extrinsecus pugnat. Et qui intrinsecus amisit dominum, exterius commouet bellum. Tunc contra eum quem possidet diabolus acrius sæuit, quando se virtute diuina ab eo expellendum cognoscit. Vnde immundus spiritus tunc discerpsit grauius puerum in quo habitabat, quando ad Christi imperium exire ab eo coactus est. Quod factum & ad Iob verba respicit, vbi in nouissimis Vehemoth caudam suam quasi cedrus astringit. Plus contra eos diabolus diuersis tentationibus insistit, qui possunt & aliis sua vtilitate prodesse, vt dum illi impediuntur, non proficiāt, qui docendi sunt. Malignus spiritus hoc quod intra nos mundare cupimus, sine intermissione tentat iterum sordidare. Sancti autem eorum insidias presago spiritu præcognoscunt, & quicquid in semetipsis terrenū sentiūt, indesinēter operibus sanctis atq; virtuosis exhauriūt, vt de intimis puri inueniantur. Eodē blandimento decipiūtur nunc per diabolum homines, quo protoplasti in paradiso sunt decepti. Multis enim vitiorum præstigiis mentes reproborum tentando deludit. Nunc enim promissis decipit, nunc rebus transitoriis quasi necessariis illicit, nunc etiam ipsa inferni supplicia quasi leuia

& transitoria suggerit: quatenus miserorũ corda in cupiditatẽ lasciuiamq; dissoluat, secumq; ad tartara ducat. Argumenta machinationum malarũq; cogitationum semina, quæ in cordibus hominum diabolus fundit: ita sæpe vndiq; captam implicant mentem, vt ex qua parte euadere quisq; tentauerit, sine periculo exire non possit: veluti si iures hoc facere, quod si feceris pecces: si nõ feceris, reus periurii sis. In tanto ergo mali discrimine vt euadẽdi aditus pateat, minora potius eligenda sunt, vt maiora vitentur. Diabolus quando decipere quenquam quærit, prius naturam vniuscuiusq; intendit, & inde se applicat: vnde aptum hominem ad peccandum inspexerit. Ex ea parte homines diabolus tentat, qua eos pro excrescente humore facile inclinari ad vitia cõspicit, vt secundum humoris conspersionem adhibeat & tentationem. Lege Balaam qui in figura diaboli contra populũ dei, & ex ea parte præcipit perniciosos prætendere laqueos, ex qua sensit eos facilius esse lapsuros. Nam & qui aquam alicubi deducit, non eam per aliam partem mittit, nisi vbi impetum eius intẽderit. Nullus culpam existimet quam ex conspersione propria sustinet: sed quantum valet contra id quod tolerat, pugnet. Nam si compassioni ceditur, tentationi vel vitio nequaquam resistitur. Ideo diabolus in sacris eloquiis vehemoth, id est, animal dicitur, quia de cœlis lapsus ad terras cecidit, iuxta psalmistam, iumentis insipientibus comparatus. Ideo Leuiathan, id est, serpens de aquis dicitur, qa in huius seculi mari volubili versatur astutia. Auis vero propterea nominatur, quia per superbiã ad alta sustollitur. Et recte his tribus vocabulis

appellatur, quia pro suo merito aerē quasi auis pro carcere meruit: Vehemoth terram, quia vt animal brutum in imis delectatur: serpens, eo quod in huius seculi mari insana iactetur fluctuatione. Exinde enim ꝙ per membra sua diabolus operatur, sortitur vocabula: ita vt quod singuli agunt incitante il lo ipse nominetur ex eo. Quem enim non decipit diabolus? vnde animal est, hoc est, per carnis luxuriam tentat: vnde serpens est, hoc est cupiditatis ac nocendi malitia. Quem autem nec sic decipit, insidiatur ei, vnde auis est: hoc est, superbiæ ruina. Vndiq; enim dolos præparat, quousq; inueniat viam, per quam incautum decipiat. Aliud est intrare mētem cuiusquā diabolum, aliud vero inhabitare: Nā & in cordibus sanctorū diabolus ingreditur, dum malam suggestionem insinuat: sed non habitat in eis, quia in suo corpore non eos transducit. Qui vero in corpore eius sunt, ipsos inhabitat, quia ipsi sunt templum eius. Et si subrepat mētibus electorū diabolus, non autem in eis requiescit, sicut in cordibus reproborum: nam calore fidei mox excitatur, vt exeat ab electis. Nōnulli quos iam auido ore diabolus deuorauerat, rursus diuini iudicii occulta miseratione ab eius ore eripiuntur, & saluti restituuntur. Nam sæpe multos quos antiquus hostis luxuriæ voragine immersos tenuit, potentia diuina per pœnitētiam ab eius faucibus traxit. Quomodo bonorum interitum propheta electam dicit esse diaboli escam, dum alibi scriptum sit de illo, fœnū sicut bos comedet: nisi ꝙ in oculis dei fœnū sunt qui electus cibus secundum homines esse videntur. Ac per hæc qui de bonorū numero pereunt, apud ho

mines electi,apud deum fœnum exiſtunt.Eum diabolus iam degluriſse dicitur, quē iam perfecto ſcelere deuorare videtur. Eum vero quem non deglutiuit operis perfectione, ſed tentationum illecebris mordet vt deuoret,adhuc quaſi in maxilla mandit. Vnde & Paulus habet ſtimulos carnis quibus humilietur,nō habet peccandi perfectionē qua deglutiatur.Os diaboli verba eius ſunt. Verba vero eius inſpirationes occultę ſunt, quibus corda hominū alloquēs occultis vrit cupiditatibus. Quidam ob incorrigibilem iniquitatē,quia ſponte nō corrigūtur, immundis ſpiritibus vexandi traduntur, vt arripiēdi eos dæmones corporaliter habeāt poteſtatē, terroribusq; eorū afflicti humilientur, pœniteāt & ſaluētur. Sicut & Apoſtolus Corinthiis ſcribēs dicit, Tradere huiuſmodi hominē Sathanæ in interitum carnis,vt ſpiritus ſaluus ſit in die dñi. Vtile eſt enī quoſdam peccantes vt in anima ſaluentur, Sathanę corporaliter deputari:quatenus ex prę̨ſenti correptione futurum iudicium timeant, & de cætero delinquere caueant.Quidam autem poteſtate dæmonum ad emendationem deputantur,quidā vero deſpecti ad ſolam perditionē traduntur. Nūquam vacat diabolus aduerſus hominē iuſtum.Aut enim tribulationes cordis illi exaggerat,aut dolores corporis ſuſcitat.Hinc eſt quod Apoſtolus ait, Datus eſt mihi ſtimulus carnis meę angelus Sathanæ,qui me collaphiſet.Sæpe mentem iuſti variis vexationum doloribus vis dæmonum cruciat: vnde & interdum vſque ad deſperationis anguſtiam coartatur.Permanenti autem in dei amore animę,& ipſa talis anguſtia ad meritum proficit,Nam ſiue in ani

mō siue in corpore per instinctū immundorū spirituum quęlibet aduersa iustus patiatur, ex dei vtiq; permissū id patitur. Quod si hoc ipsum ad dei gloriā humilis referat, & dicat ꝙ pro corporis passione Iob dixit, Si bona suscepimus de manu domini, mala autem quare non sustineamus? iste qui sic loquitur non separatur à deo, sed coniungitur, quālibet atroci angustia torqueatur. Multa iustus aduersa in anima patitur instigatione dæmonum, sed talibus tentamentis perire à vita ęterna non potest, quia pius dominus ad damnationem culpæ nō reputat quod de suæ maiestatis permissu nolens, qui patitur portat. Nam ibi peccamus, vbi cupiditate vel voluntate deflectimur. Vbi vero violenter adducimur, & si facinus aut flagitium non est, miseria tamē & pro flagitio & facinore est. Sed quidē pro irrogata laudat miseria, commisso proculdubio caret facinore.

¶ De tentamentis somniorum. Cap. 6.

PLerunque dæmones in noctibus occurrentes humanos sensus per visiones cōturbāt, vt formidolosos & timidos faciant. Aliquoties etiam ex desperatione peccatorum mentem cōuersi per soporem conturbant, horridaq; gehennę supplicia immittunt. Nonnunquam autem & aperta impugnatione grassantes humana corpora verberant: quod tamē deo permittente malis fit ad vindictā, iustis ad tolerantiæ gloriam. Plerunq; immūdi spiritus eos quos incumbere in seculi amore cōspiciunt, dormiētes quadam vana spei prosperitate illudūt. Quosdā vero quos formidare aliqua aduersa pſentiūt, dormiētes inani terrore cōcutiūt. Sicq;

miſerorum corda variis illuſionibus tentantes modo vana proſperitate demulcent, modo inani formidine terrent. Qui autem nullis aut raris conſcii ſunt delictis, aut nunquam aut raro terroribus fatigantur nocturnis, ſed pacato ſomno quieſcētes: interdum etiam per ſoporē quædam arcana & myſtica contuentur ac vidēt. Qui vero corda ſua grauioribus vitiis polluerunt, conſcientiæ pauore illuſi, ſpecies tremendas aſpiciunt. Fallax enim imago mentes miſerorum diuerſis illudit imaginibus, & quos vigilantes in vitia traxit, dormientes fatigat, vt nunquam ſecuros requieſcere ſinat. Nonnūquā etiam electorum mentes horrendis imaginibus ſomniorum ſpiritus immundi terrificare conātur, & quos vigilantes vitiis tentant nec ſuperant, acriter dormientes impugnant. Sancti autem & ſi ad momentum huiuſmodi viſionibus cōmoueantur: mox tamen euigilantes illuſionum vanitates deſpiciūt, intentionemq; ſuam protinus ad deum conuertūt. Diuerſæ ſunt qualitates ſomniorum. Quædam enī ex ſaturitate ſeu inanitione occurrunt: quæ etiā per experientiam nota ſunt. Quædam vero ex propria cogitatione oriuntur. nam ſæpe quæ in die cogitamus, in noctibus recognoſcimus. Nonnūllæ autē viſiones ſpirituum immundorū fiunt illuſione (Salomone probante,) Multos, inquit, errare fecerunt ſomnia & illuſiones vanæ. Porro quædam iuſto fiunt modo, id eſt, ſupernæ reuelationis myſterio, ſicut legitur in lege de Ioſeph filio Iacob, qui per ſomnia fratribus pręferendus prędicitur. vel ſicut in euangelio de Ioſeph ſponſo Mariæ, qui vt fugeret cum puero in Aegyptum ſomnio admonetur. Nō-

nunquam & permixte accidunt visiones,id est cogitatione simul & illusione: atque item cogitatione & reuelatione(Daniele dicente,)Tu,inquit, rex cogitare cœpisti in stratu tuo quid esset futurum post hæc, & qui reuelat mysteria ostendit tibi quæ futura sunt.Et inde sæpe ea in quibus cogitationum nostrarum sensum porrigimus,quodam mentis excessu reuelantur,dum requiescimus.Quannis nonnulla vera sint somnia,facile tamē credi eis non opus est:quia diuersis imaginationum qualitatibus oriũtur,& vnde veniant raro consideratur. Tam facile igitur somniis fides habēda non est, ne forte Sathanas in angelum lucis se trasformans quemlibet incautũ fallat,& aliqua erroris fraude decipiat.Nonnunquam interdum dæmones deceptoria fraude ita quosdam curiosos obseruant,eisque illudunt,vt quædam somnia non aliter eueniant q̃ ostenduntur.Vt enim in multis fallant, interdũ & vera pronunciant.Sed q̃uis ita accidant, contemnēda sunt, ne forte de illusione procedant, recolentes testimonium scripturæ dicētis, Si dixerint vobis,& ita euenerit non credatis.Somnia similia sunt auguriis,& qui ea intendunt reuera augurari noscuntur. Non esse vera somnia,quæ cogitat animus die noctuq; sibi imaginatur.Mentes enim nostræ nõnunquam ipsa sibi somnia fingũt.Sępe dum priora mala per tristem memoriam ad mentem reducũtur, per hęc gehennæ vindictam in nobisipsis recolendo imaginamur.Huiusmodi mentis imaginationes,quæ aut de præteritis admissis aut de futuris suppliciis memoria vigilantibus fiunt, & per visiones somniaq; occurrunt,cogitationum mentes cõcutiunt. Nam

vna vi memoriæ fiunt vtraq; siue vigilantibus siue dormiētibus nobis. Tenui enim admonitione, horribili pauore etiā per quietem cōcutimur: & q̄ grauia sunt quæ commisimus, & quàm dura quæ pertimescimus, mentis aspectu etiam in somnio contēplamur. Non esse peccatum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur: sed tunc esse peccatū si anteq̄ illudamur, cogitationis affectibus præueniamur. Luxuriæ quippe imagines quas in veritate gessimus, sæpe dormientibus in anima apparent, sed innoxiæ, si non concupiscendo occurrant. Qui nocturna illusione polluitur, quāuis etsi extra memoriam turpium cogitationum sese præsentiat inquinatum, tamen hoc vt tentaretur culpæ suæ tribuat, suamq; immunditiam statim fletibus tergat.

De Oratione. Cap. 7.

HOc est remedium eius qui vitiorum tentamentis exæstuat, vt quotiens quolibet tangitur vitio, toties ad orationem se subdat, quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrum orando atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones quæ nostris obstrepunt sensibus, fortissima intentione superemus, ac tandiu insistere, quousq; persistendo vincamus. Nam negligentes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisque orat, sanctum ad se spiritum aduocat: At vbi aduenerit, confestim tentamenta dæmonum, qui se mentibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes effugiunt. Oratio cordis est, non labiorum. Neque enim ver-

ba deprecantis deus intendit, sed orantis cor aspicit. Quòd si tacite cor oret,& vox sileat: quãuis homines lateat, deũ latere nõ potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est autem cum silentio orare corde sine sono vocis, quàm solis verbis sine intuitu mentis. Nunquam est sine gemitu orandum. Nam peccatorum recordatio mœrorem gignit. Dum enim oramus, ad memoriam culpam reducimus, & magis reos tunc nos esse cognoscimus. Ideoque cum deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscentes quàm grauia sunt scelera quæ commisimus, quamque dira inferni supplicia quæ timemus. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se conseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuo committitur, vnde iam iterum venia postuletur. Ille enim precis desideratum effectum sine dubio percipit, qui quod orando ablui postulat, delinquendo non iterat. Mens nostra cœlestis est; & tunc orando deum bene contemplatur, quando nullis terrenis curis aut erroribus impeditur. Apta est enim ad bonum in sua natura, in aliena vero turbatur. Pura est oratio quam in suo tempore sæculi nõ interueniunt curæ, longe autem est à deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergo veraciter oramus, quando aliunde non cogitamus. Sed valde pauci sunt qui tales orationes habeant. Et licet in quibusdam sint, difficile tamen est vt semper sint. Mens quæ ante orationem vacans à deo in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationem venerit, confestim illi imagines rerũ, quas nuper cogitauit occurrunt, aditumq; precis obstruũt:

ne se mens libera ad cœleste desiderium erigat. Purgandus est itaq; primum animus atq; à temporalium rerũ cogitationibus segregãdus, vt pura acies cordis ad deum vere & simpliciter dirigatur. Nam reuera tunc impetranda diuina munera credimus: quãdo simplici affectu assistimus, cũ oramus. Multis modis interrumpitur orationis intentio, dum se per incuriam vana mundi ingerunt in cuiuscunq; orantis animo. Tunc autem diabolus magis cogitationes curarum seculariũ humanis mentibus ingerit, quando orantem aspexerit. Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisq; valeat postulata, hoc est, si aut quisq; adhuc mala cõmittit, aut si delinquenti sibi debita non dimittit. Quod geminum malum dũ quisq; à semetipso absterserit: protinus securus studio orationis incũbit, & ad ea quę impetrare precibus cupit, mẽtem libere erigit. Qui læditur non desistat orare pro se lędentibus: alioquin iuxta domini sentẽtiam peccat qui pro inimicis non orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamẽtum si adhuc ferrum in eo sit, ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mẽte, vel odiũ manet in pectore. Tantus debet esse orantis erga deum affectus, vt nõ desperet precis effectum. Inaniter autem oramus si spei fiduciam nõ habemus, Petat ergo vt Apostolus ait, vnusquisq; in fide nihil dubitans: nam qui dubitat similis est vndę maris quæ à vento fertur atq; dispergitur. Diffidentia nascitur impetrandi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciã, qui adhuc in præceptis dei pigritat, & peccãdi recordatione de-

lectatur. Qui à præceptis dei auertit, quod in oratione postulat accipere non meretur, nec impetrat ab illo bonum quod poscit, cuius legi nō obedit. Si enim id quod deus pręcepit facimus, id quod petimus sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptū est, Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multùm apud deum vtraq; sibi necessario commendatur; vt oratione operatio & opere fulciatur oratio. Vnde etiā Hieremias ait, Leuemus corda nostra cū manibus ad deum. Cor enim cum manibus leuat, qui orationē cum opere subleuat. Nam quicunque orat & nō operatur, cor leuat & manus non leuat. Quisq; vero operatur & non orat, leuat manus & cor non leuat. Sed quia operari necesse est & orare, bene iuxta vtrunq; dictum est, Leuemus corda nostra cum manibus ad dominum, ne de negligentia mandatorū corde reprehendamur dum salutem nostram obtinere aut sola oratione aut sola operatione contendimus. Postquam bonum opus agimus, lachrymæ orationum fundantur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad deum expandit, qui facta sua orando iactanter prodit: sicut Pharisæus in templo iactanter orabat, seq; magis quàm deum de operibus iustis laudari volebat. Quorundam oratio in peccatum conuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat laudē appetendo humanam, non solum eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatū. Sic Iudæi & hæretici qui licet ieiunare & orare videantur, eorum tamen oratio non delet peccatum, nec ad purgationis proficit meritum: sed mutatur

potius in peccatum. Ideo interdum oratio electorum in pressuris eorum differtur, vt impiorũ peruersitas augeatur. Verum dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum fit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuehitur, prauorum oculi ad conuersionem aperiantur. Vnde & trium puerorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor deum verum agnosceret. Sicut & propheta in psalmis ait, Propter inimicos meos eripe me. Proinde tardius exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortius excitati maioribus premiis cumulentur, exemplo pruinarũ, & repressione messium, in quibus quanto tardius sata semina exeunt, tanto ad frugem cumulatius crescunt. Quoties orantes non cito exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus, vt hoc ipsum quod differtur diuinæ reputetur iustitiæ, & culpæ nostræ. Interdum quod perseueranter orantes non cito exaudimur, vtilitatis nostræ est non aduersitatis. sæpe enim multos deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidendo illis deus meliora quàm petunt reseruat, sicut contingere solet paruulis, qui ne in scholis vapulent deum exorant; sed non datur illis postulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter quibusdam contingit electis. Deprecantur enim deum pro nonnullis vitæ huius commodis vel aduersis. Prouidentia vero diuina temporaliter eorum desiderio minime consulit: quia meliora illis in æternum promittit. Oratio priuatis locis oportunis funditur, magisque obtentu impetrat, dum deo tãtum

teste depromitur. Proprium autem hypocritarũ est offerre se in oratione vidétibus, quorum fructus est non deo placere, sed gloriam ab hominibus comparare. Non in multiloquio exaudiuntur homines à deo quasi plurimis eum verbis conentur inflectere. Neque enim conciliat eum multiplex orantis sermo, sed pura sinceraque orationis intentio. Bonum est corde semper orare, bonum etiam & sono vocis deum spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est sola voce canere sine cordis intentione: sed sicut ait Apostolus, Cantantes in cordibus vestris, hoc est, non solum voce, sed & corde psallentes. Vnde & alibi, Psallam spiritu, psallam & mente. Sicut orationibus regimur, ita psalmorum studiis delectamur. Psallendi enim vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes exuscitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quanuis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit. Dum Christianum non vocis modulatio, sed tantum verba diuina, quæ ibi dicuntur debeant commouere, nescio tamen quo pacto modulatione canentis maior nascitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate commoti sua crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in præsenti tantum vita pro remedio peccatorum effunditur: psalmorum autem decantatio perpetuam dei laudem demonstrat in gloriam sempiternã, sicut scriptũ est, Beati qui habitãt in domo tua dñe, in secula seculorum laudabunt te.

Cuius operis ministerium quicunque fideliter intentaque mente exequitur, quodammodo angelis sociatur.

¶De Lectione. Cap.8.

O Rationibus mundamur, lectionibus instruamur, vtrumq; bonum est, si liceat: si non liceat, melius est orare, q̃ legere. Qui vult cũ deo semper esse, frequenter debet orare, frequenter & legere. Nã cũ oramus ipsi, cũ deo loquimur: cũ vero legimus, deus nobiscum loquitur. Omnis profectus ex lectione & meditatiõe procedit. Quæ em̃ nescimus, lectione discimus: quæ autem didicimus, meditationibus conseruamus. Geminũ confert donum lectio sanctarum scripturarum, siue quia intellectum mentis erudit, seu ꝙ à mũdi vanitatibus abstractum hominem ad amorem dei perducit. Excitati enim sæpe illius sermone, subtrahimur à desiderio vitæ mundanæ, atq; accensi in amore sapientiæ, tanto vana spes mortalitatis huius nobis vilescit, quanto amplius legẽdo spes ęterna claruerit. Geminum est lectionis studium: primum, quomodo scripturæ intelligantur: secundum, qua vtilitate vel dignitate dicantur. Erit enim antea quisq; promptus ad intelligendum quæ legit, sequenter idoneus ad proferendum quæ didicit. Lector strenuus potius ad agendũ quæ legit, q̃ ad sciendum erit prõptissimus. Minor enim pœna est nescire quid appetas, quàm ea quæ noueris, non implere. Sicut enim legendo scire concupiscimus, sic sciendo recta quæ didicimus implere debemus. Lex dei & pręmium habet & pœnã legentibus eam. Præmium his qui eam bene viuendo custodiunt: pœnam vero eis qui eam male viuen-

do contēmnunt. Omnis qui à præceptis dei discedit opere, quoties eadē dei præcepta legere vel audire pot uerit,corde suo reprehensus cōfunditur, quia id quod non agit memoratur,& teste conscientia interius accusatur.Vnde & Dauid propheta deprecatur dicens,Tunc non cōfundar dum respicio in omnia mandata tua.Grauiter nanque vnusquisque confunditur,quando mandata dei vel legendo vel audiendo respicit,quæ viuendo cōtemnit.Corde enim reprehenditur,dum mandatorum meditatione docetur,quia non impleuit opere,quod diuina didicit iussione.

¶De asiduitate legendi. Cap.9.

NEmo poteſt sensum scripturę sanctæ cognoscere,nisi legendi familiaritate, sicut est scriptum, Ama illam & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus. Quanto quisq; magis in sacris eloquiis asiduus fuerit,tanto ex eis vberiorem intelligētiam capit,sicut terra quæ quanto amplius excolitur,tanto vberius fructificat. Quāto amplius ad quamlibet artem homo conscēdit,tanto magis ad hominem ars ipsa descendit: sicut in lege scribitur,Moyses ascendit in montem,& dominus descendit.Verū est de otio spiritali quod ille tantum secreta diuinorum scrutatur mandatorum,qui ab actione terrenæ curæ reuocauerit animum,& sedula familiaritate scripturis sanctis inhęserit. Nam sicut cæcus & videns poteſt quidē vterq; ambulare,sed non consimili libertate, dum cæcus pergens quo non videt offendat:videns vero offendicula cauet,& quo sit pergendum agnoscat:Sic & qui nubilo terrenæ curæ fuscatur, si tentet dei

ſcrutari myſteria non valet,quia caligine curarũ nõ videt. Quod ille tantundem efficere valet, qui ſeſe de exterioribus ſeculi curis abſtrahit,& totum ſe in ſcripturarum meditatione defigit. Quidam habent intelligentiæ ingenium,ſed negligunt lectionis ſtudium,& quod legendo ſcire potuerunt,negligendo contemnunt. Quidam vero amorẽ ſciendi habent, ſed tarditate ſenſus præpediuntur: qui tamẽ aſsidua lectione capiunt quod ingenioſi per deſidiam non nouerunt. Ingenium tardius etſi non per naturam, per aſsiduitatem tamen lectionis augmentatur. Nã quanuis ſenſus hebetudo ſit:frequens tamen lectio intelligentiam adhibet. Sicut qui tardus eſt ad capiendum,pro intentione tamen boni ſtudii pręmiũ percipit:ita qui pręſtitum ſibi ex deo ingenium intelligentiæ negligit,cõdemnatione reus exiſtit:quia donum quod accepit deſpicit, & per deſidiam delinquit. Quidam dei iudicio donum ſcientiæ quod negligunt accipiunt,vt durius de rebus creditis puniantur. Tardiores autem ideo quod ſcire cupiunt difficiliter inueniunt,vt pro maximo exercitio laboris maximum premium habeant retributionis.

¶De doctrina ſine gratia. Cap.10.

DOctrina ſine adiuuante gratia, quanuis infundatur auribus, ad cor nunquam deſcendit:foris quidem perſtrepit, ſed interius nihil proficit. Tunc autem dei ſermo infuſus auribus ad cordis vltima peruenit, quãdo dei gratia mẽtem interius vt intelligat tangit. Sicut enim quoſdam flã ma charitatis ſuæ deus illuminat vt vitaliter ſapiãt, ita quoſdam frigidos torpenteſque deſerit, vt ſine ſenſu perſiſtant. Plerique acumine intelligendi vi-

uaces exiſtunt, ſed loquendi inopia anguſtantur. Quidam vero in vtriſq; pollent, quia & ſciendi copiam & dicendi efficaciam habent.

¶De ſuperbis lectoribus. Cap. 11.

PLeríque ſcientia accepta ſcripturarum, nõ ad dei gloriam, ſed ad ſuam laudem vtuntur: dum & ipſa ſcientia extolluntur, & ibi peccant vbi peccata mundare debuerunt. Nunquã conſequuntur legendo perfectam ſcientiam arrogantes. Nam quanuis ſapientes in ſuperficie videantur, medullitus tamen veritatis arcana nõ tangunt, quia ſuperbiæ nube præpediuntur. Semper enim ſuperbi legunt, quærunt, & nunquam inueniunt. Diuinæ legis penetralia humilibus & bene ad deum intrantibus patent: prauis autem atque ſuperbis clauduntur. Nam quanuis diuina eloquia in lectione arrogantibus ſint aperta, in myſterio tamen clauſa atque occulta ſunt. Dum ſermo dei fidelibus lux ſit, reprobis autẽ ac ſuperbis quodammodo tenebreſcit: & vnde illi illuminantur, inde iſti excæcantur.

¶De carnalibus lectoribus & hæreticis. Cap. 12.

NEquaquam legem intelligit qui carnaliter verba legis percurrit, ſed is qui eam ſenſu interioris intelligentiæ proſpicit. Nam qui ad literam legis intendunt, eius occulta penetrare non poſsunt. Multi enim non intelligendo ſpiritaliter ſcripturas, nec eas recte ſentiendo in hęreſim deuoluti ſunt, atque in multis erroribus defluxerunt. In ſolis fidelibus religata eſt lex (teſtante domino per prophetam) Signa teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis, ne eam aut Iudæus

intelligat:aut hæreticus,quia nõ eſt Chriſti diſcipulus.Vnitatem quippe pacis quã Chriſtus docuit nõ ſequũtur,de qua idem dominus dicit,In hoc cognoſcent omnes,quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem inter vos habueritis.Scripturas hæretici ſano ſenſu non ſapiunt,ſed eas ad errorem prauæ intelligẽtiæ ducũt,neq; ſemetipſos earum ſenſibus ſubdunt, ſed eas peruerſe ad errorem proprium pertrahũt. Doctores errorum prauis perſuaſionibus ita per argumenta fradulentiæ illigant auditores ſuos, ut eos quaſi in labyrinthum implicent, à quo exire vix valent.Tanta eſt hæreticorum calliditas, vt falſa veris malaq; bonis permiſceant,ſalutaribusq; rebus plerunq; erroris ſui virus interſerunt,quo facilius poſſint prauitatem peruerſi dogmatis ſub ſpecie perſuadere veritatis.Plerunq; ſub nomine catholicorũ doctorum hæretici ſua dicta conſcribunt, vt indubitanter lecta credantur.Nonnunquã etiam blaſphemias ſuas latẽti dolo in libris noſtrorũ doctorũ inſerũt, doctrinamq; verã adulterando corrũpunt, ſcilicet vel adiiciendo quę impia ſunt,vel auferẽdo quę pia ſunt.Caute meditanda,cautoq; ſenſu probanda ſunt quæ leguntur,vt iuxta apoſtolica monita teneamus quæ recta ſunt,& refutemus quæ contraria veritati exiſtũt:ſicq; in bonis inſtruamur,vt à malis illeſi permaneamus.

¶De libris gentilium. Cap.13.

POetę ideo in libris ſuis Venerẽ impudicã, Martemq; adulterum deum appellare voluerunt, vt perſuaderent mentibus hominum quaſi deum imitari malum,vt dum libidinoſa perſuaſione eorũ flagitia cõfidenter cõmittunt, nõ

quasi homines peritos, sed quasi cœlestes deos imi tari videantur. Ideo prohibetur Christianis figmẽta legere poetarum, quia per oblectamenta inaniũ fabularum mentem excitant ad incentiua libidinũ. Non enim solum thura offerendo dęmonibus immolatur; sed etiam eorum dicta libẽtius capiendo. Quidam plus meditari delectantur gentiliũ dicta propter tumentem & ornatum sermonem, q̃ scripturã sanctam propter eloquium humile. Sed quid prodest in mundanis doctrinis proficere, & inanescere in diuinis: caduca sequi figmenta, & cœlestia fastidire mysteria? Cauendi sunt igitur tales libri, & propter amorem sanctarum scripturarũ vitandi. Gentilium dicta exterius verborum eloquentia nitent, interius vacua virtutis sapientia manent. Eloquia autem sacra exterius incompta verbis apparent, intrinsecus autem mysteriorum sapientia fulgent. Vnde & Apostolus, Habemus, inquit, thesaurum istum in vasis fictilibus. Sermo quippe dei occultum habet fulgorẽ sapientię & veritatis, repositum in verborum vilissimis vasculis. Ideo libri sancti simplici sermone conscripti sunt, vt nõ in sapiẽtia verbi, sed in ostẽsione spiritus homines ad fidem perducerẽtur. Nam si dialectici acuminis versutia, aut rhetoricæ artis eloquentia editi essent nequaq̃ putaret̃ fides Christi in dei virtute, sed in eloquentiæ humanę argumẽtis consistere: nec quenq̃ crederemus ad fidem diuino inspiramine prouocari, sed potius verborũ caliditate seduci. Omnis secularis doctrina spumantibus verbis resonans, ac per se eloquentiæ tumorem attollens per doctrinã simplicem & humilem Christi euacuata est, sicut scri-

ptũ eſt, Nonne ſtultã fecit deus ſapientiã huius mũdi? Faſtidioſis atq; loquacibus ſcripturæ ſanctę minus propter ſermonẽ ſimplicẽ placent. Gentili enĩ eloquentię cõparata videtur illis indigna. Quod ſi animo humili myſteria eius intendant, confeſtim aduertũt quantũ excelſa ſunt, quæ in illis deſpiciũt. In lectione nõ verba, ſed veritas eſt amanda. Sæpe autem reperitur ſimplicitas veridica, & compoſita falſitas, quæ hominem ſuis erroribus illicit, & per linguæ ornamenta laquæos dulces aſpergit. Nihil aliud agit amor mũdanæ ſciẽtiæ, niſi extollere laudibus hominem. Nam quanto maiora fuerint literaturæ ſtudia, tanto animus arrogantiæ faſtu inflatus maiore intumeſcit iactãtia. Vnde & bene Pſalmiſta ait, Quia non cognoui literaturã, introibo in potẽtias domini. Simplicioribus literis nõ eſt præponendus fucus grammaticæ artis. Meliores ſunt enim communes literæ, quia ſimpliciores, & ad ſolam humilitatem legentium pertinentes: illæ vero nequiores, quia ingerant hominibus pernitioſam mentis elationem. Meliores eſſe grãmaticos q̃ hæreticos. Hæretici enim hauſtum letiferi ſucci hominibus perſuadendo propinant: Grammaticorũ autem doctrina poteſt etiam proficere ad vitã, dum fuerit ad meliores vſus aſſumpta.

De Collatione. Cap. 14.

Vm ſit vtilis ad inſtruendum lectio: adhibita autem collatione maiorem intelligentiam præbet. Melius eſt enim conferre q̃ legere. Collatio autem docibilitatẽ facit. Nam propoſitis interrogationibus cunctatio rerum excluditur, & ſæpe obiectionibus latens veritas approbatur.

C

Quod enim obſcurum aut dubium eſt, conferēdo cito perſpicitur. Multum proſunt in collatione figuræ. Res enim quæ minus per ſe aduertuntur, per comparationem rerum facile capiũtur. Nam ſæpe ſub ſpecie alia ſpiritales cauſas ſcripturę diuinę inſinuant, & niſi per aliquam euidentem oſtenſionē vix apparent occulta legis myſteria. Sicut inſtruere ſolet collatio, ita contentio deſtruit. Hæc enim relicto ſenſu veritatis lites generat, & pugnando verbis etiam in deum blaſphemiam ingerit. Inde & hęreſes & ſchiſmata, quibus ſubuertitur fides, veritas corrumpitur, ſcinditur charitas. Contētioſorum ſtudium non pro veritate, ſed pro appetitu laudis certat: tantaq; eſt in his peruerſitas, vt veritati cederę neſciant, ipſamq; rectam doctrinam euacuare contendant. In diſputatione infideliũ cauenda eſt propoſitionum artificioſa ſubtilitas, quæ callidis obiectionibus retia tendit. Ita enim verſutis aſsertionibus prauorum diſputatio innodatur, vt recta eſse ſimulent, quæ peruerſa perſuadent. Lectio memoriæ auxilio eget. Quod ſi fuerit naturaliter tardior, frequenti tamen meditatione acuitur, ac legendi aſsiduitate colligitur. Sæpe prolixa lectio longitudinis cauſa memoriam legentis obliterat. Quod ſi breuis ſit ſubmotoq; libro ſententia retractetur in animo: tũc ſine labore legitur, & ea quæ lecta ſunt recolendo memoria minime excidunt. Acceptabilior eſt ſenſibus lectio tacita q̄ aperta. Amplius em̄ intellectus inſtruitur, quando vox legentis quieſcit, & ſub ſilentio lingua mouetur. Nam clare legendo & corpus laſsatur, & vocis acumen obtunditur.

¶De contemplatione & actione. Cap. 15.

A Ctiua vita innocentia est operum bonorũ: cõtemplatiua, speculatio supernorum. Illa communis multorũ est, ista vero paucorũ. Actiua vita mundanis rebus bene vtitur, contemplatiua vero mundo renunciãs, soli deo viuere delectatur. Qui prius in actiua vita proficit, ad contemplationem bene cõscendit. Merito enim in ista sustollitur, quia in illa vtilis inuenitur. Quicunq; adhuc temporalem gloriam aut carnalem affectat cõcupiscentiã, à contemplatione prohibetur, vt positus in actualis vitæ operatione purgetur. In ista eñ prius per exercitium boni operis cuncta exhaurienda sunt vitia, vt in illa iam pura mentis acie ad contemplandum deũ quisq; pertranseat. Et licet cõuersus statim ad contemplationẽ conscendere cupiat, tamen ratione cogitur vt prius in actiuæ vitæ operatione versetur. Exemplum itaque actiuæ vitę de Iacob sume, qui dum ad Rachel, hoc est ad visum principum destinaret, quæ contemplationem significat: Lya illi, hoc est laboriosa vita supponit, quæ actiuã demõstrat. Sicut sepultus ab omni negotio terreno priuatur: ita & contẽplationi vacans ab omni occupatione actuali auertitur. Et sicut ab actuali vita conscẽdentes in cõtemplationis quiete sepeliuntur: ita ab actione seculi recedentes eos vita actiua in se quasi sepeliendo suscipit, ac per hoc vitę mundanę actiua vita, & vitę actiuę contemplatiua sepulcrum est. Viri sancti sicut à secreto contẽplationis egrediũtur ad publicum actionis: ita rursus ab actionis manifesto ad secretum contemplationis intimæ reuertuntur, vt intus deũ laudent vbi

acceperunt:vnde & foris ad eius gloriā operantur. Sicut aquilæ moris est semper oculum in radiū solis infigere,nec deflectere nisi escæ solius obtentu: ita & sancti à cōtemplatione ad actualē vitā interdum reflectuntur, cōsiderantes illa summa sic esse vtilia,vt tamen ista humilia sint paululum nostræ indigentiæ necessaria.In actiuæ vitę genere humana intentio perseueranter incedit, in cōtemplatione autē sese per interualla resumit, qa diuturnitate contemplandi lassatur.Visio animaliū in Ezechiele,quę ibāt & nō reuertebātur, pertinet ad vitę actiuæ perseuerantiam:& iterum ea animalia quę ibāt & reuertebantur, pertinēt ad contemplatiuæ vitæ mensuram,in qua dum quisq; intenderit,sua reuerberatus infirmitate reflectitur, atq; iterum renouata intentione ad ea vnde descēderat rursus erigitur. Quod fieri in actiua vita non potest,de qua si quisq; deflectat vel ad modicum,statim vitiorum excipitur fluxu.Oculus dexter scandalizans quem euelli dominus pręcepit,vita contēplatiua est.Duo oculi in facie,actiua vita & contemplatiua in homine. Qui igitur per contemplationem ceciderit in errorem,melius est si euellat contemplationis oculum, seruans sibi vnum vitæ actualis obtutum, vt sit vtilius illi per simplicem actionē ire ad vitam, q̃ per contemplationis errorem mitti in gehēnam. Sæpe mens ad summa ab imis erigitur,& sæpe à summis ad infima pondere carnis inclinata reflectitur.Multos deus ex carnalibus sua gratia visitat, & ad contemplationis fastigium eleuat. Multosq; à contemplatione iusto iudicio deserit, & lapsos in terrenis operibus derelinquit.

¶De contemptoribus mundi. Cap. 16.

EA quę seculi amatorib⁹ chara sunt, sancti velut aduersa refugiunt: plusq; aduersitatibus mundi gaudent q̄ prosperitatibus delectentur. Alienos esse à deo, quibus hoc seculū ad omne commodum prosperatur. Seruis autem dei cuncta huius mundi cōtraria sunt, vt dum ista aduersa sentiunt, ad cœleste desiderium ardentius excitentur. Magna apud deum refulget gratia, qui huic mundo contemptibilis fuerit. Nam reuera necesse est vt quem mundus odit, diligatur à deo. Sanctos viros in hoc seculo legimus peregrinos esse & hospites. Vnde & reprehenditur Petrus quod tabernaculum in monte fieri cogitauit, quia sanctis in hoc mundo tabernaculum non est, quibus patria & domus in cœlo est. Sancti viri ideo contemnere cupiunt mundum, & motum mentis ad superna reuocare, vt ibi se recolligant vnde defluxerunt, & inde se subtrahant vbi dispersi sunt. Iusti qui rebus honoribusq; ac vitæ blandimentis renunciant: proinde se ab omni terrena possessione mortificant, vt deo viuant: ideoq; seculi huius blanditias calcant, vt validiores ad vitam illam de huius vitæ mortificatione consurgant. Cuncta quippe tēporalia quasi herbæ virentes arescunt & transeunt: ideoque & pro æternis rebus, quæ nunquā arescunt, recte ista dei seruus contemnit, quia in eis stabilitatē nō aspicit. Qui post enunciationem mundi ad supernam patriā sanctis desideriis inhiat, ab hac terrena intētione quasi quibusdam pennis subleuatus erigitur, & in quo lapsus erat, per gemitum cōspicit: & vbi peruenerit, cum gaudio magno intendit. Qui vero

à contemplationis requie reflexus,in curis huius se culi incidit:si ad memoriam sui reuertatur, protinus ingemiscit:quantumque fuerint tranquilla quę perdidit,& q̃ confusa sint in quibus cecidit, ex ipsa laboris sui difficultate cognoscit. Quid enĩ in hac vita laboriosius quàm terrenis desideriis æstuare? aut quid hic securius,quam huius seculi nihil appetere? Qui enim hunc mundum diligunt, turbulentis eius curis & solicitudinibus conturbantur. Qui autem eum odiunt nec sequuntur, internæ quietis trãquillitate fruentes,futuræ pacis requiem, quam illic expectant, hic quodammodo habere iam inchoant.

¶De Sanctis qui se à consortio seculi separant. Cap.17.

SAncti viri funditus seculo renunciantes, ita huic mundo moriuntur, vt soli deo viuere delectentur: quantoq; ab huius seculi conuersatione se subtrahunt, tanto internæ mentis acie præsentiam dei & angelicæ societatis frequentiam contemplantur. Malorum tam praua sunt opera manifesta, vt hi qui supernam patriam desiderant, non solum mores eorum,sed & consortia fugiant. Quidam etiam corporaliter separari desiderant ab iniquis,vt eorũ non inuoluantur delictis. Nonnulli etsi non corporali discessu, spiritali tamen ab eis intentione recedunt: qui etsi communes sunt conuersatione, discreti tamen sunt corde vel opere. Et licet sæpe in medio carnalium vitam deus protegat electorum,tamen satis rarũ est quisque inter seculi voluptates positus à vitiis maneat illibatus,in quibus & si nõ cito implicetur, aliquã-

do tamen attrahitur. Neq; enim diu tutus esse poterit qui periculo proximus fuerit. Via sine offendiculo, vita monachi sine cupiditatis & timoris impedimēto. Dū enim quisq; à cōsortio mūdi abstrahitur, nec cupiditas eum obligat consentiētem, nec cruciat sentientem. Bonum est corporaliter remotum esse à mundo, sed multo est melius voluntate: vtrunque vero perfecte. Ille ergo perfectus est, qui huic seculo & corpore & corde discretus est. Onager vt ait Iob contemnit ciuitatē, & monachus cōmunem secularium ciuiū conuersationē. Hi aduersa vitę nostrę appetunt, prospera contemnunt, vt dum ab eis hęc vita despicitur, futura inueniatur.

¶De præceptis altioribus monachorum. Cap. 18.

Alia sunt præcepta quę dantur fidelibus cōmunem vitam in seculo agentibus, atq; alia seculo huic renunciantibus. Illis enim dicitur vt sua omnia bona gerant, istis vt sua omnia derelinquant. Illi præceptis generalibus astringuntur: isti præcepta generalia perfectius viuendo trāscendunt. Ad perfectum non sufficit nisi vt abnegatis omnibus suis etiam seipsum quisq; abneget. Sed quid est seipsum abnegare, nisi volūtatib⁹ propriis renūciare? vt qui superbus erat, sit humilis: qui iracundus, esse studeat mansuetus. Nā si ita quisq; renunciet quæ posſidet omnibus, vt suis non renunciet moribus, non est Christi discipulus. Qui enim renunciat omnibus rebus suis, sua abnegat: qui vero renunciat moribus prauis, semetipsum scilicet abnegat. Vnde & dominus, Qui vult, inquit, post me venire, abneget semetipsum.

¶De professione monachorum. Cap.19.

QVi non rigida intentione monachi professionẽ sectantur, quãto superni amoris propositũ dissolute appetunt, tanto procliuius ad mundi amorem denuo reducũtur. Nam professio non perfecta pręsentis vitę repetit desideria: in quibus etsi nondũ monachus alliget opere, iam tamen alligat cogitationis amore. Lõge quippe à deo est animus, cui hęc adhuc vita dulcis est. Iste enim quid de supernis appetat, quidve de infimis fugiat, nescit. Nam sicut scriptum est, Qui apponit scientiam, apponit & dolorem. Quantũ enim quisq; potuerit superna scire quę appetat, tanto de infimis acrius quibus inhæret, dolere debet. Propter hoc eñ & Iacobus apostolus dicit, Miseri estote, lugete & plorate. risus vester in luctũ conuertatur, & gaudiũ in mœrorẽ. Hinc etiã domin9, Beati, inquit, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et rursum, Vę vobis qui ridetis, quoniam flebitis. Qui ad hoc cõuersionem sanctitatis prætendit, vt aliis quandoq; pręesse desideret, iste nõ discipulus Christi sed prauitatis sectator existit, quia non pro deo, sed pro seculi honore portare studet crucis Christi laborem.

¶De humilitate monachi vel opere. Cap.20.

SVmma virtus monachi humilitas, summũ vitium eius superbia est. Tunc autẽ se quisq; monachum iudicet, quando se minimũ existimauerit, etiã cum maiora virtutum opera gesserit. Qui mundũ deserunt, & tamen virtutes præceptorũ sine cordis humilitate sequuntur: isti quasi de excelso grauius corruũt, quia deterius per virtutem elationem deiiciuntur, q̃ per vitia prolabi po-

tuerunt. Omnis dei seruus de suis meritis non debet extolli, dum posse videat ex inferioribus sibi prelatiores alios fieri. Nouerit autem omnis sanctus se alterius non præponere sanctitati. Semper enim conscientia serui dei humilis esse debet, & tristis, scilicet vt per humilitatem nō superbiat, & per vtilem mœrorem cor ad lasciuiam non dissoluat. Dei seruus dum bonum aliquod opus agit, vtrum ei ad boni remunerationē pertineat quæ facit, incertus est, ne forte discussione cœlestis iudicis reus pensetur, & in his quæ dei sunt negligēter aut supbe aliquid operasse inueniatur. Ideoque pro hoc ipso tristis mœrensque efficitur, atque indesinenter turbatur: reminiscens proculdubio scriptum esse, Maledictus qui facit opus domini negligenter. Nā veraciter condemnamur, si per torporem ea quæ bona sunt agimus. Dei seruum sine intermissione legere, orare, & operari oportet, ne forte mentem ocio deditam spiritus fornicationis subripiat. Cedit enim labori voluptas: animum autem vacantem citò præoccupat. Contuere Salomonem per otium multis fornicationibus inuolutum, & per fornicationis vitium vsq; in idolatriam lapsum.

¶De Monachis quæ curis seculi occupantur Cap.21.

HI qui pro dei timore seculo renunciant, & tamen curis rerum familiarium implicantur: quanto se rerum studiis occupant, tanto à charitate diuina seipsos separant. Qui simul & terrenis parere curis & diuinis exercere student, vtrumque complectere simul non valent. Nam duas curas pariter inesse pectori humano non posse,

& duobus seruientem dominis vtrisque placere difficile esse. Nisi prius à secretioribus cordis expellatur importuna secularium multitudo curarum, anima, quæ intrinsecus iacet, nequaquam resurgit. Ná dum se per innumeras seculi cogitationes spargit, ad considerationē sui se nullatenus colligit. Arguitur eorum tepor qui deo vacare volentes, & mundo renunciant, & curas proprias aspernantur: sed dum propinquorū vtilitates procurant, à dei amore se separant. Vir spiritalis ita prodesse debet suæ propinquitati, vt dum illis gratiam carnis præstare studet, ipse à spiritali proposito nequaquam declinet. Multi enim monachorum amore parentum non solum terrenis curis, sed etiam forensibus iurgiis inuoluuntur, & pro suorum temporali salute suas animas perdiderunt. Interdum ordinata discretio est, dū negatur proximo quod præstatur extraneo, vt noueris non prohiberi pietatis officium, sed negari carnalitatis affectum. Parentibus enim carnaliter præstatur quod extraneis pie impenditur. Sicut nostra nobis non odienda est anima, sed eius carnales affectus odio habere debemus: ita nec parentes odio à nobis habendi sunt, sed eorum impedimenta quæ nos ab itinere recto præpediunt: dum tamen dominus ita præcipit à nobis parentes odire, sicut & animas nostras. Figuram sanctorum virorum renunciantium seculo vaccas designasse allophilorū arcam dei gestantes. Nam sicut illæ pignorum affectibus à recto itinere minime digressę sunt, ita & vir sanctus mundo renuncians parētelæ obtentu non debet à bono impediri proposito.

¶De his qui à deo mundi amore præpediuntur. Cap.22.

MVlti cupiunt conuolare ad gratiam dei, sed timent carere oblectamento mundi. Prouocat quidē eos amor Christi, sed reuocat cupiditas seculi. Qui proinde obliuiscūtur voti, quia capiūtur illecebris vanitatis. Quæcunq; mens procellis mundi huius inuolueris, lignū conscende crucis, vt a mari id est tempestate huius seculi libereris. Nam nullus te à lacu mortis humanæ saluabit, nisi Christus eruerit. Qui seculo renunciare disposuit, trāsgressionis reatu astringitur, si votū mutauerit. Atrociter enī in discussione diuini iudicii arguēdi sunt, qui quod professione spopōderāt, implere opere contēpserunt. Mirabiliter cōparatur similitudo à voluptatibus mundi conanti redire ad deum, retinentibus eum cupiditatibus seculi, ei qui dormitās exurgere conatur & sopore somni deprimitur. Ille enim ad bonum nouit redire, & voluptatum fascibus nō irretitur. Iste melius eligit vigilare, sed soporis torpore tenetur. A bono in deterius lapsos supra carbones frigidos fieri nigriores, quia p torporem mentis ab igne charitatis dei extincti sunt, & per mundi appetitum à luce supernę illuminationis priuati nigredine peccatorum fuscātur. Quidā intentionē bonæ operationis metu extingunt inopiæ, nec permittūtur infirma mēte desiderata perficere, & cum indigere in mundo metuūt, à gloria superna semetipsos abscindunt. Multis cōsiliorum argumentis insidiatur eis diabolus in acquirendo plurima, qui in paucis & modicis nouerant esse contēti. Opponit igitur in eorum mētes futuras filiorum

egestates persuadet habere plura, vnde sibi egenisq; sufficiat, quatenus his blandimentis intentionem bonæ deuotionis subuertat, atque in terrenis lucris deceptam mentem reducat. Multis argumentis insidiatur diabolus eis qui renunciant seculo, vt eius se iterum amori substernant. Grauius autē illos in concupiscentiis seculi ferit, quos post renunciationē ad mundi amorem reduxerit. Et maxime per cenodoxiam subiicit sibi diabolus monachum, vt quem per seculi amorē retinere non potuit, ab humilitatis culmine subtrahat, & superbiæ tumore sibi subditū faciat. Dei seruus semper fallentis diaboli præuidere debet insidias, & magis in bonis operib⁹ cordis debet adhibere cautelam, ne per vanam gloriam perdat semetipsum ac pereat, cunctaque bona amittat quæ recte agendo obtinuerat.

¶ De Iactantia. Cap. 23.

TAm in factis q̃ in dictis cauenda est iactantia, flenda tñ est ruina qua sibi quisq; magis q̃ deo placere, & laudē ab hoībus cōparare studeat. Vanus & erroris est animus plenus, famam appetere, & ad capiēdam terrenam laudem studiū dare. Circunspice temetipsum homo, nihilq; tibi arroges de his quę in te sunt pręter peccatū. Non declinat ad dexteram, qui non sibi, sed deo tribuit bona quę agit: neq; ad sinistram se vertit, qui de diuina indulgentia peccandi licentiam non præsumit. Hoc est quod propheta ait, Hæc via ambulate in ea, neque ad dexteram neq; ad sinistram declinantes. Verum est quod natura expetit delectari in laudibus: sed tunc recte si in deo non in se quisq; laudetur, sicut scriptum est, In domino laudabitur anima mea.

Sæpe vanam gloriam contemnendo, in aliud genus elationis inciditur, dum in se quisque gloriatur pro eo quod contemnat ab hominibus laudẽ. Quibusdam concessum est tantumdem bene agere & fructum boni operis non habere, quod ipsi sibi auferunt per studium humanę iactantiæ. Semper suā aspiciant fœditatem, qui vanæ gloriæ fauores diligunt, & perdidisse bonum opus doleant, quod pro humana ostentatione fecerunt. Amator vanæ glorię vnde posit semper laudari agere nõ quiescit, & subinde illi vires vanitatis prauus appetitus auget. Boni operis inchoatio nõ debet citius palam ad hominum cognitionem venire: ne dum boni inchoatio humanis oculis reseratur, à virtute perfectionis inanescat intentio sanctitatis. Ante maturitatis eñ tempus messes florentes cito pereunt, germinaque inutilia fiunt. Virtutes sanctorum per ostentationis appetitum dominio dęmonum immundorum subiiciuntur, sicut Ezechias rex qui diuitias suas Chaldæis per iactantiam prodidit, & propterea perituras per prophetam audiuit, vt significaret dei seruũ virtutes suas dũ vanæ gloriæ studio prodiderit, statim dæmones suorum operum dominos facere, sicut ille per ostẽtationem Chaldæos rerum suarum dominos fecit. Optima est illa discretio, vt & nota sint opera nostra ad dei agẽdam gloriam, & occulta pro elatione vitanda humana. Ille autẽ debet publicare bonũ quod ait, qui perfecta humilitate fundatus, nulla iam elatione cõtingitur. Nam is qui se intelligit adhuc amore laudis pulsari, facta bona in occulto agat, ne forte quod egerit perdat. Interdum viri sancti dum cupiunt funditus suam mutabilita-

tem corrigere, aliquando tumore tanguntur elationis suæ conscii actionis iustitię:sed ab huius subreptionis malo humilitatis compunctione purgantur. Viri sancti nonnunquam quosdam de se audientes instruuut,& tamen in his alta se consideratione custodiunt, ne dum alios à terrena intentione erigunt,ipsi in terrenæ laudis appetitu demergantur. Quidam per incautam virtutum iactantiam relabuntur ad vitia,& quidam dum vitiorũ impulsum frequenter plangunt,de ipsa infirmitate per humilitatem validius conualescunt. Plerunque vtile est arrogantibus deseri à deo: quatenus suæ infirmitatis conscii ad humilitatem redeant, & humiles post casum existant. Nonnulli falsa opinione arrogantiæ se esse perfectos existimant, dum non sint qui obortis tentationibus innotescant. Tanto quisq; sit veritati vicinior, quanto se esse longius ab ea fuerit arbitratus. Hoc enim humilitatis est, quæ deo hominem iungit. Cęterum hominum iactantia oculos,quibus deus videri poterat, claudit. Sicut solis radius dum conspicitur,acies oculi hebetatur: sic & qui immoderate altiora se scrutatur, ab intentione veri obtunditur. Sicut aquila ex alto ad escas collabitur:sic homo de alto bonæ cõuersationis per carnalem appetitum ad inferiora demergitur.

De Hypocrisi. Cap.24.

Hypocrita verba sanctorum habet, vitam nõ habet: & quos per sermonem doctrinæ genuerit,nõ fouet exẽplis sed deserit: qa quos verbo ædificat, vita & moribus destruit. Hypocritæ simulatores dicuntur,qui iusti nõ esse quærunt,

ſed tantum videri cupiunt. Hi mala agunt, & bona profitentur. Per oſtentationem quippe boni apparent; per actionẽ vero mali exiſtunt. Omnia poſsũt à ſimplicibus vitia perpetrari, ſimulatio vero & hypocriſis non committitur, niſi à male aſtutis per calliditatem valentibus vitia ſub ſpecie virtutum celare, & non veram ſanctitatem obiicere. Sancti nõ ſolum gloriam ſupra modum ſuum omnino non appetunt: ſed etiam hoc ipſum videri refugiunt, quod eſse meruerunt. Hypocritæ autem malitiæ ſuæ occulta tegentes ante oculos hominum quadam innocentiæ ſanctitate ſe veſtiunt vt venerentur. Quibus bene diuina voce dicitur, Væ vobis hypocritæ quia ſimiles facti eſtis ſepulcris dealbatis, quæ foris quidem apparẽt hominibus ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſsibus mortuorũ. Ita & vos quidem foris apparetis hominibus iuſti, intus vero pleni eſtis auaritia & iniquitate. Dupliciter damnantur hypocritæ, ſiue pro occulta iniquitate, ſiue pro operta ſimulatione. Ex illo enim condemnãtur, quia iniqui ſunt, ex iſto, quia oſtendunt quod non ſunt. Non ſemper latent hypocritæ: nã etſi in principio ſui quidam nõ pateant, prius tamẽ q̃ vita eorum finiatur quàm ſimulate vixerint deteguntur. Omne enim ſincerum permanet. Nam quę ſimulata ſunt diuturna eſse nõ poſsunt. Non eorum deſperãda eſt ſalus, qui adhuc aliquid terrenum ſapiunt dum poſsint & in occultis agere vnde iuſtificentur. Hi enim meliores ſunt hypocritis, eo quod mali ſint in aperto, & in occulto boni. Hypocritæ vero in occulto mali ſunt, & bonos ſe palam oſtendunt. Hypocritam iuſtus arguere prohibetur, ne deterior caſtigatus exiſtat (dicẽte

Salomone,)Noli arguere derisorem ne oderit te.

❡De Inuidia. Cap.25.

Liuor alieni boni suũ punit auctorem. Nam vnde bonus proficit,inde inuidus contabescit.Homines praue viuẽtes sicut de bonorum lapsibus gratulantur,ita de eorum recte factis boniq; perseuerantia confunduntur. Inuidus membrum est diaboli,cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum.Sicut & superbus membrum est diaboli,de quo scriptum est, Omne sublime videt. Et ipse est rex super omnes filios superbiæ. Nulla est virtus quæ non habeat cõtrarium inuidiæ malum) Sola miseria caret inuidia, quia nemo inuidet misero,cui reuera nõ liuor obiicitur,sed sola misericordia adhibetur.Multi & bonos imitari volunt,& de bonorũ profectibus inuidię liuore tabescunt.Quo fit vt nec illi corrigantur à malo suo : sed per inuidentiam deteriorẽtur,& bonos à recto studio quãtum in ipsis est, si potuerint deprauare conentur. Quando malos boni proficere vident, [illegible] scandalizentur:sed quem sint finem habituri maxime cõgitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus præstat,quod beato Iob Sathan prę̃stitit.Nã dum ęmulatur prosperitatibus commouit aduersa. Sed dum credidit eum diabolus posse prosternere, inde eius aucta sunt merita,atq; inde claruerunt probabiliora patientiæ documenta. Ita requirunt inuidi aditũ malæ famæ,per quam bonorum vitam maculent; sicut quærebãt ostium Sodomitæ,quo domũ Loth nocituri introirent. Illi vero cęcitate erroris percussi parietes videbant,ostiũ non inueniebant. Nõ aliter inuidi videndo velut parietem virtutes dissi-

mulant, vitia vero perquirunt, per quæ eorum con scientiam vrant.

¶De Simulatione. Cap. 26.

FRaudulentiæ genus in modũ pharetrę subtiliter insidiarum sagittas celat, vt falsam faciat securitatem, decipiatq; callide eum contra quem molitur occulte. Cauendus est inimicus qui manifestus est, sed magis ille qui videri non potest. Facile enim vincimus quæ videmus, quę autẽ nõ videmus difficile à nobis expellimus. Raro nocetur homo ab extraneis, si sui eũ non lędant. Magis enĩ insidiis nostrorũ q̃ aliorũ periclitamur. Latent sæpe venena circumlita melle verborũ. Et tandiu deceptor bonitatẽ simulat, quousq; fallendo decipiat.

¶De Odio. Cap. 27.

NOn homines sed vitia odio habenda sunt. Flebiliter autem deplorandi sunt, qui odio in fratrem tabescunt, & contra alios perniciosum animi dolum seruant. A regno enim dei se separant qui semetipsos à charitate dissociãt. Sicut mater ecclesia praue ab hominibus hæreticis premitur, sed tamen eos venientes ad se benigna charitate amplectitur: ita & singuli nostrum quoscũq; inimicos sustinemus, reuertẽtes materna imitatiõe amplecti animo debemus. Cito est ignoscendum cuique qui veniã postulat. Nõ posse peccata dimitti ei qui in se peccandi debita nõ dimittit. Formã enĩ nobis indulgentiæ deus ex merito conditionis nostræ imposuit, dum ita orare nos præcepit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Iustum est enim dei iudicium, tantum quisq; peccatum à se indulgeri ostendit, quantũ al-

terutro vnusquisq; in se offenso indulget.] Quidam de suis fidentes meritis pigre in se delinquentibus veniam præstant, sed nihil proficit esse illibatum à culpa, qui non est paratus ad veniam: dum potius hęc magna sit culpa, quando tardius relaxa[illegible]ur fraterna delicta. Qui fratrem sibi tardius reconciliat, deum sibi tardius placat. Frustra enim propitiari sibi deum quærit, qui cito placari in proximum negligit.

De Dilectione. Cap. 28.

DVo sunt erga dilectionem proximi conseruanda, vnum ne malum quis inferat, alterũ vt bonum intẽdat. Primũ, vt caueat lædere: sequenter vt discat præstare. Amicitia est animorũ societas. Hęc quippe à duobus incipit. Nam minus quàm inter duos dilectio esse non poterit. Antiqui enim dixerunt de societate duorum, vnum esse animam in duobus corporibus propter vim scilicet amoris, sicut in Actibus apostolorum legimus, Erat illis cor vnum & anima vna: non quia multa corpora vnam habebant animam, sed quia vinculo & igne charitatis cõiuncti, vnum omnes generaliter sine dissensione sapiebant. Amicitia & prosperas res dulciores esse facit, & aduersas cõmunione temperat, leuioresq; reddit: quia dũ in tribulatiõe amici consolatio adiungitur, nec frangitur animus nec cadere patit. Tũc vere amicus amatur, si nõ pro se sed pro deo ametur. Qui vero pro se amicũ diligit insipienter eum amplectitur. Multũ in terra diuersus est, qui carnaliter hominem moriturum plus diligit, quàm oportet. Qui enim intemperanter amicũ amat, pro se magis illum q̃ pro deo amat. Quã-

tum ergo bonus est qui pro deo fratrem diligit, tan tum pernitiosus qui eum pro seipso amplectitur. Plerunq; diligit in alio homo quod odit in se, vtpo te in infantibus. Amamus enim quandam eorum ignauiam, & tamen odimus, quia ignaui esse nolumus. Sic lapides, equos, & cætera quælibet diligimus, sed tamẽ nolumus hoc esse, etiã si possumus.

¶De fictis amicis. Cap. 29.

CIto per aduersa fraudulentus patet amicus: Nam in prosperitate incerta est amicitia: nec scitur vtrũm persona an fœlicitas diligatur. Sæpe per simulationem amicitia colitur, vt qui non potuit aperte decipere, decipiat fraudulen ter. Tunc quisque magis fit pietati iustitięque diuinæ contrarius, quando despicit amicum aliqua aduersitate percussum. Qua in re & sibi occasionem mercedis tollit, & erga percussionem proximi cru delis existit: veluti actum est inter Lazarũ vlcerosum, diuitemq́ue superbum. Per aduersa igitur & prospera comprobatur, si vtique vere diligatur deus & proximus: quia dum aduersa procedunt, ami cus fraudulentus detegitur: statimq́; despicit quem se diligere simulauit. Amicitia certa nulla vi excluditur, nullo tempore aboletur. Vbicunque enim se verterit tempus, illa firma est. Rari sunt amici, qui vsque in finem existant chari. Nam multos à charitate aut aduersitas temporis, aut contentio quælibet actionis auertit. Sępe per honores quorundam mutantur & mores: & quos ante conglutinatos charitate habuerunt, postquam ad culmen honoris venerint, amicos habere despiciunt.

¶De Amicitia munere orta. Cap.30.

I Nter veros amicos amicitia ex beneuolentia oritur, inter fictos beneficio adiungitur. Non sunt fideles in amicitia, quos munus non gratia copulat. Nam cito deserunt nisi semper acceperint. Dilectio enim quæ munere glutinatur, eodem suspenso dissoluitur. Illa vero est amicitia quę nihil quærit ex rebus amici, nisi solam beneuolentiam, scilicet vt gratis amet amantem. Plerunq; amicitia ex necessitate vel indigentia nascitur, vt sit per quem quisque quod desiderat consequatur. Ille autem eam veraciter quęrit, qui nihil egendo eam appetit. Nam illa ex inopia breuis est & fucata, ista pura atq; perpetua.

¶De Concordia malorum. Cap.31.

A Micitia in rebus tantum bonis habenda est. Nam qui ea in malo vtuntur, non sibi amici sed inimici existunt. Concordiam malorum contrariam esse bonorum. Et sicut optandum est vt boni pacem habeant inuicem, sic optandum est vt mali inuicem sint discordes. Vnanimitatem quippe malorum bonorum esse contrariam Paulus apostolus approbat, qui malos cōtra se diuidit, quos in necē suā cōcordasse cōspexit. Inde & in lege, mare rubrum, hoc est concordia malorum hominum diuiditur, vt electorum via tendens ad beatitudinem non impediatur. Impeditur autē iter bonorū, si mare, hoc est vnitas nō diuidat iniquorū.

¶De correptione fraterna. Cap.32.

N On debet vitia aliena corripere, qui adhuc vitiorum cōtagionibus seruit. Improbū est enim arguere quenquā in alio, quod adhuc

deprehendit in semetipso. Qui veraciter fraternam vult corripere ac sanare infirmitatẽ, talem se præstare fraternæ vtilitati studeat, vt eum quem corripere cupit humili corde admoneat, & hoc faciens ex compassione quasi communis periculi, ne forte & ipse subiiciatur tentationi. Sicut viri spirituales alieni peccati emendationem expectant: ita proterui delinquentibus deridendo insultant, & quantum in ipsis est eos insanabiles putant, nec inclinãt cor ad compatiendi misericordiam, sed superbiẽtes detestantur atque blasphemant. Nonnunquam accidit vt intra amicos aliqua redargutiõis enutrita discordia, maiorem postea charitatem parturiat: vtpote dum corriguntur ea quæ displicere in amico videntur, & hoc quidem primum non sine quadam emulatione admonitus suscipit, sed correptus post modum gratias agit. At contra multi pro parua læsione vim charitatis rescindunt, & ab amore dilectionis sese perenniter retrahũt. Pleriq; correptionem suam officium charitatis existimãt. Pleriq; vero hocipsum quod ex charitate corripiuntur ad iniuriæ contumeliam trahunt. Vnde euenit vt ex eo deteriores efficiantur, per quod emendari obediendo potuerũt. Salubriter accipiũt iusti quotiẽs de suis excessibus arguũtur. Superflua autẽ est humilitas eorũ, qui se gessisse accusant quæ non admiserunt. Qui vero sine arrogãtia bona facta sua pronũtiat, proculdubio nequaquã peccat. Est quorundã excusatio peruersorum, qui dum pro suis facinoribus arguũtur, verba iustorũ pro censura declinãda abiiciunt, seruãtes se diuino iudicio quo puniendi sunt durius dum temporaliter contemnunt iudicari sese

ab hominibus. Iniquis molesta est veritas & amara disciplina iustitiæ: nec delectantur nisi placentia propriæ imbecillitatis, iniustitiæ fœcundi, & steriles veritati,cæci ad contuendam lucem,& oculati ad tenebrarum aspiciendum errorem. Corda reproborũ lubrica sunt ad malum consentiendum & fluxa, ad bonum vero consentiendum durissima. Probat Salomon, & iusti emendationem correpti,& stulti obstinationem admoniti dicẽs, Doce iustum & festinabit accipere. De stulto autem ait, Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriam. Nonnullos tantæ esse prauitatis homines,qui dum ipsi à malo corrigi negligunt, corripientium vitam falsa criminatione detractant, & ad sui sceleris solatium vsurpant, si vel falso compererint quod ad infamiam bonorum obiiciant: sicut est illud ex Salomone,Bona in malum cõuertit impius, & in electis imponit maculam. Vę autem illi qui & suã renuit vitam corrigere, & bonorum non desinit detrahere famæ.Pleriq; mali similes sibi in malũ defendunt,& patrocinio suo prauos cõtra correptionem bonorum suscipiũt,ne vnde displicent emendentur,adiicientes in se aliena delicta, vt non tantum de suis malis, sed etiam de aliorũ facinoribus puniantur,quorum peccata defendunt.

¶De prępositis ecclesiæ. Cap.33.

Vir ecclesiasticus & crucifigi mũdo per mortificationem propriæ carnis debet:& dispensationẽ ecclesiastici ordinis, si ex dei voluntate peruenerit,nolens quidẽ sed humilis gubernãdam suscipiat. Multis intercipit Sathanas fraudibus eos q vitæ & sensus vtilitatẽ præstãtes pesse &

prodesse aliis nolunt: & dum eis regimẽ animarũ imponitur renuunt, consultius arbitrantes otiosam vitam agere, q̃ lucris animarum insistere. Quod tamen decepti agunt per argumentum diaboli fallentis eos per speciem boni, vt dum illos à pastorali officio retrahit, nequaq̃ proficiant, qui eorum verbis atq; exemplis instrui poterant. Sancti viri nequaq̃ occupationum secularium curas appetunt, sed occulto ordine sibi superimpositas gemunt. Et q̃uis illas per meliorem intentionem fugiãt, tamen per subditam mentem portant. Quas quidem summopere si liceat vitare festinant, sed timentes occulta dispensatione dei suscipiunt quod refugiunt, exercent quod vitare noscuntur. Intrant enim ad cor, & ibi cõsulunt quid velit occulta voluntas dei: seseque subditos debere esse summis ordinationibus cognoscentes humiliant ceruicem cordis iugo diuinę dispensationis.

¶De indignis præpositis. Cap. 34.

NOn sunt promouendi ad regimen ecclesię qui adhuc vitiis subiacent. Hinc est ꝙ præceptũ est Dauid, non ædificare visibile templum, quia sanguinum vir, id est, belli frequentia illi esset. Qua figura illi spiritaliter admonentur, qui vitiorum adhuc corruptioni sunt dediti, ne templũ ædificent: hoc est, ecclesiam docere ne præsumant. Nõ debet honoris ducatũ suscipere, qui nescit subiectis tramite vitæ melioris præire. Neq; ẽm quisq̃ ad hoc tantum præficitur, vt subditorũ culpas corrigat, & ipse vitiis seruiat. Qui non se dignũ ad episcopatum existimat, locum eius qui dignus est non præoccupet, Nam tam sanctũ est sacerdotii nomẽ,

vt nulla vitiorum nota maculari se sinat. Grauius enim condẽnabitur, qui indignus suscipit quod nõ meretur. Qui regimen sacerdotii contendit appetere: ante in se discutiat, si vita honori sit congrua: quod si non discrepat, humiliter ad id ad quod vocatur, accedat. Reatum quippe culpę geminat, si quisquam cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. Heu me miserum inexplicabilibus nodis astrictum. Si enim susceptum regimẽ ecclesiastici ordinis retineam, criminis conscius timore cõcutior: si vero deseram, ne deterior sit culpa susceptum gregẽ relinquere amplius formido: vndiq; miser metuo, & in tanto rei discrimine quod sequar, ignoro. Vniuscuiusq; casus tãto maioris est criminis, quanto & prius q̃ caderet erat virtutis. Pręcedentiũ nãq; magnitudo virtutum, crescit ad cumulum sequentium delictorũ. Pleriq; sacerdotes suæ magis vtilitatis causa q̃ gregis pręesse desiderant: nec vt prosint pręsules fieri cupiunt, sed magis vt diuites fiant & honorentur. Suscipiunt enim sublimitatis culmen non pro pastorali regimine, sed pro solius honoris ambitione: atq; abiecto opere dignitatis, solam nominis appetunt dignitatem. Dum mali sacerdotes deo ignorante non fiant, tamen ignorantur à deo: ipso per prophetam testante, Principes extiterunt, sed nõ cognoui. sed hoc nescire dei, reprobare est.

¶De indoctis præpositis. Cap. 35.

Sicut iniqui & peccatores ministeriũ sacerdotale assequi prohibẽtur: ita indocti & imperiti à tali officio retrahuntur. Illi eñ exẽplis suis vitam bonorum corrumpũt: isti vero sua ignauia iniquos corrigere nesciunt. Quomodo do

cere poterũt,quod ipsi non didicerunt? Desinat locum docendi suscipere,qui nescit docere. Ignorantia quippe præsulum, vitæ non congruit subiectorũ. Cæcus enim si cæco ducatum præbuerit,ambo in foueam cadunt. Sacerdotes indoctos per Esaiam prophetam dominus improbat dicens, Ipsi,inquit, pastores ignorabant intelligentiam. Et iterum,Speculatores cæci omnes,id est imperiti episcopi. Nescierunt,inquit,vniuersi canes muti non valentes latrare,hoc est plębes commissas non valentes resistendo malis per verbum doctrinæ defendere.

¶De doctrina & exemplis præpositorum. Ca.36.

TAm doctrina quàm vita clarere debet ecclesiasticus doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutilem facit. Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est,ita vt quod docet verbo,instruat exẽplo. Vera est illa doctrina,quã viuendi sequitur forma. Nam nihil turpius est, quàm si bonum quod quisque sermone prædicat,explere opere negligat. Tunc enim vtiliter prædicatio profertur, quãdo efficaciter adimpletur. Vnusquisq; prædicator & bonę actionis,& bonę prędicationis habere debet studium,nam alterum sine altero nõ facit perfectum, sed præcedit iustum bene facere,vt sequenter bene possit docere. Omnis vtilis doctor plebibus subiectis ita se præstare debet atque insistere doctrinę,vt quanto claret verbo,tanto clarescat & merito. Nã quod Apostolus Timotheo præcipit cũ omni imperio docere,non hortatur ad tumorem superbiæ, sed ad bonam actionem & vitę authoritatem, videlicet ne libertatem præberet peccãdi,si bene do-

ceret & male viueret. Vnde & dominus, Qui solue rit vnum de mandatis istis minimis, & sic docuerit, minimus erit in regno cælorum. Vides ꝙ authorita te magisterii caret, qui quod docet non facit. Sicut in nummismate metallum figura & pondus inquiritur, ita in omni doctore ecclesiastico, quid sequatur, quid doceat, quomodo viuat. Per qualitatem igi tur metalli doctrina, per figuram similitudo patrũ, per pondus humilitas designatur. Qui vero ab his tribus discrepauerit, non metallum, sed terra erit.

¶De his qui male docent & male viuunt. Cap. 37.

INterdum doctoris vitio etiam ipsa vera doctrina vilescit: quia dum non viuit sicut docet, ipsam quam prædicat veritatẽ contemptibilem facit. Arcus peruersus est lingua magistrorum docentium bene, & viuentium male. Et ideo quasi ex peruerso arcu sagittam emittunt, dum suam prauam vitam propriæ linguæ ictu confodiunt. Qui diuina prædicant, & ex eiusdem prædicationis dignitate viuere minus curant, habentes verbum dei in ore, & in opere non habentes, multa bene docentes, nihil autẽ operãtes, imitantur Balaã ariolum, qui corruens opere, opertos habuit oculos ad contuendã lucẽ doctrinæ. Qui bene docet & ma le viuit, tanquam ęs aut cymbalum sonũ facit aliis, ipse tamẽ sibi manet insensualis. Qui bene docet & male viuit, ꝙ docet bene viuentibus proficit, ꝙ vero male viuit, seipsum occidit: sicut sacerdos q̨ si digne agit vt sacerdotẽ decet, ministeriũ ei⁹ & ipsi & aliis vtile est: Indigne aũt viuẽs, aliis quidẽ vtilis est lo-

quendo: se autem interficit praue viuendo, ac per hoc quod in illo mortuum est, proprium eius est: quod vero viuit in eo, id est, sacrum ministerium, alienum est. Qui bene docet & male viuit, ęquatur cęreo, qui bonam quidem aliis lucem præstat, se vero in malis suis cõsumere videtur atq; extinguere. Qui bene docet & male viuit, videtur bonum malo coniungere, lucem tenebris commiscere, veritatem mendacio mutare.

¶De exemplis prauorum sacerdotum. Cap. 38.

SAepe p quos iustitia docetur, per ipsos peccati morbus irrepit, & mors ad plebes pertransit, scilicet vel dum mala docẽt, vel dum praua faciunt. Pleriq; sacerdotes & clerici praue viuentes forma cæteris in malum existunt, qui in bonis exemplum esse debuerunt. Hi enim quoscũq; exemplo malæ cõuersationis suę perdunt, de illis rationẽ sine dubio reddituri sunt. Ex carnalium pręposítorum exemplo plerunque fit vita deterior subditorum, & plebis merito fiunt tales sacerdotes, qui exemplo deteriore populum destruant nõ ædificent. Ex merito enim plebis nonnunquam episcopi deprauãtur, quatenus procliuius corruãt qui sequuntur. Capite laguente cætera corporis membra inficiuntur. Vnde & scriptum est, Omne caput languidum, & omne cor mœrens, à planta pedis vsq; ad verticem non est in eo sanitas. Caput enim languidum, est doctor agens peccatum: cuius malum ad corpus peruenit, dum eo vel peccante vel praue docẽte pestifer languor ad plebes subditas transit. Deteriores sunt qui sine doctrinis seu exemplis vi-

tam moresque bonorum corrumpunt,his,qui ſubſtã tias aliorum prædiaq; diripiunt:hi enim ea quę extra nos ſunt,ſed tamen noſtra auferunt:corruptores vero morum proprie noſipſos diripiunt,quoniã diuitiæ iuſtorum mores eorũ ſunt. Multum ergo diſtant damna morum à damnis temporalium rerũ: dum iſta extra nos ſunt,mores vero in nobis.

¶De præpoſitis carnalibus. Cap.39.

PRouidentia plerũque diuini conſilii ordinantur præpoſiti, mundana & exteriora ſectantes,vt dum tẽporalibus rebus ſe totos impendunt ſpiritales tutiorem vitam contẽplationis exerceant.Quia durę ſunt quiete viuere volentium ſarcinę curarum epiſcopalium,prouidet ſępe deus curis deditos ſecularibus, ad ſuſceptionem regiminis,vt dum hi exteriora ſine tędio procurãt, ſpiritales rebus interioribus ſine impedimento rerũ terrenarum deſeruiant.Dei ergo ordinationem accuſant à quo inſtituuntur qui epiſcopos condẽnãt: dum minus ſpiritualia,ſed magis terrena ſectantur. Ex diuini enim tabernaculi diſpoſitiõe ob iniurias mundi ferẽdas & turbines,quoſdam inſtitui epiſcopos ſecularibus curis inſiſtẽtes,vt hi qui interius ſuperna deſiderant nullo terreno obſiſtente negocio liberius hoc quod amant intendant. Non eſt itaque iudicandus à plebe rector inordinatus, dum magis nouerint populi,ſui fuiſse meriti peruerſi regimen ſuſcepiſse pontificis. Nam pro meritis plebium diſponitur à deo vita rectorum. Exemplo Dauid,peccant ad comparationem principum, qui ex merito plebis præuaricantur.Sententia damnantur Cham filii Noë,qui ſuorum præpoſitorum culpas in pu-

blico produnt:ſicut Cham qui patris pudenda nõ operuit,ſed deridẽda mõſtrauit. Habituri ſunt Sem meritum & Iaphet,qui reuerenter operiunt quę patres ſuos exceſsiſse cognoſcunt,ſi tamen patrũ facta non diligant,ſed tantum operiant nec imitẽtur. Nam ſunt qui prępoſitos ſuos peruerſe iudicãt, dũ terrenis ſtudiis eos plus viderint eſse intentos,ſi vel parum iam ipſi de ſpiritalibus cogitauerint.Rectores ergo à deo iudicandi ſunt,à ſuis aũt ſubditis nequaquam iudicandi ſunt,exẽplo domini,qui per ſe vendentes columbas & nũmulariorũ menſas proprio euertit flagello & proiecit à tẽplo:vel etiam ſicut dicit Pſal.Deus ſtetit in ſynagoga deorũ,in medio autẽ deos diſcernit. Quòd ſi à fide exorbitauerit rector,tũc erit arguẽdus à ſubditis: pro moribus vero reprobis tolerandus magis quàm diſtringendus a plebe eſt.

¶De iracundis doctoribus. Cap.40.

IRacundi doctores per rabiem furoris,diſciplinæ modũ ad immanitatẽ crudelitatis conuertũt:& vnde emendare ſubditos poterant,inde potius vulnerant. Ideo ſine menſura vlciſcitur culpas præpoſitus iracũdus,quia cor eius diſperſum in rerum curis non colligitur in amorem vnius deitatis. Mens enim ſoluta in diuerſis,catena charitatis non aſtringitur, ſed male laxata male ad omnem occaſionem mouetur.

¶De ſuperbis doctoribus. Cap.41.

BOnus doctor & in humilitate ſeruat diſciplinam, & per diſciplinam non incurrit ſuperbiam. Elati autem paſtores plebes tyrannice premunt,non regunt,quique nõ dei,ſed

ſuam gloriam à ſubditis exigunt. Multi ſunt qui in verbo doctrinæ non humiles ſed arrogãtes exiſtũt: qui & ipſa recta quæ prædicant, non ſtudio correctionis, ſed vitio elationis annunciant. Multi ſunt q non ex conſultu ędificandi, ſed ex tumore ſuperbię di docent: nec vt proſint ſapientes ſunt, ſed vt ſapiẽ tes videantur docere ſtudent. AEſtimatio praua arrogantium ſacerdotum, per quam imitãtur ſanctos rigore diſciplinæ, & ſequi negligunt charitatis affectione: videri volũt rigida ſeueritate, ſed formam humilitatis præſtare nequeunt, vt magis terribiles quàm mites aſpiciantur. Superbi doctores vulnerare potius quàm emendare nouerunt (Salomone teſtante qui ait,) In ore ſtulti virga ſuperbię, quia increpando rigide feriunt, & compati humiliter neſciunt. Bene alieni peccati curanda vitia ſuſcipit, qui hoc ex cordis dilectione & humili conſcientia facit. Cæterum qui delinquẽtem ſuperbo vel odioſo animo corripit, non emendat ſed percutit. Quicquid enim proteruus vel indignantis animus protulerit, obiurgãtis furor eſt, non dilectio corrigẽtis.

¶De humilitate præpoſitorum. Cap. 42.

QVi pręficitur ad regimẽ, taliter erga diſciplinã ſubiectorũ præſtare ſe debet, vt non ſolũ authoritate, verũ etiã humilitate clareſcat. Sed tamen ita erit in eo virtus humilitatis, ne diſſoluatur vita ſubditorũ in vitiis: atq; ita authoritas aderit poteſtatis, ne per tumorem cordis ſeueritas exiſtat immoderationis. Hæc eſt enim in dei ſacerdotibus vera diſcretio, qua nec p libertatẽ ſupbi, nec p humilitatẽ remiſſi ſint. Hinc eſt ꝙ ſancti cum

magna constantia redarguerunt etiam principum vitia, in quibus cum summa esset humilitas: loco tamen necessario, libere transgressores iustitiæ increpabant. Aliquando etiam subditis nos oportet animo esse humiliores, quoniam facta subditorum iudicatur à nobis, nostra vero deus iudicat. Agnoscat episcopus se esse conseruum plebis, non dominum verum: hoc charitas non conditio exigit.

¶ De doctrinæ discretione. Cap. 43.

NOn omnibus vna eademque doctrina est adhibenda, sed pro qualitate morũ diuersa exhortatio erit doctorum. Nam quosdam increpatio dura, quosdã vero exhortatio corrigit blanda. Sicut periti medici ad varios corporis morbos diuerso medicamine seruiunt: ita vt iuxta vulnerum varietates medicina diuersa sit, sic & doctor ecclesiæ singulis quibusque hominibus cõgruũ doctrinæ remedium adhibebit, & quid cuiq; oporteat pro ętate, pro sexu ac professione annũciabit. Non omnibus ea quæ sunt clausa aperienda sunt. Multi sunt enim qui capere non possunt, quibus si indiscrete manifestẽtur, statim aut detrahũt aut negligunt. Prima quippe prudentiæ virtus est eã quã docere oporteat existimare personam. Rudibus populis seu carnalibus plana atque cõmunia, nõ summa atque ardua prædicanda sunt, ne immensitate doctrinę opprimantur potius quàm erudiãtur. Vnde & Paulus apostolus ait, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalib⁹: tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Carnalibus quippe animis nec alta nimis de cælestibus nec terrena cõuenit prædicare, sed mediocri-

ter, vt initia eorũ moresq; desiderant edoceri. Coruus dum suos pullos viderit albi coloris, nullis eos cibis alit, sed tantũdem attendit donec paterno colore nigrescant, & sic illos frequenti cibo reficit: Ita & ecclesiæ doctor strenuus nisi eos quos docet viderit ad suam similitudinem pœnitẽtiæ confessione nigrescere, & nitore seculi deposito lamentationis habitum de peccati recordatione induere, vtpote adhuc exterioribus hoc est carnalibus, non aperit intelligẽtiæ spiritalis profundiora mysteria, ne dum audita non capiunt, prius incipiant contemnere q̃ venerari mãdata cœlestia. Aliter est agẽ dum erga eos qui nostro committuntur regimini si offendunt: atq; aliter cum his qui nobis commissi non sunt. qui si iusti sunt, venerandi sunt: si vero delinquunt, pro sola charitate, vt locus est, corripiẽdi sunt: non tamẽ cum ea seueritate sicut hi qui nobis regendi cõmissi sunt. Prius docendi sunt seniores plebis, vt per eos infra positi facilius doceãtur. Vnde & Apostolus, Hæc, inquit, commendo hominibus fidelibus qui idonei sunt & alios docere. Ingenium boni doctoris est incipere à laudibus eorũ, quos salubriter obiurgatos corrigere cupit; sicut Apostolus ad Corinthios facit, quos à laudibus inchoat, & increpationibus probat. Sed erant apud Corinthios, qui & laude & increpatione digni essent. ille vero indiscrete loquitur, q sic vtraq; omnibus loquitur, vt omnibus vtraq; cõuenire videãtur.

¶De silentio doctorum. Cap. 44.

PRo malo merito plebis aufertur doctrina prædicationis. Pro bono merito audientis tribuitur sermo doctoris. In potestate diui-

na consistit, cui velit deus doctrinæ verbum dare, vel cui auferre, & hoc pro dicentis aut pro audientis fit merito, vt modo pro culpa plebis auferatur sermo doctoris: modo vero pro vtilibus meritis tribuatur. Nam & bonus docet bonum, & malus malum, & bonus malum, & malus bonum: quod tamen fit iuxta meritum populorum. Non omnia tẽpora congruunt doctrinæ, secundum Salomonis sententiam dicentis, Tempus tacendi & tempus loquendi. Non quidem per timorem, sed per discretionem propter malorum incorrigibilem iniquitatem, nõnunquam electos oportet à doctrina cessare. Interdum doctores ecclesiæ calore charitatis ardentes conticescunt à docendo, quia non est qui audiat (testante propheta, qui ait,) Ciuitates austri clausæ sunt, & non est qui aperiat. Qui docendi accepit officium, interdum ad tempus facta proximi taceat, quæ statim corrigere nequaquam existimat. Nam si corrigere potest & dissimulat, verum est quòd consensum alieni erroris habeat. Plerique sancti doctores pro mali pertinacia, quia iniquos emendare nequeunt, his tacere disponunt, sed calorem spiritus feruoris, quo aguntur ferre non sustinentes: iterum in increpationem prosiliunt iniquorum.

De prębenda sacerdotali protectione in plebe. Cap. 45.

Qvibus docẽdi forma commissa est, multum subeunt periculi, si contradicentibus veritati resistere voluerint: dum propheta doctorẽ ecclesiæ instruat, ad summum vsque iustitiæ peruenire: cum dicit, Super montem excelsum ascẽde tu

qui euãgelizas Syon, scilicet vt ita prçemineat merito sicut & gradu. Sequẽter, ne forte debeat à docendo timore restringi, audiat, Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere. Vnde & Hieremię ita dominus ait, Accinge lumbos tuos, & surge: loquere ad eos, ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorũ. Vnde apparet, quia & non timere donum dei est. Qui personam potẽtis accipit, & veritatẽ loqui pertimescit, grauis culpæ mulctatur sentẽtia. Multi enim sacerdotes metu potestatis veritatem occultant. & habentur rei qui à bono opere vel à iustitiæ prædicatione rei alicuius formidine aut potestate terrente auertuntur. Sed heu proh dolor inde metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. Multi præsules ecclesiarum timẽtes ne amicitiam secularium perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperũ oppressores verentur, non pertimescentes ꝙ de veritate sint reddituri rationem, pro eo ꝙ cõticescunt de plebibus sibi cõmissis. Quando à potentibus pauperes opprimuntur: ad eripiendos eos boni sacerdotes protectionis auxilium ferunt: nec verentur cuiusquam inimicitiarum molestias, sed oppressores pauperũ palam arguunt, increpãt, excõmunicant, minusq; metuũt eorum nocendi insidias, etiam si nocere valeãt. Pastor enim bonus animã suam ponit pro ouibus. Sicut peruigil pastor contra bestias oues custodire solet, ita & dei sacerdos super gregẽ Christi solicitus esse debet, ne inimicus vastet, ne ꝑsecutor infestet, ne potẽtioris cuiusq; cupiditas vitam pauperũ in-

quietet. Praui autem pastores non habent curam de ouibus: sed sicut legitur in euangelio de mercenariis, vident lupum venientem & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis resistere metuunt.

¶ De disciplina sacerdotis in his qui delinquunt. Cap. 46.

Sacerdotes pro populorũ iniquitate dãnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant (testãte domino ad prophetam,) Speculatorem dedi te domui Israel. Si non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua, ille in iniquitate sua morietur: sanguinem autẽ eius de manu tua requiram. Sic enim Heli sacerdos pro filiorũ iniquitate damnatus est: & licet eos delinquentes admonuerit, sed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci solicitudine vnumquẽq; probare: iuxta testimonium domini ad Ieremiam loquentis, Probatorẽ, inquit, dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum. Sacerdotes studio corrigendi facta perscrutari debent subiectorum, vt emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, ita iustum non exulcerari. Sacerdotes curam debẽt habere de his qui pereunt, vt eorum redargutiõne aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles existũt, ab ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiẽdo peccantes non solum quia non arguũt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt (dicente Propheta,) Et erunt qui beatificant populum istum seducentes, & qui beatificantur pręcipitati. Atrociter

iterum arguuntur qui peccantem non recipiunt, ſed deſpiciunt & ſpernunt: nec alterius deliƈtũ tanquam proprium ingemiſcunt) De talibus per Eſaiam dominus comminans dicit, Qui dicunt recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es: iſti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Inde eſt quòd & Apoſtolus omnibus omnia factus eſt, non imitatione erroris, ſed compaſsionis miſeratione, ſcilicet vt ita vitia aliena fleret, quemadmodum ſi tali & ipſe implicaretur errore. Boni paſtores populi debent delicta deflere, & totos ſe plãctibus tradere, imitantes Hieremiã prophetam dicentem, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos populi mei. Tanquam propria igitur delicta, plebis peccata ſacerdos flere debet, ſed affectu compatiendi non accuſatione commiſsi. Nonnulli præſules gregis quoſdam pro peccato à communione eiiciunt, ſed qualiter poſt viuere debeant, ad melius exhortando non viſitant. Quibus congrue ſermo diuinus increpans comminatur. Paſtores qui paſcitis populum meum, vos diſperſiſtis gregem meum, eieciſtis & non viſitaſtis eos: ecce ego viſitabo ſuper vos malitiam ſtudiorum veſtrorum. Bonorum ſtudia ſacerdotum multa diligentia etiam praua plebium facta perquirũt, vt dum in minimis ſubditorum peccatis ſe acerrimos præſtant, de maioribus malis cautos ſibi ſubiectoſque ac ſolicitos faciant. Sicut medici morbos imminentes curandos ſuſcipiunt, futuros vero ne irrepant, medicinæ obiectu quadam præſciẽtia antecedunt: ita & doctores boni ſi ea quæ male acta

ſunt,reſecant: vt ea quæ admitti poſſunt ne perpetrentur doctrina ſua ſuccurrente prçueniant. Qui blando verbo caſtigatus non corrigitur, acrius neceſſe eſt vt arguatur.Cum dolore enim abſcindenda ſunt,quæ leuiter ſanari non poſſunt.Qui admonitus ſecrete de peccato corrigi negligit,pubice arguendus eſt,vt vulnus quod occulte ſanari neſcit, manifeſte debeat emendari. Manifeſta peccata nõ ſunt occulta correptione purganda. Palam enim ſunt arguendi qui palam nocent, vt dũ aperta obiurgatione ſanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius eſt enim vt pro multorum ſaluatione vnus condẽnetur,q̃ per vnius licentiã multi periclitẽtur.Ita cõtra delinquẽtes ſermo eſt proferendus,ſicut eius qui corripitur,expoſtulat ſalus. Quod ſi opus eſt aliquã medicamẽti aſperitatẽ verborum prçdicatione aſpergere : lenitatẽ tamẽ corde opus eſt retinere.Doctores nonnunq̃ durius feriunt increpationibus ſubditos:qui tamẽ à charitate eorũ,quos corripiunt, non recedunt. Sæpe eccleſiæ cenſura arrogantibus videtur eſſe ſuperbia: & quod à bonis piè fit,crudeliter fieri putatur à prauis,quia nõ diſcernũt recto oculo,quod à bonis recto fit animo.Notandũ eſt vehemẽter ab omni põtifice,vt tãto cautius erga cõmiſſos agat, quãto durius à Chriſto iudicari formidat:nã ſicut ſcriptum eſt,In qua menſura menſi fueritis, in ipſa remetietur vobis. Quotidie nanq; omnes delinquimus, & in multis erroribus labimur.Qui eñ in noſtris delictis clemẽtes ſumus,in alieno peccato rigorem tenere nequaquã debemus.Multi aliorũ vitia cernũt,

ſua non aſpiciunt. Et cum ipſi maximis criminibus obnoxii teneantur, minora peccata fratribus non dimittunt. Hypocritę trabem in oculo ſuo conſiſtentem non ſentiunt, & hærentem feſtucam in lumine fratris intendunt. Facilius reprehendimus vitia aliena, q̃ noſtra. Nam ſępe quę peruerſa in aliis iudicamus, in nobis nocibilia eſse minus ſentimus: & quod in aliis reprehendimus, agere ipſi non erubeſcimus. Facilius vitia vniuſcuiuſque quàm virtutes intendimus: nec quid boni quiſque geſserit agnoſcere cupimus, ſed quid mali egerit perſcrutamur.

¶De ſubditis. Cap. 47.

Propter peccatū primi hominis humano generi pœna diuinitus illata eſt ſeruitutis, ita vt quibus aſpicit nō congruere libertatē, his miſericordius irroget ſeruitutem. Et licet peccatū humanæ originis per baptiſmi gratiam cunctis fidelibus dimiſsum ſit, tamen æquus deus ideo diſcreuit hominibus vitam, alios ſeruos conſtituens, alios dominos, vt licentia male agendi ſeruorum, poteſtate dominantium reſtringatur. Nam ſi omnes ſine metu fuiſsent, quis eſset qui à malis quempiam prohiberet? Inde & in gentibus principes regesque electi ſunt, vt terrore ſuo populos à malo coercerent, atq; ad recte viuendū legibus ſubderēt. Quantum attinet ad rationem: nō eſt perſonarū acceptio apud deum, qui mundi elegit ignobilia & contemptibilia & quę non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret, ne glorietur omnis caro, hoc eſt carnalis potentia coram illo. Vnus enim dominus ęqualiter & dominis fert cōſultū & ſeruis. Melior eſt ſubiecta ſeruit⁹

quàm elata libertas. Multi enim inueniuntur deo libere seruientes sub dominis constituti flagitiosis, qui etsi subiecti sunt illis corpore, prælati tamen sunt mente.

De Prælatis. Cap. 48.

Vir iustus aut omni potestate seculari exuitur, aut si aliqua cingitur, non sub illa curuatur vt superbus tumeat: sed eam sibi subiicit, vt humilior innotescat. Probatur autem hoc apostolico exẽplo, qui data sibi potestate etiã ne ad hoc vsus est quod licebat, sed dum posset, vt illicita abnuit, seseq; vt paruulũ in medio eorũ, quibus præerat ostendit. Qui in appetendis honoribus seculi aut prosperitatibus mundi instanti desudat labore, & hic & in futuro vacuus inuenitur à requie: tantoq; sarcinis peccatorum grauabitur, quanto à bonis operibus extitit alienus. Quanto quisque amplius secularis honoris dignitate sublimatur, tanto grauius curarum ponderibus aggrauatur: eisque magis mente & cogitatione subiicitur, quibus sublimitatis gradu præponitur. Nam vt quidam patrum ait, Omne quod supereminet, plus mœroribus afficitur, quàm honoribus gaudet. Quãto quisque curis mundi maioribus occupatur, tanto facilius vitiis premitur. Si enim vix valet peccata animus deuitare quietus, quanto magis occupatione seculari detentus? Non statim vtile est omne potestatis insigne, sed tunc vere est vtile si bene geratur. Tũc autẽ bene gerit quãdo subiectis prodest quib9 terreno honore prefertur. Potestas bona est quãdo deo donante est, vt malũ timore coerceat, nõ vt temere malũ cõmittat. Nihil autẽ peius est q̃ p pote-

ſtatem peccandi libertatem habere, nihilque infelicius male agendi felicitate. Qui in hoc ſeculo bene imperat, ſine fine in perpetuũ regnat, & de gloria ſeculi huius ad æternam tranſmeat gloriã. Qui vero praue regnum exercent, poſt veſtem fulgentem lapillorumq; nitorẽ, & nudi & miſeri ad infernum torquendi deſcendent. Reges a recte agendo vocati ſunt, & ideo ſicut recte faciendo regium nomen obtinetur, ita peccando amittitur. Nam & viros ſanctos proinde reges vocari in ſanctis eloquiis, eo ꝙ recte agant, ſenſuſque proprios bene regãt, & motus reſiſtentes ſibi rationabili diſcretione componant. Recte igitur illi reges vocantur, qui tam ſemetipſos quàm ſubiectos bene regendo modificare nouerunt. Quidam ipſum nomen regiminis ad immanitatem tranſuertunt crudelitatis: dumq; ad culmen poteſtatis venerint, in apoſtaſiam cõfeſtim labuntur: tantoque ſe tumore cordis extollunt, vt cunctos ſubditos in ſui comparatione deſpiciant, eosq; quibus præeſſe contingit non agnoſcant. Quos cõgrue eccleſiaſtes admonet dicens, Ducem te conſtituerunt, noli extolli, ſed eſto illis quaſi vnus ex ipſis. Dum mundi reges ſublimiores ſe cæteris ſentiunt, mortales tamen ſe eſſe agnoſcant, nec regni gloriã qua in hoc ſeculo ſublimantur aſpiciant, ſed opus quod ſecum ad inferos deportent attendant. Si ergo amiſſuri ſunt huius temporis gloriam, illa agant quæ poſt finem momentaneum ſine fine poſſideãt. Dum Apoſtolus dicat, Non eſt poteſtas niſi à deo, quomodo dominus per prophetam de quorundam principatu dicit, ipſi regnauerunt ſed non ex me. Quaſi diceret, non me propitio, ſed me irato. Vnde

& inferius per eundem prophetam addidit, Dabo, inquit, tibi regem in furore meo. Quo manifestius elucet bonam malamque potestatem à deo ordinari: sed bonam propitio, malam irato. Reges quando boni sunt, muneris est dei: quando vero mali, sceleris est populi. Secũdũ enim meritũ plebiũ disponitur vita rectorum (testante Iob) Qui regnare facit hypocritã propter peccata populi. irascẽte enim deo talem rectorem populi suscipiunt, qualem pro peccato merentur. Nonnunquam pro malitia plæbis etiam reges mutantur, & qui ante videbãtur esse boni, accepto regno fiunt mali.

¶De iustitia principum. Cap. 49.

Qui recte vtitur regni potestate ita se præstare omnibus debet, vt quanto magis honoris celsitudine claret, tanto semetipsum mente humiliet, præponens sibi exemplum humilitatis Dauid qui de suis meritis non tumuit, sed humiliter sese deiiciens dixit, Vilis incedo, & vilior apparebo ante deũ qui elegit me. Qui recte vtitur regni potestate, formã iustitiæ factis magis quàm verbis instituit. Iste nulla ꝓsperitate erigitur, nulla aduersitate turbatur, nõ innititur propriis viribus, nec a domino recedit cor eius, regni fastidio humili ꝑsidet animo, non eum delectat iniquitas, non inflammat cupiditas, sine defraudatione alicuius ex paupere diuitem facit, & quod iusta potestate a populis extorquere poterat, sæpe misericordiæ clemẽtia donat. Dedit deus principibus præsulatum pro regimine populorum, & illis eos præesse voluit cum quibus vna est eis nascendi moriendique cõditio. Prodesse ergo debet populis principatus non nocere:

nec dominando premere,ſed condeſcendendo conſulere,vt vere ſit vtile hoc poteſtatis inſigne,& dono dei pro tuitione vtantur membrorum Chriſti. Membra quippe Chriſti fideles ſunt populi, quos dum a poteſtate quam accipiunt optime regunt,bonam vtique viciſsitudinem deo largitori rependũt. Bonus rex facilius ad iuſtitiam a delicto regreditur quàm de iuſtitia ad delictum transferatur,vt noueris hic eſſe caſum,illic propoſitũ. In propoſito eius eſſe debet nunquam deuiare a veritate. Quod ſi caſu titubare contigerit,mox reſurgere.

¶De patientia principum. Cap.50.

PLerunque princeps iuſtus etiã malorum errores diſsimulare nouit,non ꝙ inquitati eorum conſentiat,ſed ꝙ aptum tempus correctionis expectet,quando eorum vitia vel emẽdare valeat vel punire.Multi aduerſus principes cõiurationis crimine deteguntur, ſed probare volens deus clementiam principum, illos male machinari permittit,iſtos non deſerit. De illorum malo bene iſtis facit,dum culpas quas illi faciunt,iſti mira patiẽtia indulgẽt.Reddere malum pro malo,viciſsitudo iuſtitiæ eſt:ſed qui clementiam addit iuſtitię,nõ malum pro malo culpatis reddit, ſed bonum pro malo offenſis impartit.

¶De delictis principum ſiue exemplis. Cap.51.

DIfficile eſt principem regredi ad melius,ſi fuerit vitiis implicatus.Populi enim peccantes iudicem metuunt,& à malo ſuo legibus coercentur.Reges autem niſi ſolo dei timore metuq; gehẽnę coerceãtur,libere in ꝑceps proruũt & ꝑ abruptũ licẽtię in omne facinus vitiorũ labũt.

Quanto quisque in superiori constitutus est loco, tanto in maiori versatur periculo, & quanto splendoris honore celsior quisque est, tanto si delinquat peccator maior est. Potentes enim potenter tormẽta patientur. Cui etenim plus committitur, plus ab eo exigitur, etiam cum vsura pœnarum. Reges vitã subditorum facile exẽplis suis vel ędificant vel subuertunt, ideoque principem non decet delinquere, ne formam peccandi faciat peccati eius impunita licentia. Nam rex qui ruit in vitiis, cito viam ostẽdit erroris, sicut legitur de Hieroboam qui peccauit, & peccare fecit Israel. Illi nanque ascribitur quicquid exemplo eius à subditis perpetratur.) Sicut nonnulli bonorum principum deo placita facta sequuntur, ita facile multi praua eorum exempla sectãtur. Plerique autem apud iniquos principes necessitate magis q̃ voto mali existunt, dum imperiis eorum obediunt. Nonnulli autem sicut prompti sunt sequi reges in malum, sic pigri sunt imitari illos in bonum. Sæpe vnde mali reges peccant, inde boni iustificantur, dum præcedẽtium cupiditatem & malitiã corrigunt. Nam reuera peccatis eorum communicant, si quod illi diripuerunt, isti retentant. Cuius peccatum quisque sequitur, necesse est vt eius pœnam cõsequatur. Neque enim impar erit supplicio, cuius errori quisque par est ac vitio.

Quòd principes legibus teneantur. Cap. 52.

IVstum est principem legibus obtemperare suis. Tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existimet, quãdo & ipse illis reuerentiam præbet. Principes legibus teneri suis, nec in se conuenit frustrare iura, quæ in subiectis cõ

ſtituūt.Iuſta eſt enim vocis eorū authoritas,ſi quod populis prohibent,ſibi licere non patiātur. Sub regiminis diſciplina ſeculi poteſtates ſubiectæ ſunt,& quanuis culmine regni ſint prȩditi, vinculo tamen fidei tenentur aſtricti,vt & fidem Chriſti ſuis legibus prædicent,& ipſam fidei prædicationem moribus bonis conſeruent.

¶De poteſtate principum in eccleſia. Cap.53.

PRincipes ſeculi nonnunquam intra eccleſiam poteſtatis adepte culmina tenent,vt per eandem poteſtatem diſciplinam eccleſiaſticam muniant.Cæterum intra eccleſiam poteſtates neceſſariæ non eſsent,niſi vt quod non prȩualet ſacerdos efficere per doctrinæ ſermonem,poteſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorem.Sæpe p regnum terrenum cœleſte regnum proficit, vt qui intra eccleſiam poſiti contra fidem & diſciplinam eccleſiæ agunt,rigore principū conterātur,ipſamq; diſciplinam quam eccleſiæ humilitas exercere non præualet,ceruicibus ſuperborum poteſtas principalis imponat,& vt veneratione mereatur,virtute poteſtatis impartiat.Cognoſcant principes ſeculi deo debere ſe rationem reddere propter eccleſiam quā a Chriſto tuendam ſuſcipiunt. Nam ſiue augeatur pax & diſciplina eccleſiæ per fideles principes, ſiue ſoluatur, ille ab eis rationem exigit, qui eorū poteſtati ſuam eccleſiam credidit.

¶De iudicibus. Cap.54.

AD delictum pertinet principum qui prauos iudices contra voluntatem dei populis fidelibus præferunt. Nam ſicut populi delictum eſt,quando principes mali ſunt, ſic princi

pis est peccatum quando iudices iniqui exiſtũt. Bonus iudex ſicut nocere cuilibet neſcit, ita prodeſſe omnibus nouit. Aliis enim præſtat cenſuram iuſtitiæ, aliis bonitatem, qui iudicia ſine perſonarum acceptione ſuſcipit, non infirmat iuſtitiam auaritiæ flamma, nec ſtudet auferre alteri quod cupiat ſibi. Boni iudices iuſtitiam ad ſolam obtinendam ſalutẽ æternam ſuſcipiunt, nec eam muneribus acceptis deſtruunt, vt dum de iuſto iudicio temporalia lucra non appetunt, pręmio æterno ditẽtur. Omnis qui recte iudicat ſtaterã in manu geſtat, & in vtroq; pẽſo iuſtitiam & miſericordiam portat, ſed per iuſtitiam reddit peccati ſententiam, per miſericordiam peccantis tẽperat pœnam, vt iuſto libramine quædam per æquitatẽ corrigat, quædam vero per miſerationẽ indulgeat. Qui dei iudicia oculis ſuis præponit, ſemper timens tremẽsq; in omni negocio reformidat, ne de iuſtitiæ tramite deuiãs cadat, & vnde non iuſtificatur, inde potius condemnetur.

De prauis iudicibus. Cap. 55.

NEminem ſtultorum vel improborũ oportere iudicem eſſe. Nam ſtultus per ignauiam ignorat iuſtitiam, improbus autem per cupiditatem corrumpit ipſam quam didicit veritatem. Grauius lacerãtur pauperes à prauis iudicibus, quàm à cruẽtiſsimis hoſtibus. Nullus enim ꝑdo tam cupidus in alienis, quàm iudex iniquus in ſuis. Latrones inaccenſis faucibus ac latebroſis latentes inſidias ponunt, iſti palam rapacitatis auaritia ſæuiunt. Hoſtes in alienorum tantum ſanguinem intendunt, iudices quaſi crudeliſsimi carnifices ciuiũ, oppreſsione ſua ſubiectorũ vitam extinguunt. Qui

enim destruant multi sunt, rari sunt autem qui populos legum moderamine regant. Plerunq; & boni iudices sunt, sed ministros rapaces habent. Horum figura, vt ait quidam tanquam scylla pingitur atq; describitur: ipsa quidem humana specie, sed capitibus caninis accincta circundata. Non aliter quibusdam potestatibus accidit, vt ipsorum humanitatem immanitas iniquorum sociorum perturbet. Sæpe iudices praui cupiditatis causa aut differunt aut peruertunt iudicia, nec finiunt cœpta negocio, quousq; marsupia eorum qui causantur exhauriant. Quando enim iudicant, non causam, sed dona considerãt: & sicut negligentes sunt in discussione causarum, sic in eorũ damno soliciti sunt. Iudices praui iuxta prophetæ verbum quasi lupi prædam vespere non derelinquunt in mane. hinc est ꝙ de præsentis vitæ tantum cõmodis cogitãt, non de futuris. Vita enim ista vesperum, futura vera mane accipitur. Et bene ait quasi lupi, quia luporum more cuncta diripiũt, & vix pauca pauperibus derelinquunt.

¶De verbosis & elatis iudicibus. Cap. 56.

Verbosi iudices & elati vt sapientes videãtur nõ discutiũt causas, sed afferunt, sicq; conturbant iudicii ordinem dum non suo contenti officio aliena præsumunt. Quidam enim dum iudicare incipiunt irascuntur, ipsamque iudicii sententiam in insaniam vertunt. De quibus recte ꝑ prophetam dicitur, Qui conuertunt in furorẽ iudicium. Qui enim iratus iudicat, in furorem iudiciũ mutat, cum ante profert sentẽtiã quàm cognoscat. Furor in iudice inuestigationẽ veri non valet attingere, quia mẽs eius turbata furore ab inuestigatiõe

alienatur iustitiæ.Iracundus iudex iudicii examem plene considerare non valet, quia caligine furoris non videt.Qui autem repulso furore discutit, facilius ad contuendam veritatem mentis serenitate cõsurgit,& sine vlla perturbatione ad æquitatis intelligentiam peruenit.

¶De iudicibus qui acceptione personarũ & causa amicorum subuertunt iudicium. Ca.57.

NOn est persona in iudicio obseruãda sed causa,sic enim scriptum est.Non accipias personam in iudicio.Et iterum,Non misereberis pauperis in iudicio.Qui enim consanguinitatis vel amicitiæ fauore, siue inimicitiarum odio iudicium peruertũt, sine dubio in Christum qui est veritas & iustitia peccare noscuntur.Iniqui iudices errant in veritate sententiæ,dum intendunt in qualitatem personæ,& exulcerant sæpe iustos dum improbe defendunt iniquos:qui autem recte præsidere studet,nec partem palpare nouit, nec cohibere à iustitia didicit.

¶Quibus rebus subuertitur iudicium. Cap.58.

QVi recte iudicat & præmium inde remunerationis expectat,fraudẽ in deum perpetrat,quia iustitiam quam gratis impartiri debuit acceptione pecuniæ vendit. Bonis male vtuntur qui iuste pro temporali lucro iudicãt. Tales quippe ad veritatem non iustitiæ defensio, sed amor pecuniæ prouocat. Quibus si spes nũmi subtrahitur,confestim a iustitiæ defensione recedunt. Acceptio munerum præuaricatio veritatis est,Vnde & pro iusto dicitur, Qui excutit manus suas ab omni munere,iste in excelsis habitabit.Diues mu-

neribus cito corrumpit iudicem. Pauper autē dum non habet quod offerat, nō solum audiri contēnitur, sed etiam contra veritatē opprimitur. Cito violatur auro iustitia, nullamq; reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat. Plus enim obtinet mentem censoris, amor lucri q̄ æquitas iudicii. Tres sunt munerum acceptiones, quibus contra iustitiam humana vanitas militat, id est, fauor amicitiarū, adulatio laudis, & corporalis acceptio muneris. Facilius autē peruertitur animus rei corporeæ munere q̄ gratiæ laudisq; fauore. Quatuor modis peruertitur humanum iudicium, timore, cupiditate, odio, & amore. Timore, dū metu potestatis alicuius veritatem loqui pauescimus. Cupiditate, dū pręmio muneris alicuius corrūpimur. Odio, dum contra quemlibet aduersari molimur. Amore, dum amico vel propinquis complacere contendimus. His enim quatuor causis sæpe æquitas violatur, sæpe innocentia læditur.

¶De falso teste. Cap. 59.

ET si mendacium gratis dicitur, quanto magis si vænale quæritur? Neque enim deerit multiplex conuentus falsorum, si tantū præsentia sit nūmorū. Testis falsidicus, tribus est personis obnoxius. Primum deo quem periurando contemnit, & sequenter iudici quem mentiendo fallit, postremo innocenti, quem falso testimonio lędit. Testibus falsis cōiunctis tarde mēdacii falsitas reperitur. Quod si separati fuerint, examine iudicantis cito manifestantur. Nam sicut in vnitate prauorū grandis est fortitudo: ita in separatione maior infirmitas. Fraudulētia cito reprehenditur, cū menda-

ciũ falſidicorũ ſibi cõuenit. Vnũ pene crimẽ habẽt, & qui falſitatem promit, & qui ſupprimit veritatẽ, quia & ille obeſse vult, & iſte prodeſse non vult. Peior eſt autẽ teſtis qui lædit, q̃ qui præſtare nolit. Nam ille malignus eſt, iſte inutilis. Iniquus teſtis quãuis ſua falſitate corpori rebusq́ue officiat, animæ tamen nihil oberit: immo maximũ lucrum cõfert, ſi impetitus æquanimiter tulerit. Erit autem ille apud deum condemnatus, qui aduerſus innocentem falſum teſtimoniũ vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non ſolum ille reus eſt qui falſum de alio profert, ſed & eis qui cito aurem criminibus præbet. Qui metu poteſtatis veritatem occultat, eiuſdẽ veritatis iracundiam ſibi cœlitus prouocat: quia plus pertimeſcit hominẽ q̃ diuinam trepidet indignationem. Beatus cuius teſtimonio innocens ab ſcelere obiecto purgatur impius, cuius proditione etiã iniquus perimitur. Neq; enim decet Chriſtianum morti obnoxium prodere, & ad effundẽdum ſanguinẽ infœliciũ voce teſtificationis præbere ſermonem. Iuſti enim tantum ad miniſterium debent eſse ſalutis: ira vero indignationis & tribulationis & immiſsionis per angelos malos.

De Cauſidicis. Cap. 60.

NEgotiorũ forenſiũ ſectatores propter proximi dilectionem ſeculare negotium deſerere debent, aut certe manente proximi charitate negotiũ ſequantur terrenũ. Sed quia perrarũ eſt, vt inter iurgantes charitas maneat, poſtponẽda eſt rei cauſatio, vt perſeueret dilectio. Antiqui forẽſem eloquentiam caninam facundiam nuncupabant, eo quòd cauſidici in certaminibus cauſarum omiſ

ſis, quæ agunt, veluti canes alterutrum ſeſe lacerant, iurgiaque cauſarum ad iniurias ſuas commutant.

¶De oppreſsoribus pauperum. Cap.61.

Pauperũ oppreſsores tunc ſe ſciant grauiori dignos ſententia, quando præualuerint his quibus nocere voluerunt. Nam tanto atrocius futuro ſupplicio cõdemnandi ſunt, quanto hic fortius contra miſerorum vitam inualuerint, audiãt iudices & qui præſunt populis, quia pro temporalibus moleſtiis, quas plebibus ingerunt ęterno incendio cremabuntur (teſtante domino per Eſaiam prophetã,) Iratus, inquit, ſum ſuper populum meũ, & dedi eos in manu tua: non poſuiſti eis miſericordiam, ſed aggrauaſti iugum tuũ valde, Deſcende in puluere, ſede, tace, & intra in tenebras. Veniet ſuper te malum & neſcies ortũ eius, & irruet ſuper te calamitas, quam non poteris expiare. Veniet ſuper te repente miſeria quam neſcis. Magis mala facientibus, quàm mala patientibus dolere debemus. Illi enim praua faciendo in malum proficiunt, iſti patiendo à malo corriguntur. Deus autem per malos voluntates aliorum in aliis multa operatur bona. Malignantium hominũ voluntas nequaquam poteſt impleri, niſi deus dederit poteſtatem. Nam dum homines deo permittente malum quod concupiſcunt, perficiunt: ipſe dicitur facere qui permittit. Inde eſt quod ſcriptum eſt per prophetam, Si erit malum quod dominus non fecit? Verũtamẽ quod iniqui mala expetunt voluntate, idcirco deus perficiendi dat poteſtatẽ per ſuam bonã voluntatẽ, quia de noſtro malo ipſe multa bona operatur.

Quidam cum dei voluntati resistũt, nescientes cõsilium dei faciunt. quo noueris sic deo subiecta esse omia, vt ipsi qui eius dispositioni aduersantur, eius impleant voluntatẽ. Propterea in hac vita boni iudicantur à malis, vt iterũ in illa vita mali iudicẽtur à bonis: siue vt etiam sit hic bonis temporalis afflictio, & illic æterna remuneratio. Idcirco sunt necessarii mali, vt quoties boni offendunt, flagellẽtur ab illis. Hinc est ꝙ Assur virgã furoris sui testatur dominus. Sed quoties ita fit, de dei indignatione procedit, vt deus per illos in eos sęuiat, quos flagellando emendare desiderat. Sed ille iustissima voluntate, illi vero sæpe crudeli intentione, sicut per prophetam de eodem Assur dicitur, Ipse autem nõ sic arbitratur, sed ad conterendum paratũ est cor eius. Atrocem super eos diuinum furorem venturũ, qui existunt persecutores, & violenti fidelibus. Consolando enim per prophetam deus suos, ita iudicare permittit aduersarios. Eos, inquit, qui iudicauerunt te, ego iudicabo, & cibabo hostes tuos carnibus suis, & quasi à musto sanguine suo inebriabuntur. Habet aliquẽ vsum & malorũ iniquitas, ꝙ electos dei suis moribus laniant, ac per hoc vita impiorum sibi deperit, iustorum autẽ non perit, sed proficit, dũ eos mali per tribulationis exercitium ad præsentẽ odiendam vitam & futurã desiderãdam erudiunt. Interdum enim prodest peruersorũ prauitas vtilitati iustorum, dum eos malitia sua erudiunt, & ad regna cœlorum requirenda, molestia temporali impellunt. Probatur hoc exemplo Israeliticæ plebis, quæ tunc durius agebatur in Aegypto, quando oportebat eam per Moysen ad terram repromissio-

nis vocari, & ex malis quæ in Aegypto patiebatur discedere,& ad promissam patriam festinare. Iniqui dum constantiã iusti in persecutionibus suis aspiciunt,mentis confusione tabescũt. Et dum aduersa ostentant nec vincunt,tandem de suæ peruersitatis insania confunduntur. Stulti contra bonos studium semper assumunt,quibus dum prosperitas elucet,iactanter de suis meritis gloriãtur, & bonorum atq; iustorum afflictionibus detrahũt: dumq; eis aduersa contigerint,mox ad blasphemiam pusillanimitate animi conuertuntur.Quidam simpliciũ nescientes dispensationẽ dei,in malorum profectibus scandalizantur,dicentes iuxta prophetã, Quare via impiorũ prosperatur, bene est omnibus qui præuaricantur & inique agunt? Qui enim hoc dicunt,non mirentur quod prauorum hominũ temporalem & caducam fœlicitatem aspiciunt:sed magis nouissima eorum intendant, quanta illis post hæc æterna supplicia præparẽtur,dicente propheta, Ducunt in bonis dies suos, & subito ad inferna descendunt.

¶De tribulatione iustorum. Cap.62.

IVstus in aduersis probari se cognoscat, nõ deiici. Viri sancti plus formidant prospera, q̃ aduersa,quia dei seruos prospera deiiciũt: aduersa vero erudiunt. Ideoq; sancti viri constãtia ita portare debet aduersa,vt frangi non queat. Tũc magis sunt dei oculi super iustos, quando eos affligi ab iniquis prouidentia superna permittit. Nam tunc eis gaudia disponuntur æterna, quando præsenti tribulatione probantur.Omnes vitæ huius tribulationes aquis similes comparãtur prætereunti-

bus: propterea quia si quid in hac vita tribulationis acciderit, nō stat, sed celeriter transit. Qui vitæ futurę pręmia diligenter excogitat, mala omnia vitę prę sentis æquanimiter portat: quoniam ex illius dulcedine huius amaritudinē temperat, & ex æternitate illius breuitatē huius despicit trāsitoriā. Grauari diuerso malo temporali pro vtilitate eorū est qui vitæ istius mala perferunt, quia cū dolore grauātur, cupiditatis & luxurię vitiorūq; exteriorū mala nō appetūt. Plus prodesse saluti tentationes seculi, q̄ prosperitates. Nam ex prosperitate in deterius itur: ex tētationis dolore in melius ꝓficitur. Vnusquisq; ad tentationē animū præparare debet. Minus enim dū speratur, tētatio grauat: dure autē premit si nō sperata aduenerit. Sapientis est contra omnia aduersa ante meditari, nec inueniri casus debet quem non consimilia eius prę ueniant.

De amatoribus mundi. Cap. 63.

Mundi amatores nō solum ex eo rei sunt q̄ infima pro summis appetūt: verūetiā & miseri, per hoc quod graui erūna ad ipsa desiderata pertingūt. Grauius torquetur impius mundi exaggregādo cōmoda, q̄ iustus tolerando aduersa. Qui enim bona mundi diligit, velit nolit timoris & doloris pœnę succumbit. Quique plus quàm oportet res transitorias diligunt, maiorem sibi ingerunt dolorem rei ablatæ, quam amorem parturiebant possessę. Cum graui enim dolore amittuntur, quę cum magno amore habētur. Minus autem carendo dolemus, quæ minus possidendo diligimus. Sciant seculi lucra sectātes quantum sint vana vel aduersa quę diligūt: quę etiam ne in hoc seculo sine

cōtritione graui conquirūt, & pro quibus in futuro supplicio pœnas dabunt. His qui in voluntate secularium desideriorum persistunt, bene testimonium prophetæ dicitur, Factus est Effraim panis subcineritius, qui non reuertatur, id est, ita obruuntur cæcitate secularis amoris, vt nunq̄ resipiscāt ad deum amorem retorquere mentis. Multis mortuus est mundus, ipsi tamē vicissim mūdo mortui non sunt. Bona enim seculi diligunt, & tamen ipsa quæ diligunt minime consequuntur: in vtroque vacui, quia & futura perdunt, & pręsentia non acquirūt. Egestas est electorum quod peregrinantur à bonis sempiternis, & in hoc exilio diutius remorantur. Egestas est reproborum quod abundant vitiis, & virtutibus vacuantur, seque esse inopes nesciūt. Quod probatur per Apocalypsim Iohannis, qui contra huius mundi amatores sic ait, Dices quod diues sum & locuples & nullius egeo: & nescis quia tu es miser & miserabilis & pauper, & cœcus & nudus. Gloriæ temporalis sequaces, & si nitidi sunt foris fulgore potentiæ, interius tamen vacui sunt elatione superbiæ: sicuti calami exterius quidem nitent, sed interius vacuantur. Ob hoc reprobi exterius, vt calami nitidi: interius vero vacui. electi vero exterius quasi arborum cortices fœdi, interius vero solidi. Qui pretioso cultu incedunt, audiant prophetam, quemadmodum detestatur eorum corporalia ornamenta: & quos successus habeat cultus secularis compositus & ornatus, hoc est pro suaui odore fœtorem, & pro zona funiculum, & cætera. Legant prophetam

eũm dicentẽ, Vę qui opulenti eſtis. Quãto eñ quiſq; potentia maior eſt, tãto magis liber eſt ad peccã dum. Nã patrimoniũ grãde, grãdis tentatio eſt. Plus venerantur homines in hoc ſeculo pro tẽporali potentia, q̃ pro reuerẽtia ſanctitatis. Suſcipiũt enim ꝙ magis ſunt diuites, & ꝙ homines ſunt, omnino deſpiciũt. Sũt quidam iuſti qui ſine læſione cuiuſquã ſuis rebus vtuntur. Item ſunt quidam diuites humiles, quos nõ inflat ſuperbia rerum: veluti pleriq; fuerũt ſancti veteris teſtamẽti, qui & affluebãt diuitiis, & tamen humilitate pollebãt. At contra quoſdam ſuperbos diuites rerum copia facit elatos, quorum non ſunt opes in vitio, ſed voluntas. Nam crimen in rebus nõ eſt, ſed in vſu agentis. Eſt elatio pauperũ, quos nec diuitię eleuant, & voluntas ſola in eis ſuperba eſt. His etſi opes deſũnt, propter mentis tamẽ tumorem pluſquam ſuperbi diuites condẽnantur. Secur⁹ vult eſse diues, pauper eſse nõ vult. Sed quomodo erit diues quietus, quem ſuis ſtimulis res ipſę ne careantur ſemper faciunt inquietũ? Et ideo elegit cupiditas inquietũ eſse & timidum diuitem, q̃ ſecurum pauco ſumptu contẽtum eſse & pauperem. Bonis benę vtuntur, qui diuitiis ſibi conceſsis in rebus ſalutaribus perfruuntur. Bonis male vtuntur, qui aut iuſte pro temporali lucro iudicant, aut aliquid boni pro vanæ gloriæ appetitu faciunt. Malis male vtuntur, qui noxias cogitationes operibus prauis perficiunt. Bene malis vtuntur, qui luxuriam carnis coniugali honeſtate reſtringũt. Sed ſicut malo bene vti bonũ eſt, ſic bono bene vti melius eſt. Et ſicut bono male vti malum eſt, ſic malo male vti peſsimum eſt.

¶De diuitiis & eleemosyna. Cap. 64.

Grauiter in deum delinquũt, qui diuitiis à deo cõcessis non in rebus salutaribus, sed in vsibus prauis vtuntur. Nesciunt enim impartire pauperib⁹, oppressis subuenire despiciũt: & inde magis augẽt delicta, vnde redimere debuerũt. Hoc habet tamẽ bonũ possessio ꝑsentiũ rerũ, si vitã reficiat miserorũ: Præter hoc tẽtatio est mundi lucrũ, tãtoq; maiora supplicia in futurũ dabũt, quãto & ipsa maiora sunt. Potẽtes enim potẽter tormẽta patiuntur. Terrena omnia seruando amittimus, largiẽdo seruamus. Patrimoniũ enim retentũ perit, manet autẽ erogatũ. Diu enim cũ rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriẽdo deserimus, aut illę nos viuẽtes deserũt. Pro diuersitate vsus alii de rebus mundanis pereũt, quas cupidius rapiunt: alii vero saluantur, dum in eorum pulchritudine cõditoris pulcherrimã prouidentiã laudãtes mirãtur, vel dũ pro misericordię operibus ex eis cælestia bona mercantur. Misericordia à cõpatiendo alienę miserię vocabulum sortita est. Nullus aũt in alio misericors esse potest, qui praue viuendo in se misericors nõ est. Qui enim sibi nequam est, cui bonus est? Nulla scelera eleemosynis posse redimi, si in peccatis quisq; permanserit. Tũc autẽ fructu eleemosynarũ indulgẽtia consequitur, quãdo ab scelerũ opere desinitur. Verũ est ꝙ peccata omnia mise-

tatiue porrigendo ad viam veritatis reuocat, aut in quibuslibet necessitatibus consilium adhibet, eleemosynam proculdubio facit. Nam & doctrinę vel disciplinæ bonum eleemosyna est,& misericordia carnali eminentior est. Quicunque egēs poscit etiā si indigentem se simulet,ex toto illi corde commiserei oportet. Et licet ille fortasse falsam indigentis speciem præferat, is tamen qui simpliciter impartit,fructum misericordię non amittit.quanuis quisque sit egens,nullus tamen vnde tribuat indigenti excusationem inopiæ potest obtendere: quando ex præcepto Saluatoris etiam calicem aquæ frigidæ præcipiamus indigenti præbere. Nam si aliud non habentes idipsum benigne tribuamus, mercedem proculdubio non amittimus. Cæterum si amplius possumus & egestatem simulādo minus largimur, non egentem sed deum fallimus, cui conscientiam nostram abscondere non possumus. Duę sunt eleemosynæ; vna corporalis scilicet egenti dare quicquid potueris. Altera spiritalis,dimittere à quo læsus extiteris. Harum prima adhibenda est miseris, secunda malis. Erit ergo quod semper impartias, & si non pecuniam saltem vel gratiam. Non erit eleemosyna cū murmuratione præbenda, ne comitante tristitia merces pereat dispensata. Tūc autem bene tribuitur, quando cum mentis hilaritate præbetur. Vnde & Apostolus, Hilarem, inquit, datorem

fert,inquit,sacrificium de rapina pauperũ,tanquã si quis victimet filiũ in conspectu patris sui. Qui enim iniuste tollit,iuste nunquam distribuit,nec bene alteri præbet quod ab alio malę extorquet. Magnum scelus est,rem pauperum præstare diuitibus, & de sumptibus inopum acquirere fauores potentũ:arenti terræ aquam tollere,& flumina quæ non indigẽt irrigare. Nonnunquam largitas diuitũ prodiga nõ ad vtilitatem sed ad elationem effunditur: comparata hypocritis qui non ad ædificationem docẽt audientium, sed ad suæ gloriæ exaggerãdum cothurnum. Repręhensibilis est superflua effusio largitatis. Nã qui modũ seruat,auarus nulli est, sed omnibus largus est. Dispensator nõ debet esse prodigus sed discretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo mensuram in vno sufficiat pluribus.

Quòd tantum in vita est licitum operari bonũ. Cap. 65.

Tantum enim in hac vita est licitum operari bonum, illic nanq; non iam operatio expectatur,sed retributio meritorũ. Hæc vita impiis longa & grata est,in oculis autem iustorum amara & breuis. Et licet vita ista breuis sit,mora tamen sibi fieri creditur,quia quantũlibet breue sit temporis spatium,tamen & si viuenti parum est, non amanti proculdubio lõgum est. Qui vitę præsentis longitudinem non de suo spatio,sed de eius fine considerat,quàm sit breuis & misera satis vtiliter pensat. Vita enim præsens, quia ipsis suis incrementis deficit,breuis est. Suo enim augmẽto perit, dũ id quod videtur in futuro proficere,in præterito deficit. Item ex ipso esse breuis vita præsens ostẽ

ditur,ex quo non permanet ſed finitur. Tela enim conſumatur filis,& vita hominis expletur dieb⁹ ſingulis.Quòd diu in hac vita viuitur,quæritur vtrum augmentum,an rectius detrimentum dicatur. Sed quomodo poſſit recte dici augmẽtum, quod per dimenſiones ætatum ad mortis tendit detrimentum? Qui vitam longam quæris, ad eam tende vitã pro qua Chriſtianus es,id eſt æternam,non ad iſtam de qua ad eruendum te deſcendit vita æterna.i.Chriſtus verbum carni coniunctum. Hæc eſt enim vita vitalis,nam iſta mortalis eſt. Mori oportet hominẽ in carne mundo,ne moriatur in anima Chriſto.Nã vere tunc viuere quiſque creditur,ſi ſecundum ſeculum moriens in ſolo deo viuere delectetur. De mora vitæ iſtius tædium patitur iuſtus,eo ꝙ ad deſideratam patriam tarde perueniat, & vitæ præſentis ærumnam ſegnius amittat.

¶De metu mortis. Cap.66.

Quanuis ſancti ab huius vitæ ærumnis liberari ſe cupiãt,cito volẽtes ſe exire de corpore,dei tamen diſpenſatione plerunque diu in hac vita verſantur,vt per lõga tolerãtiæ experimenta ſolidius eorum patiẽtia roboretur.Multi vitam odio habent, & tamen mori timent, quod pleriſque in anguſtia cõtingere ſolet, ſicq́ue cõtrario affectu & viuendi habent tædium, & moriendi metum. Solicite debet vnuſquiſque viuere & ſem-

exitus ignorantia incerta est, & dum quisque mori non existimat tollitur. Vnde vnusquisque festinet, ne in iniquitatibus suis rapiatur, simulque finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos quos viuentes accendit ad vitia, subito morientes pertrahere nititur ad tormenta. Sæpe diuites in hac fallaci vita dum de potentiæ gloria vel rerum abundantia gestiunt, ab his repente hora qua nesciũt improuiso exitu rapiuntur, atque absorbẽte profundo cruciandi æternis gehennæ incendiis deputantur. De quibus bene per prophetam dicitur, Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descẽdunt. Iniquus moriens qui imitatione sua multos ad culpam traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur dicens, Lætabitur iustus cum viderit vindictã impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorũ. In peccatorum enim morientium sanguine iusti lauant manus, quia dum eorum pœna conspicitur, cõspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non solum qui viderit refugit, sed alios etiam ab imitatione illius quanta valuerit exhortatione cõpescit. In exitu vitæ animæ electorum nimio terrentur metu, incerti vtrũ ad præmiũ an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur à leuib⁹ quibusdã peccatis: q-dam vero in ipso exitu suo hilarescunt ex æternorũ contemplatione bonorum. Quãuis enim quisq; in hac vita sit iustus, tamen dum ex corpore isto egreditur pertimescit, ne dignus supplicio sit. Nullus est enim homo absque peccato, nec quisque potest de dei securus esse iudicio, cum etiam & de ociosis ver

bis reddenda ſit ratio. Finem iuſtorum optimũ vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur ſanctorum habere conſortium angelorum, ex quo ab hoc corpore ſine vexatione dura tolluntur. Prauos autem homines apoſtatę angeli excipiunt morientes, vt eis ſint ipſi tortores in pœnis, qui fuerũt ſuaſores in vitiis. Et ſi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat: fides tamen pro eis lugere vetat. Illi eñi deplorandi ſunt in morte quos miſeros infernus ex hac vita recepit, non quos cæleſtis aula Chriſti lætificandos includit. Hic eſt enim Chriſtianæ miſerationis affectus, vt pro vnoquoque mortuo ſacrificium deo offeratur. Inde eſt quod ſcriptum eſt, Et mortuo ne fraudes miſericordiam.

FINIS.

PARISIIS

EXCVDEBAT IOANNES LODOICVS TILETANVS IMPENSIS HONESTISS. BIBLIOPOLAE IOANNIS ROIGNY,

M. D. XXXVIII.